

Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Spis treści:

I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERTSTWA LOKALNEGO	3
1. Nazwa LGD i forma prawna	3
2. Opis procesu tworzenia partnerstwa	3
3. Opis struktury LGD	5
4. Opis składu organu decyzyjnego	5
5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	5
6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	6
II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	7
1. Opis obszaru	7
2. Mapa obszaru objętego LSR	8
3. Potencjał ludzki LGD	10
4. Opis dziedzictwa kulturowego i zabytków	11
5. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie	12
6. Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych	13
7. Opis spójności obszaru	13
III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	16
IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR	21
V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	38
1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami strategicznymi	38
2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć	42
VI. CELE I WSKAŹNIKI	44
VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	47
1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań – sposób powstania procedur ich kluczowe cele i założenia	47
2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru – powiązanie z diagnozą celami i wskaźnikami	47
3. Definicja innowacyjności	48
4. Realizacja projektów grantowych i operacji własnych	48
VIII. PLAN DZIAŁANIA	49
IX. PLAN FINANSOWY LSR	50
X. MONITORING I EWALUACJA	52
ZAŁĄCZNIKI:	
Załącznik 1: Cele i przedsięwzięcia	55
Załącznik 2: Plan działania	58
Załącznik 3: Budżet LSR	61
Załącznik 4: Plan wykorzystania Budżetu LSR	62
SPIS TABLIC I DIAGRAMÓW	63
LITERATURA	63

I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1. Nazwa LGD i forma prawna

Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania (KST-LGD), zwane dalej LGD lub Stowarzyszeniem, jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych oraz prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego o celach niezarobkowych, posiadającym osobowość prawną. LGD jest partnerstwem trójsektorowym. W skład LGD wchodzi przedstawiciele instytucji publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców. Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 11 marca 2008 r. pod nr KRS 0000301240.

Stowarzyszenie działa na podstawie Statutu Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania (tekst jednolity z dnia 4 września 2023 r. i przepisów, na które się w nim powołano.

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

W 2007 roku z inicjatywy Powiatu Sulęcińskiego odbyły się pierwsze spotkania prowadzące do zawiązania się Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania. W dniach 11-12 czerwca 2007 Wydział Rozwoju Starostwa Powiatowego w Sulęcinie zaprosił organizacje pozarządowe, przedsiębiorców oraz przedstawiciele instytucji publicznych na warsztaty współorganizowane przez Regionalny Ośrodek EFS z Gorzowa Wlkp. „We dwoje różniej – tworzenie partnerstw, zawieranie paktów”. Dwudniowa dyskusja cieszyła się dużym zainteresowaniem i doprowadziła do wspólnej konkluzji: „warto wspólnie zatroszczyć się o rozwój naszego regionu”. Podczas szkolenia, jako przykładowe wskazano partnerstwa utworzone w Polsce dzięki pilotażowemu programowi LEADER+, funkcjonującemu w okresie programowania 2004-2006. Po analizie okazało się, że tylko jedna gmina z powiatu sulęcińskiego (gmina Słońsk) przystąpiła do takiego partnerstwa.

W związku z powyższym starosta sulęciński zainicjował 28 sierpnia 2007 pierwsze spotkanie w sprawie zawiązania stowarzyszenia opartego na Osi IV PROW LEADER. Wzięli w nim udział przedstawiciele trzech sektorów z pięciu gmin: Torzym, Sulęcín, Ośno Lubuskie, Lubniewice, Krzeszyce. Kolejne posiedzenie miało miejsce 19 września 2007 i odbyło się w szerszym gronie (dołączyła gmina Łagów). Do stowarzyszenia przystąpiły także gminy: Bogdaniec, Lubiszyn, Deszczno, Kłodawa oraz Santok. Rozpoczęto prace nad statutem Stowarzyszenia. Pojawił się również pomysł połączenia obszaru LGD siecią szlaków tematycznych. Ważnym wydarzeniem w procesie budowania partnerstwa była zorganizowana przez powiat sulęciński Polsko-Niemiecka Konferencja Turystyczna (Lubniewice, 6 października 2007 r.), promująca walory turystyczne powiatu sulęcińskiego. Podczas konferencji Stowarzyszenie pozyskało wielu nowych członków, przede wszystkim przedsiębiorców – właścicieli pensjonatów i gospodarstw agroturystycznych. Zebrania założycielskie Stowarzyszenia odbyły się 20 listopada i 18 grudnia 2007 roku. Dwa dni później komitet założycielski złożył dokumenty rejestracyjne w zielonogórskim oddziale KRS, a 11 marca 2008 roku Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego. 10 czerwca 2008 roku w Torzymiu odbyło się pierwsze Walne Zebranie Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania. Na kolejnym spotkaniu, 26 listopada 2008 roku, została przyjęta Lokalna Strategia Rozwoju.

Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania powołane zostało w celu działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, w tym: poprawy życia mieszkańców, promocji walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowo – historycznego, wspierania działalności organizacji pozarządowych oraz dbania o rozwój gospodarczy obszaru. Od 2009 r. realizowało ono Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 i 2014-2020. Przez cały ten czas głównym celem Stowarzyszenia było działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, aktywizacja mieszkańców, rozwój przedsiębiorczości oraz promocja i rozwój regionu pod względem turystycznym. Wdrażanie działań zawartych w LSR w latach 2014-2020 spowodowało większe zainteresowanie współpracą wśród przedsiębiorców, co skutkowało zwiększeniem procentowego udziału członków z tego sektora. Jednocześnie zauważalny był wzrost aktywności mieszkańców, którzy zaczęli tworzyć nowe organizacje pozarządowe i realizować projekty grantowe zawarte w LSR oraz finansowane z Programu Działaj Lokalnie Polsko- Amerykańskiej Fundacji Wolności. Wśród członków LGD są takie podmioty, które zdobyły doświadczenie w realizacji LSR w poprzednich okresach programowania oraz takie, które dopiero teraz rozpoczęły współpracę ze Stowarzyszeniem.

KST-LGD ma duże doświadczenie w planowaniu, realizacji i rozliczaniu projektów z różnych źródeł finansowania. W latach 2009-2022, za pośrednictwem LGD, mieszkańcy, organizacje społeczne, przedsiębiorcy i samorządy zrealizowały szereg przedsięwzięć służących rozwojowi obszaru, wykorzystując łącznie kwotę 20 152 150,25 zł na realizację projektów z zakresu:

- odnowy i rozwoju wsi (28 projektów na kwotę 4692637,07 zł; 23% budżetu),
- małych projektów (83 projekty na kwotę 1642524,31 zł; 8,1% budżetu),
- tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw (6 projektów na kwotę 1098469,50 zł; 5% budżetu),
- różnicowania w kierunku działalności nierolniczej (2 projekty na kwotę 172422,50 zł; 1% budżetu),
- podejmowanie działalności gospodarczej (52 przedsiębiorstwa na kwotę 4724173,80 zł; 24% budżetu)
- rozwój istniejących przedsiębiorstw (9 przedsiębiorstw na kwotę 1892520,76 zł; 9% budżetu)
- infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna, lub kulturalna (30 obiektów na kwotę 4455594,68 zł; 22% budżetu)
- wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz kultywowanie tradycji (10 wydarzeń na kwotę 52160,24 zł; 0,26% budżetu)
- działania informacyjno-promocyjne (3 działania na kwotę 69550,52 zł; 0,35% budżetu)
- projekty współpracy (2 projekt na kwotę 1119400,00 zł; 6% budżetu).

KST-LGD realizowało także zadania mające na celu aktywizację mieszkańców z innych programów pomocowych i przy ścisłej współpracy z gminami członkowskimi:

- w 2010 r. Stowarzyszenie KST-LGD dzięki funduszom pozyskanych z Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA zorganizowało „Polsko – niemieckie spotkania na Szlaku Smakosza”, czyli międzynarodową imprezę kulinarną, skupiającą w jednym miejscu i czasie smaki z terenu KST-LGD oraz zaprzyjaźnionych gmin z Niemiec. Kwota dofinansowania to 8.898,88 € (41 506,59 zł);
- w 2010 r. KST-LGD zrealizowało projekt z EFS POKL pt. „Muzykalna edukacja” – nauka gry na gitarze dla dzieci z gminy Deszczno. Celem projektu było upowszechnienie różnych form edukacji dla dzieci i młodzieży. Kwota dofinansowania to 49 775,00 zł;
- w 2012 r. KST-LGD otrzymało dofinansowanie z Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
- w wysokości 52 190,00 zł na realizację zadania pt. „Wzrost konkurencyjności obszarów wiejskich poprzez utworzenie gier terenowych”. Projekt zakładał szkolenia społeczności lokalnej z zakresu ekonomii społecznej z wykorzystaniem „dobrych praktyk” na przykładzie stworzenia 11 gier terenowych (po jednej w każdej gminie członkowskiej), które przyczynią się do zwiększenia świadomości i wiedzy dotyczącej możliwości wykorzystania potencjału lokalnego.

W grudniu 2014 r. Stowarzyszenie Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania podpisało Umowę ramową zawartą w celu budowy kooperacji LEADER z LAG Oderland z siedzibą w Wriezen (Niemcy), zaś w 2015 r. wystartowało w naborze organizowanym przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności i zostało jednym z pięciu nowo wybranych Ośrodków Działaj Lokalnie spośród 68 zgłoszonych organizacji z całej Polski. Stowarzyszenie KST-LGD w latach 2016 – 2022 pozyskało 207 600,00 zł, z której to kwoty zrealizowano 49 projektów.

Zarówno konsekwentne wykonywanie zadań przewidzianych w LSR, jak i ewaluacja zewnętrzna przeprowadzona w 2022 r. pokazały, że zawarte w dokumencie działania były dobrze dobrane i odzwierciedlają zapotrzebowanie społeczeństwa. Konsultacje społeczne potwierdzają trafność i skuteczność podjętych działań, ale jednocześnie wskazują na potrzebę kontynuowania wdrażanych pomysłów oraz wzbogacania i tworzenia nowych propozycji. Niniejsza LSR jest trzecią z kolei strategią opracowaną przez Stowarzyszenie KST-LGD, która realizowana będzie na tym samym obszarze przy ścisłej współpracy z samorządami, organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami i mieszkańcami.

Dotychczasowe zaangażowanie różnorodnych podmiotów pozwoliło wypracować najlepsze rozwiązania służące rozwojowi lokalnemu. Dzięki nim znacząco wzrosła jakość życia mieszkańców dziesięciu gmin członkowskich, powstały nowe punkty handlowe i usługowe oraz rozwinęły się już istniejące przedsiębiorstwa; tereny wiejskie zostały zrewitalizowane i odnowione, poprawiła się także infrastruktura turystyczna i rekreacyjna; rozbudowana została oferta kulturalna, dzięki której społeczność ma możliwość kultywowania lokalnych tradycji, integrowania się i realizowania własnych inicjatyw oddolnych.

Piętnastoletnia owocna współpraca z lokalnymi liderami, dbałość o zachowanie wysokiego standardu komunikacji oraz troska o stały kontakt z członkami LGD przyczyniły się do pogłębienia współpracy i wzrostu utożsamienia się ze Stowarzyszeniem. Szeroko zakrojona aktywność promocyjna nastawiona na upowszechnianie informacji o działalności Stowarzyszenia i możliwości uzyskania wsparcia ma na celu zarówno spopularyzowanie KST-LGD i uczynienie go bardziej rozpoznawalnym w środowisku, jak i zachęcenie nowych osób do dołączenia do Stowarzyszenia, by mogło ono skuteczniej oddziaływać i wprowadzać pozytywne zmiany.

Stowarzyszenie doloży wszelkich starań, aby również w kolejnych etapach realizacji LSR zaktzywizować jak najwięcej swoich członków oraz pobudzić do działania jak największą grupę mieszkańców i reprezentantów różnych sektorów. Plan rozwoju działalności Stowarzyszenia zawiera między innymi aranżowanie cyklicznych spotkań i wydarzeń do organizacji, których włączani będą mieszkańcy i różne podmioty użyteczności publicznej. Stowarzyszenie będzie systematycznie informować o planowanych przedsięwzięciach na swojej stronie internetowej, rozsyłać informacje do wszystkich swoich członków oraz organizacji i instytucji będących potencjalnymi partnerami we współdziałaniu.

3. Opis struktury LGD

W momencie przyjęcia LSR Stowarzyszenie KST-LGD składa się z członków sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. Wielu z nich ma wiedzę i doświadczenie w pozyskiwaniu środków z programów pomocowych oraz realizowało projekty z różnych źródeł finansowania. Sektor publiczny reprezentuje 10 gmin i 1 jeden powiat. Sektor gospodarczy reprezentowany jest przez podmioty z różnych branż z przewagą branży usług turystycznych i pokrewnych. Sektor społeczny to przedstawiciele organizacji pozarządowych, kół gospodyń wiejskich, OSP, grup nieformalnych oraz mieszkańcy. Skład członków jest więc reprezentatywny dla specyfiki obszaru objętego LSR oraz przyjętych kierunków działania i nie daje przewagi żadnej z grup interesu. Wartością dodaną działalności Stowarzyszenia jest sieć sympatyków, którzy nie są formalnie członkami Stowarzyszenia, ale wspierają Stowarzyszenie w różnej formie, np. bezpłatnie wynajmując pomieszczenia, w których odbywają się wydarzenia lub udostępniając za darmo własną infrastrukturę beneficjentom i uczestnikom imprez.

Strukturę Stowarzyszenia KST-LGD tworzą: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna oraz Biuro Stowarzyszenia. Kompetencje poszczególnych organów określa statut, zaś Rada funkcjonuje na podstawie dodatkowego regulaminu. Skład Rady i Zarządu nie daje przewagi żadnej grupie interesu. Członkowie organów Stowarzyszenia posiadają odpowiednie kwalifikacje wynikające z wykształcenia, doświadczenia zawodowego oraz pracy społecznej, a pracownicy biura mają doświadczenie w realizacji projektów. Wszystkie osoby zatrudnione w biurze oraz członkowie Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej zobowiązane są do profesjonalnej realizacji powierzonych zadań, dlatego stale podnoszą wiedzę i kwalifikacje ekonomiczne i administracyjne niezbędne do gospodarowania środkami publicznymi dostosowując umiejętności do aktualnie obowiązujących przepisów prawa w ramach samokształcenia, pracy w zespołach roboczych oraz udziału w szkoleniach wewnętrznych i zewnętrznych zgodnych z zatwierdzonym harmonogramem szkoleń.

4. Opis składu organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym Stowarzyszenia, do którego kompetencji należy przede wszystkim wybór operacji zgodnych ze strategią oraz ustalenie kwoty wsparcia dla operacji, jest Rada, która działa w oparciu art. 33 ust. 3 lit. d rozporządzenia 2021/1060 oraz zgodnie z ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności, a w szczególności z zapisami art. 4 ust. 3 pkt 4.

Skład Rady wynika z partnerstwa na obszarze LGD, w związku, z czym członkowie Rady reprezentują trzy kluczowe sektory: publiczny, społeczny, gospodarczy. Został on dobrany tak, aby zagwarantować uczciwą, merytoryczną ocenę i wybór wniosków do dofinansowania, a reprezentatywność każdego sektora respektuje zasadę, że żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Dodatkowo nadal prowadzony będzie rejestr interesu członków organu decyzyjnego z wnioskodawcami danego naboru, który jest załącznikiem do Regulaminu Rady.

5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Proces decyzyjny został przewidziany w ten sposób, by zapewnić wybór operacji jak najwyższej jakości, zgodnych z celami niniejszej strategii. Narzędziem pozwalającym wybrać takie właśnie projekty są przejrzyste, niedyskryminujące i mierzalne kryteria wyboru. Jedynym organem, w którego kompetencji jest wybór operacji i ustalanie kwot wsparcia, jest Rada. W procedurach wyboru i Regulaminie Rady znajdują się zapisy mające na celu zachowanie parytetów, sektorowości, poufności, bezstronności, fachowości wyboru oraz kontrolowania jego jakości i zgodności tego wyboru z przyjętymi rozwiązaniami, a w razie konieczności wdrożenia procesów dyscyplinujących. Osobą odpowiedzialną za czuwanie nad prawidłowym przebiegiem oceny i wyboru, poprawnością dokumentacji i zgodności formalnej jest Przewodniczący Rady. Członkowie Rady, jako zespół zadaniowy biorą udział w pracach na stworzeniem jak najbardziej

przejrzystych, adekwatnych i trafnych procedur i kryteriów wyboru operacji. Szczegółowe informacje zawarto w rozdziale VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.

6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.

Głównymi dokumentami regulującymi funkcjonowanie KST-LGD są: Statut Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania, Regulamin funkcjonowania Rady Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania (organ decyzyjny) oraz Regulamin pracy Biura LGD.

- Statut reguluje najważniejsze kwestie przewidziane w Ustawie z dn. 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. 2015 poz.1393 z późn. zm): nazwę, teren działania i siedzibę, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków, a także wskazuje tryb dokonywania wyboru i kompetencje władz stowarzyszenia, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych. Dokument wskazuje organ nadzoru nad stowarzyszeniem (Marszałek Województwa Lubuskiego), określa organ LGD odpowiedzialny za wybór operacji oraz szczegółowe określenie jego kompetencji oraz zasad jego reprezentatywności (Rada), a także organ LGD kompetentny w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji oraz procedur i kryteriów wyboru operacji (Zarząd).
- Regulamin Rady zawiera zapisy dotyczące bezstronności członków organu decyzyjnego w wyborze operacji wraz z przesłankami wyłączenia z oceny operacji, określa w szczególności zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji, zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, zasady protokołowania posiedzeń Rady oraz zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.
- Regulamin pracy Biura Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania określa w szczególności: zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, godziny pracy biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, zasady świadczenia doradztwa oraz opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa.

Statut, Regulamin Rady i zmiany w tych dokumentach zatwierdzane są uchwałą Walnego Zebrania. Regulamin biura LGD zatwierdza uchwałą Zarząd.

II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

1. Opis obszaru

W skład obszaru objętego LSR wchodzi dziesięć gmin zlokalizowanych w północnej części województwa lubuskiego:

- gminy: Krzeszyce, Lubniewice, Sulęcín, Torzym (powiat sulęciński);
- gminy: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn, Santok (powiat gorzowski ziemski);
- gmina Ośno Lubuskie (powiat słubicki).

Każda para gmin pozostaje w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty geograficznie obszar. Łączna powierzchnia gmin wynosi 2106 km². Cztery gminy to gminy miejsko- wiejskie, a pozostałe sześć to gminy wiejskie. Obszar objęty LSR zamieszkuje **78 104 osoby**, z czego w miastach mieszka **18 383 osób**, a na wsi **59 721 osób** (wg stanu na 31. 12. 2020 r.). Szczegółowe dane dotyczące powierzchni gmin tworzących obszar LGD oraz liczby mieszkańców przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Zestawienie gmin tworzących obszar KST-LGD¹

województwo	Powiat	Gmina	rodzaj Gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności (osoba)	
lubuskie	sulęciński	Krzeszyce	wiejska	194	4594	
		Lubniewice	wiejsko-miejska	130	3060	
					w tym miasto	2020
		Torzym	wiejsko-miejska	320	6459	
	w tym miasto				2469	
	Sulęcín	wiejsko-miejska	375	15518		
				w tym miasto	10011	
	gorzowski	Bogdaniec	wiejska	112	7087	
		Deszczno	wiejska	168	10215	
		Kłodawa	wiejska	235	8871	
		Lubiszyn	wiejska	205	6970	
		Santok	wiejska	169	9086	
	słubicki	Ośno Lubuskie	wiejsko-miejska	198	6244	
					w tym miasto	3883
RAZEM				2106	78104	

¹ Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych GUS na dzień 31 grudnia 2020 r.

2. Mapa obszaru objętego LSR

Tabela 2. Liczba ludności i gęstość zaludnienia obszaru KST - LGD wg stanu na dzień 31. 12. 2020 r.²

Gminy	2013	2020	różnica w %	saldo migracyjne	powierzchnia w km ²	gęstość zaludnienia na 1 km ² w 2013	gęstość zaludnienia na 1 km ² w 2020
Krzyszczycy	4 707	4 594	-2,4	-12	194	24	24
Lubniewice	3 154	3 060	-3	2	130	24	24
Torzym	6 973	6 459	-7,4	-50	320	22	20
Sulęcín	16 131	15 518	-3,8	-64	375	43	41
Bogdaniec	7 120	7 087	-0,5	17	112	64	63
Deszczno	8 951	10 215	14	172	168	53	61
Kłodawa	8 046	8 871	10,2	100	235	34	38
Lubiszyn	6 934	6 970	0,5	23	205	34	34
Santok	8 072	9 086	12,6	209	169	48	54
Ośno Lubuskie	6 505	6 244	-4	-22	198	33	32
OGÓŁEM	76 593	78 104	1,97	375	2106	36	37

Jak wynika z powyższej tabeli, proces migracyjny dla terenu KST-LGD w powyższym okresie jest korzystny, gdyż liczba mieszkańców obszaru objętego LSR zwiększyła się o 1,97% w stosunku do stanu z 2013 roku. Jest to niewielki przyrost, do którego przyczyniły się cztery gminy, które jako jedyne zanotowały wzrost liczby mieszkańców: Deszczno (14%), Santok (12,6%), Kłodawa (10,2%) oraz Lubiszyn (0,5%). Należą one do powiatu gorzowskiego i nazywane są „sypialnią Gorzowa”, ponieważ zgodnie z Konsepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju znajdują się w obszarze funkcjonalnym Gorzowa Wielkopolskiego. Pozostałe sześć obszarów zanotowało ujemne saldo migracyjne, a największe Gmina Torzym (7,4%). Jest to niepokojąca tendencja, która może mieć znaczący wpływ na rozwój obszaru. Problemem są wyjazdy ze wsi ludzi młodych i ludzi w wieku produkcyjnym, którzy nie widzą dla siebie szansy na wsi i wyjeżdżają do miasta, żeby tam pracować. Powodem takiej sytuacji jest poziom życia na wsi, który jest niższy niż w mieście. Ma to wpływ na gorsze niż w miastach zarobki, wyższe bezrobocie, ogólnie gorszą niż w miastach sytuację ekonomiczną mieszkańców. Mieszkańcy wsi mają gorszy dostęp do infrastruktury technicznej, telekomunikacyjnej (np. brak dostępu do Internetu). Problemem jest również brak połączeń komunikacyjnych, które utrudniają zwłaszcza ludziom starszym dotarcie do lekarza czy skorzystania z innych usług np. rehabilitacji. To wszystko wraz z procesami odpływu ludności do miast przekłada się na wzrastające wyludnienie wsi i samotność jej mieszkańców. Złagodzić ten proces może tylko zwiększenie inwestycji w obszarze LGD, tak, aby ludzie młodzi zechcieli związać swoją przyszłość ze wsią, a ludzie starsi mieli możliwość wyjścia z domu, spotkania się i integrowania ze wszystkimi mieszkańcami. Ważne jest również, aby zadbać o potrzeby kobiet w wieku produkcyjnym, które oprócz żłobków, przedszkoli dla swoich dzieci potrzebują rozwijać się zawodowo i rozwijać swoje umiejętności. Organizowanie warsztatów, kursów i zajęć rekreacyjnych umożliwi wsparcie kobiet w tym zakresie.

Dużą gęstość zaludnienia wykazują gmina Bogdaniec (63 osoby na km²) i Deszczno (61 osoby na 1 km²) przy średniej gęstości zaludnienia gmin KST-LGD 37 osób/km² i średnim zaludnieniu Województwa Lubuskiego 71 osób/km².

Mimo dodatniego salda migracyjnego mieszkańcy zauważają konieczność inwestowania w obszary wiejskie. W przeprowadzonym przez KST-LGD badaniu ankietowym aż 42% respondentów wskazało, iż należy przeznaczyć środki szczególnie na uatrakcyjnienie obszarów wiejskich poprzez poprawę dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz organizację różnych wydarzeń. Zgodnie z diagramem 9 grupą najbardziej zainteresowaną wykorzystaniem środków są osoby fizyczne (38%) i organizacje pozarządowe (35%).

² Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, stan na dzień 31. 12. 2020 r.

3. Potencjał ludzki LGD

Tabela 3. Ludność wg funkcjonalnych grup wieku, płci oraz lokalizacji terytorialnej³

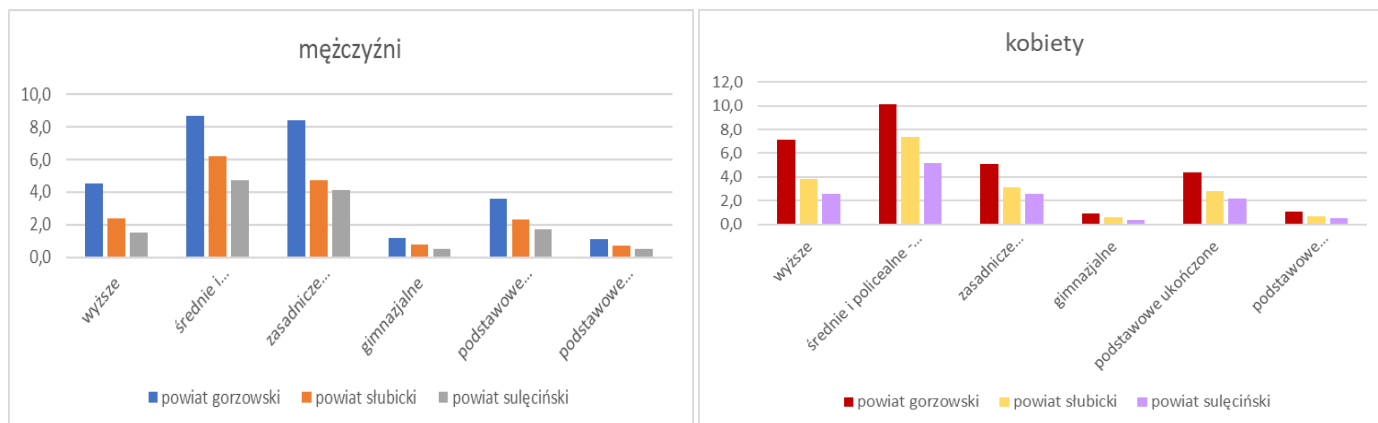
Ludność wg funkcjonalnych grup wieku i płci oraz lokalizacji terytorialnej												
wiek w latach	Łącznie Gminy KST-LGD						Województwo lubuskie					
	ogółem		mężczyźni		kobiety		ogółem		mężczyźni		kobiety	
	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020
0-6	6 124	5 837	3 098	3 003	3 026	2 834	76 767	67 379	39 218	34 589	37 549	32 790
7-19	11 169	11 826	5 674	5 995	5 495	5 831	135 831	132 896	69 611	67 962	66 220	64 934
20-54	39 661	37 812	20 529	19 611	19 132	18 201	515 485	476 367	261 441	242 452	254 044	233 915
55 i więcej	19 639	22 629	8 814	10 391	10 825	12 238	293 387	316 687	127 070	137 949	166 317	178 738

Przeprowadzona analiza ludności wg funkcjonalnych grup wieku, płci oraz lokalizacji terytorialnej wykazuje, że wśród mieszkańców KST-LGD największy odsetek populacji na dzień 31. 12. 2020 r., tj. 48,4%, stanowią mieszkańcy w wieku od 20 do 54 lat. Jest to grupa w wieku produkcyjnym, która zmniejszyła się w stosunku do roku 2013 o 4,7%. Drugą grupę, co do wielkości, stanowią osoby w wieku 55 i więcej lat (blisko 30%). W województwie lubuskim również są to najliczniejsze grupy mieszkańców: 48% to mieszkańcy w wieku 20-54 lat, prawie 32% to osoby powyżej 55 lat.

Wśród osób w wieku produkcyjnym na terenie KST-LGD przeważają kobiety, stanowiąc 63,6%. Natomiast w województwie lubuskim sytuacja wygląda odwrotnie, tzn. mężczyźni jest więcej niż kobiety o 1,79%. Zarówno na obszarze KST-LGD, jak i województwa, liczba kobiet w wieku 55 lat i starszych jest znacznie większa niż mężczyzn.

Biorąc pod uwagę spostrzeżenia mieszkańców w trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych, dokonano analizy grup wiekowych ludności KST-LGD ze szczególnym uwzględnieniem wieku do 25 roku życia oraz powyżej 55 roku życia oraz kobiet. Przekazanie środków finansowych na działania skierowane do osób w tych przedziałach wiekowych rokuje duże szanse na ich prawidłowe wykorzystanie, a tym samym przyczynienie się do gospodarczego rozwoju regionu.

Diagram 1. Ludność według płci i poziomu wykształcenia ⁴

Powyższy wykres przedstawia stan ludności wg płci i wykształcenia w powiatach z terenu KST-LGD. We wszystkich powiatach utrzymuje się podobna struktura wykształcenia wśród mężczyzn i kobiet. Zauważyć należy, że wykształcenie średnie przeważa zarówno u kobiet (22,7%), jak i u mężczyzn (19,6%), zaś na drugim miejscu wśród kobiet znajduje się wykształcenie wyższe (13,5%), a u mężczyzn - wykształcenie zawodowe (17,2%). W porównaniu z rokiem 2013 wzrosła liczba mężczyzn z wykształceniem średnim, które obecnie przeważa. W obu grupach zmniejszyła się liczba osób z najniższym wykształceniem podstawowym.

³ Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, stan na dzień 31. 12. 2020 r.

⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, stan na dzień 10. 11. 2022 r. wg Narodowego Spisu Powszechnego 2021.

4. Opis dziedzictwa kulturowego i zabytków

Historia obszaru LGD to historia bractw rycerskich oraz możnych rodów niemieckich. Pokłosie dziejów Krainy Szlaków Turystycznych znaleźć można w niemal każdej wiosce. Nawet małe miejscowości obfitują w liczne zabytkowe obiekty sakralne, pałace i zamki. Na obszarze LGD zachowały się również inne ciekawe obiekty – chałupy, stodoły, obory chłopskie, całe założenia gospodarskie lub założenia dworskie złożone z zabudowań i parków. Ze względu na mnogość zabytków w tym miejscu zostaną wskazane tylko wybrane obiekty w największej mierze decydujące o wartości kulturowej i historycznej obszaru:

- park krajobrazowy z XIX wieku w Lubniewicach – w parku znajduje się monumentalny neorenesansowy zamek z 1909 roku o urozmaiconej bryle z neogotycką wieżą widokową;
- pałac w Gliśnie (Gmina Lubniewice) z 1793 roku – dawna siedziba rodziny von Waldow; wokół pałacu rozciąga się park z przełomu XVIII/XIX wieku, w którym znajdują się sztuczne ruiny oraz mauzoleum Henochów – jednych z właścicieli Glisna;
- pałac w Jarnatowie (Gmina Lubniewice) z XVII wieku, należący niegdyś do rodziny von Waldow; wokół pałacu rozciąga się park, do którego uchodzą zabytkowe aleje: dębowa, grabowa i bukowa,
- pałac w Rogach (Gmina Lubniewice) – położony nad jeziorem Zofiówka, powstał w latach 1906-1913 jako letnia rezydencja Adolfa Friedricha Augusta von Waldow;
- barokowy park dworski w Kielpinie (Gmina Deszczno) z ruinami pałacu z końca XVIII wieku; w pobliżu parku znajdują się pomniki przyrody – dęby szypułkowe;
- pałacyk z XVIII wieku wraz z parkiem krajobrazowym w Lipkach Wielkich (Gmina Santok);
- kościół św. Jakuba w Ośnie Lubuskim – budowla pochodzi z 1298 roku z wysoką wieżą ozdobioną blendami; kościół zachwyca późnorenesansowym polichromowanym ołtarzem z 1672 roku, amboną z 1619 roku i kamienną chrzcielnicą z 1667 roku;
- późnoromański kościół z połowy XIII wieku w Marwicach (Gmina Lubiszyn) – zbudowany z ciosów granitowych, otoczony murem z głazów narzutowych; za kościołem znajduje się zabytkowy park;
- kościół filialny w Rudnej (Gmina Krzeszyce) z XVII w. oraz kompleks dworski położony nad jeziorem wraz z przylegającym parkiem;
- szachulcowy kościół parafialny p.w. Stanisława Kostki w Kołczynie (Gmina Krzeszyce) – obiekt z XVIII wieku z drewnianą dzwonnica;
- neogotycki kościół w Kłodawie – wybudowany w latach 1858-60 z czerwonej cegły o drewnianym sklepieniu kolebkowym;
- kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża z 1829 roku w Deszcznie – z barokowym wystrojem wnętrza z XVII/XVIII wieku;
- barokowy kościół p.w. Najświętszego Serca Jezusowego w Borku (Gmina Deszczno) – kościół z I połowy XVIII wieku z renesansowym dzwonem z 1596 r.;
- kościół romański z 1788 r. oraz szachulcowe domy z XVIII wieku w Krasowcu (Gmina Deszczno);
- kościół w Łupowie (Gmina Bogdaniec) – z szachulcową wieżą kościelną bogato zwieńczoną ukształtowanym hełmem z latarnią zakończoną wiatrowskazem, na którym znajduje się data 1909;
- stylowa chałupa w Lubniewicach z końca XVIII w. o konstrukcji szkieletowej;
- mury obronne w Ośnie Lubuskim – wzniesione w 1477 roku, zbudowane z głazów narzutowych, nadbudowane ceglami; otaczają miasto na długości 1350 m;
- młyn w Bogdańcu z 1826 roku – obecnie znajduje się w nim Muzeum Kultury i Techniki Wiejskiej;
- murowana wieża widokowa w Santoku wybudowana w 1936 roku na miejscu historycznej wieży zamkowej postawionej przez Krzyżaków w 1437 roku (tzw. „Górny Zamek”),
- stożkowate grodzisko z XIII-XIV w. na szczycie Sokolej Góry (Gmina Santok),
- wczesnopiastowskie grodzisko (Gmina Santok).

5. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie

Obszar objęty LSR zlokalizowany jest w północnej części Województwa Lubuskiego. Zdecydowanym walorem KST-LGD jest czyste i w małym stopniu przekształcone środowisko naturalne. Teren położony jest na Pojezierzu Lubuskim, na Równinie Torzyskiej i w Kotlinie Gorzowskiej (obszar Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej). Cechy charakterystyczne obszaru to liczne pofałdowania terenu (pagórki, wzgórza, wały, doliny, wąwozy), niewielkie jeziora rynnowe oraz liczne lasy (zwłaszcza bukowe). Urozmaicona rzeźba terenu to przede wszystkim efekt działalności lodowca. Obszar obfituje w pradoliny, pasy wysoczyzn moreny czołowej z przewagą wzgórz sandrowych. Teren LGD to teren równinno-falisty z partiami o charakterze pagórkowym z siecią pradolin i bruzd rynnowych.

Jednym z ważniejszych czynników tworzących krajobraz obszaru LGD są wody powierzchniowe. Liczne zbiorniki i ciek wodne stwarzają możliwości do uprawiania sportów, wędkowania i wypoczynku.

Warto wymienić kilka z nich:

- jeziora: Glinik w gminie Deszczno, Marwico w gminie Lubiszyn, Krajnik, Lubiąż, Krzywe, Śmierzące, Jarnatowskie i Lubniewsko w gminie Lubniewice, Krzywe w gminie Torzym,
- rzeki: Przylężek w gminie Kłodawa, Postomia w gminach Krzeszyce i Sulęcín, Rudzianka, Myśla w gminie Lubiszyn, Pliszka w Torzymiu, Lubniewka w gminie Lubniewice i Krzeszyce, Warta w gminie Bogdaniec, Deszczno, Krzeszyce, Lubiszyn, Santok i Noteć w gminie Deszczno, Santok.

Niestety potencjał ten nie jest dostatecznie wykorzystywany, w większości tereny rzek i jezior pozostają niezagospodarowane. Brakuje zagospodarowanych plaż, spełniających wymagania dzisiejszego turysty (toalety, place zabaw dla dzieci, punkty gastronomiczne, strzeżone kąpieliska), ale również usług turystycznych takich jak wypożyczalnie sprzętów wodnych.

Cały obszar objęty LGD charakteryzuje się dużym zalesieniem. Lasy zlokalizowane na terenie 10 gmin bogate w zwierzynę i runo leśne są niewątpliwie ich największą atrakcją turystyczną. Obszar LSR to jeden z najbardziej lesistych i najczystszych regionów kraju zwanych często „Zielonymi Płucami Polski”. Warto zwrócić uwagę na różnorodność ekosystemów oraz dostępność kompleksów leśnych przez cały rok. Atrakcyjność regionu podnoszą liczne fragmenty krajobrazu objęte ochroną przyrody:

- parki: Gorzowski Park Krajobrazowy (gmina Kłodawa) oraz Łagowsko – Sulęciński Park Krajobrazowy (gmina Sulęcín),
- rezerваты przyrody: Janie im. Włodzimierza Korsaka (gmina Lubniewice); „Bagno Chłopy” (gmina Lubiszyn); „Buki Zdrojskie” (gmina Santok); „Bogdanieckie Cisy”, „Bogdanieckie Grądy”, „Dębowa Góra” (gmin Bogdaniec); „Santockie zakole” (gmina Deszczno, Santok); „Dębina”, „Rzeka Przylężek”, Wilanów” (gmina Kłodawa); „Buczyna łagowska” (gmina Sulęcín); „Dolina Ilanki”, „Dolina Ilanki II”, „Jezioro Ratno” (gmina Torzym),
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe: „Uroczysko Lubniewsko” (gminy Sulęcín i Lubniewice); „Dolina Lenki” (gmina Ośno Lubuskie),
- obszary chronionego krajobrazu: „Gorzowsko – Krzeszycka Dolina Warty” (gminy Bogdaniec, Deszczno, Krzeszyce i Lubiszyn), „Lasy Witnicko – Dzieduszyckie” (gmina Bogdaniec), „Dolina Warty i Dolnej Noteci” (gmina Deszczno, Santok), „Puszcza Barlinecka” (gmina Kłodawa, Lubiszyn i Santok), „Dolina Postomii” (gmina Krzeszyce, Sulęcín), „Lasy Witnicko-Dębieńskie” (gmina Lubiszyn), „Ośniańska Rynna z Jeziorem Busko” (gmina Ośno Lubuskie), „Dolina Jeziornej Strugi” (gmina Sulęcín), „Pojezierze Lubniewicko - Sulęcińskie” (gmina Sulęcín, Lubniewice, Torzym), „Dolina Ilanki”, „Puszcza nad Pliszką” (gmina Torzym),
- obszary Natura 2000: „Ujście Warty” (gmina Bogdaniec, Deszczno, Krzeszyce), „Ostoja Witnicko-Dębianańska” (gmina Bogdaniec, Lubiszyn), „Ujście Noteci” (gmina Deszczno i Santok). „Dolina Dolnej Noteci” (gmina Deszczno i Santok), „Ostoja Barlinecka” (gmina Kłodawa i Santok), „Puszcza Barlinecka” (gmina Kłodawa i Santok), „Jezioro Koźmie” (gmina Lubiszyn), „Torfowisko Chłopy” (gmina Lubiszyn), „Bory Chrobotkowe Puszczy Noteckiej” (gmina Santok), „Puszcza Notecka” (gmina Santok), „Buczyny Łagowsko – Sulecińskie” (gmina Sulęcín, Torzym), „Nietoperek” (gmina Sulęcín), „Dolina Ilanki”, „Dolina Pliszki”, „Rynna Jezior Torzyskich”, „Stara Dąbrowa w Korytach” (gmina Torzym),
- pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej (np. drzewa, głązy narzutowe);
- inne obiekty i obszary cenne przyrodniczo (m.in. park podworski w Kownatach, kompleks lasów dębowo-bukowych w Drzewcach, otulina Łagowskiego Parku Krajobrazowego);
- użytki ekologiczne.

Nasz obszar wyróżnia się przyrodniczo na tle całego województwa. 14 z 67 rezerwatów przyrody istniejących w województwie lubuskim znajduje się na terenie LGD, co stanowi 21% wszystkich rezerwatów. Na naszym obszarze jest także ¼ wszystkich parków krajobrazowych z województwa lubuskiego oraz blisko 30% wszystkich obszarów chronionego krajobrazu. W województwie lubuskim ponad 36% powierzchni objęte jest ochroną bioróżnorodności i bogactwa przyrodniczego przez sieć Natura 2000, a na obszarze LGD jest to wartość zbliżona, ponieważ blisko 30% obszaru LGD objęte jest tego typu ochroną.

Teren Krainy Szlaków Turystycznych to miejsce gdzie znajdują dla siebie miejsca atrakcyjne turyści, zarówno wędrujący jak i cykliści. Mnogość szlaków pieszych, ścieżek, m.in.: Szlaki Nordic Walking, Szlak Doliny Trzech Młynów, Lubuska Droga św. Jakuba, ścieżki dydaktyczne Międzynarodowy Szlak Rowerowy R-1, Szlak rowerowy Beeskow – Sulęcín a także 15 km Szlak konny - HORSE TRAIL Gądków Wielki - Garbicz w Gminie Torzym. Niestety odczuwalny jest brak spójnej oferty turystycznej. Wiele szlaków istnieje wyłącznie na papierze, odczuwalny jest brak koordynacji działań promocyjnych na terenie LGD.

W latach 2018-2019 nasze Stowarzyszenie realizowało projekt współpracy pod nazwą: Promocja regionów poprzez aktywną turystykę - akronim „PREPATUR”. Celem ogólnym projektu była promocja regionów i dziedzictwa lokalnego. Celem szczegółowym projektu było podnoszenie atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej regionu poprzez popularyzację aktywnych form turystyki oraz wzmocnienie kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców. Cele zostały osiągnięte poprzez przygotowanie gier terenowych, geocachingu, a także imprez/eventów promujących nowe formy turystyki.

6. Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych

Teren objęty LSR to miejsce, gdzie możemy spotkać produkty tradycyjne i regionalne wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych. Spośród 83 takich produktów zarejestrowanych w województwie lubuskim (stan na dzień 31.12.2022r.) aż 10 możemy spotkać w Krainie Szlaków Turystycznych. W Lipkach Wielkich w gminie Santok od ponad 60 lat robi się tradycyjną kapustkę kwaszoną nadnotecką oraz ogórki kiszane nadnoteckie. W Janczewie (również gm. Santok) gospodynie przyrządzają papierówkę w syropie z owoców zebranych w okolicznych sadach. Lokalni miłośnicy pszczół skupiający się w Kole Pszczelarzy w Santoku produkują miód wielokwiatowy łąkowy z Doliny Noteci. Specjałem gminy Kłodawa są śliwy w occie dodawane do różnych sałatek, wędlin, a także pieczonych i zimnych mięs oraz szynka z dzika pieczona przygotowywana w Zdroisku niedużej wsi, która położona jest na obszarze zasobnym w owoce runa leśnego i dziką zwierzynę. Również gmina Bogdaniec może się pochwalić kilkoma produktami tradycyjnymi. Należy do nich nalewka sosnowa „sosnówka”, którą do Łupowa przywieźli mieszkańcy z Kresów Wschodnich. W Łupowie, co roku organizowany jest festyn „Zielonej Szyszki”, nawiązujący do okolicznych lasów, którego nieodłącznym elementem jest nalewka sosnówka. Ponadto w gminie Bogdaniec zarejestrowane są dwa miody: miód nektarowo-spadziowy oraz miód wielokwiatowy z Doliny Warty. Ostatnim produktem tradycyjnym na naszym obszarze jest również miód z gminy Lubiszyn zgłoszony pod nazwą „Lubiszynski miód rzepakowy”.

Biorąc pod uwagę mnogość produktów regionalnych szczególnie kulinarnych występujących na terenie KST-LGD możemy stwierdzić, że „Kraina” jest istnym rajem dla „łasuchów”.

7. Opis spójności obszaru

Obszar, który obejmuje LSR, położony jest na Pojezierzu Lubuskim, na Równinie Torzyskiej i w Kotlinie Gorzowskiej, stanowiących część makroregionu geograficznego zwanego Pradolina Toruńsko - Eberswaldzką. Teren jest urozmaicony od równin sandrowych po liczne pofałdowania, takie jak wysoczyzny morenowe z przewagą wzgórz sandrowych, wały, doliny, wąwozy.

Drugą ważną cechą tego terenu są rzeki i jeziora rynnowe występujące na całym obszarze w dużej liczbie. Wśród rzek wymienić należy te największe, czyli Postomię w gminie Krzeszyce i Sulęcín, Pliszkę w gminie Torzym i Myślę w gminie Lubiszyn. Natomiast jezior na wskazanym obszarze jest znacznie więcej i stanowią one niewątpliwie największe bogactwo i ozdobę tego regionu. Największe jest jezioro Marwico w gminie Lubiszyn, kolejne pod tym względem jest jezioro Glinik

w gminie Deszczno, a następnie, o porównywalnej powierzchni, jeziora Krzywe w gminie Torzym oraz Jarnatowskie w gminie Lubniewice. Jednak żadne z tych jezior nie dorówna głębokości jeziora Krajnik w gminie Lubniewice.

Cały obszar jest mocno zalesiony; przeważają bory sosnowe oraz połacie z dominacją buka. Lasy wraz z całym ekosystemem sprawiają, że obszar planowy do objęcia LSR jest jednym z najczystszych regionów Polski. Znaczące jest również to, że najpiękniejsze i najcenniejsze walory przyrodnicze i krajobrazowe chronione są poprzez utworzone rezerwy (Janie im. Włodzimierza Korsaka, Bagno Chłopy i Buki Zdroiskie), parki krajobrazowe (Łagowsko - Sulęciński Park Krajobrazowy), zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (Uroczysko Ośniańskich Jezior, Uroczysko Lubniewsko), obszary chronionego krajobrazu (np. Dolina Ilanki, Puszcza nad Pliszką, Puszcza Barlinecka), liczne pomniki przyrody i obszary Natura 2000.

Historycznie teren ten związany jest z bractwami rycerskimi i możnymi rodami niemieckimi, co daje się zauważyć niemal w każdej miejscowości. Do najliczniejszych budowli architektonicznych o charakterze zabytkowym należą obiekty sakralne, z których najstarsze są kościoły św. Jakuba w Ośnie Lubuskim z 1298 roku oraz późnoromański kościół w Marwicach z połowy XIII w. w gminie Lubiszyn. Nie brakuje także zamków i pałaców, wśród których wyróżniają się pałac w Jarnatowie, pałac w Gliźnie oraz pałac w Rogach (Gmina Lubniewice). Nie brakuje też innych pozostałości burzliwej historii tego regionu. Należą do nich mury obronne z XV w. w Ośnie Lubuskim, stożkowate grodzisko z XIII – XIV w. na szczycie Sokolej Góry w Santoku, młyn z XIX w. w Bogdańcu, w którym obecnie znajduje się Muzeum Kultury i Techniki Wiejskiej.

Wszystko to sprawia, że obszar, który został zaplanowany do objęcia LSR jest bardzo atrakcyjny turystycznie, z czego doskonale zdają sobie sprawę władze i mieszkańcy poszczególnych gmin. W każdej gminie turystyka jest ważnym obszarem rozwoju, w który wiele się inwestuje, licząc nie tylko na turystów z Polski, ale również z zagranicy, zwłaszcza z Niemiec, co umożliwia niewielka odległość od naszych zachodnich sąsiadów. Jednak pomimo tak świetnych warunków środowiskowych potencjał ten jest nadal niedostatecznie wykorzystany. Brakuje plaż zagospodarowanych według współczesnych standardów, nowoczesnych ośrodków wypoczynkowych, ścieżek pieszych i rowerowych, atrakcyjnych szlaków turystycznych, a także większej liczby gospodarstw agroturystycznych. Turyści oczekują też rozrywki i wszelkich atrakcji, które uprzyjemniłyby im pobyt.

Wykorzystanie potencjału przyrodniczego i historycznego oraz nastawienie na turystykę to obszary, gdzie najbardziej widać spójność celów władz i mieszkańców wszystkich gmin, które zostaną objęte LSR. Ze względu na turystyczny charakter obszaru planowanego do objęcia LSR, mieszkańcy i wólarze przyjmują rozwiązania przyjazne dla środowiska, ale też sprzyjające napływowi turystów. Powstają więc toalety przy plażach publicznych, liczne przystanki z wiatami i koszami na śmieci na wyznaczonych szlakach. Dbanie o środowisko jest na tym obszarze priorytetem, ponieważ od niego zależy w dużej mierze dobrobyt społeczeństwa.

Spójność między mieszkańcami wszystkich gmin jest bardzo zauważalna na polu rosnącej aktywizacji społecznej. Mimo tego, że znaczna część mieszkańców to ludność napływowa i nie łączą ich wspólne korzenie to społeczności lokalne angażują się w życie swoich miejscowości. Przede wszystkim zawiązują się formalne lub nieformalne organizacje społeczne, które coraz śmieiej sięgają po środki z różnych źródeł i piszą projekty, dzięki którym realizują swoje pomysły z pożytkiem dla ogółu mieszkańców. Nierzadko są one inicjatorem działań i motywują do ich realizacji swoje władze gminne. Same też podejmują trud pisania wniosków, pozyskiwania funduszy i zaspokajania potrzeb lokalnej społeczności. Dzięki wsparciu naszego Stowarzyszenia kilkanaście organizacji i fundacji z terenu objętego aktualną LSR z powodzeniem zakończyło realizację przedsięwzięć, które trwale przyczyniły się do podniesienia poziomu życia mieszkańców. Organizacje społeczne z całego obszaru są bardzo zaangażowane i chciałyby wiele zrobić, ale wymagają pomocy przy pisaniu, realizacji i rozliczaniu projektów. Często nie wiedzą, gdzie i jak można aplikować o fundusze. Takie wsparcie otrzymują w naszym Stowarzyszeniu. Widzimy, że na ten moment brakuje na naszym obszarze dobrze działającej sieci organizacji pozarządowych, które mogłyby dzielić się swoimi doświadczeniami, wspierać się w trudnych sytuacjach, a być może także podejmować wspólne inicjatywy.

Aktywność społeczeństwa przejawia się również w rosnącej tendencji do rozwijania lub podejmowania własnej działalności gospodarczej. Często jest to działalność związana z usługami turystycznymi lub okołoturystycznymi, które są bardzo pożądane i ważne dla rozwoju turystyki na tym terenie. Świadczy to o tym, że obszar planowany do objęcia LSR ma duży potencjał gospodarczy i duże możliwości dalszego rozwoju w wielu kierunkach. Obszar planowany do objęcia LSR stawia też na nowoczesne rozwiązania zwłaszcza w biznesie. Jest to bardzo wyraźna tendencja wśród obecnych i przyszłych przedsiębiorców. W dotychczasowych naborach wniosków na rozwój lub podejmowanie działalności gospodarczej

wyraźnie widoczny jest wzrost zastosowania nowych technologii i coraz nowocześniejszych rozwiązań. Można się spodziewać, że w przyszłym okresie programowania ta tendencja będzie nadal rosła, gdyż takie są wymogi współczesnego świata. Przedsiębiorcy zdają sobie sprawę, że stawiając na rozwiązania nowej generacji zyskują przewagę nad konkurencją. Zaspokajają w ten sposób wciąż rosące potrzeby konsumentów. W branży turystycznej, która jest dominującą na tym terenie, nie wystarczy już mieć zwyczajny hotel czy pensjonat, trzeba mieć hotel na wodzie. Turyści oczekują dodatkowych usług, więc przedsiębiorcy z przyszłego obszaru LSR starają się im to zapewnić poprzez np. łodzie eventowe, grille na wodzie, budowę saun zewnętrznych, wycieczki kładami i inne. Pomysłowość ludzi interesu nie ma granic. Ograniczeniem są jedynie pieniądze. Jednakże, gdy mogą sięgnąć po środki unijne za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania ilość nowych lub rozwijanych przedsięwzięć wzrasta nie tylko w branży turystycznej. Powstają firmy oferujące unikatowe usługi na skalę nie tylko obszaru LSR, ale też województwa. Zauważamy też wyraźny trend w dziedzinie produktów ekologicznych, które są coraz bardziej poszukiwane. Przedsiębiorcy, stawiający na nowoczesne rozwiązania, szybko reagują na potrzeby rynku w tym zakresie. Jedni proponują usługi oparte na ekologicznych kosmetykach, inni zamierzają produkować własne sery czy wina. Biorąc to wszystko pod uwagę, należy stwierdzić, że rozwój przedsiębiorczości jest jednym z kluczowych stref wzmocnienia potencjału obszaru LGD.

Dotychczasowa działalność Stowarzyszenia KST-LGD nie byłaby możliwa bez współpracy z gminami, instytucjami i organizacjami społecznymi. Realizacja obecnej LSR oparta jest na szerokich konsultacjach społecznych z mieszkańcami i władzami gminnymi, organizacjami społecznymi i przedsiębiorcami. Dzięki temu zostały zrealizowane liczne przedsięwzięcia w zakresie rozwoju lub podejmowania działalności gospodarczej, infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej oraz działania promocyjne i informacyjne. Nasza współpraca z gminami układa się bardzo dobrze. Włodarze wszystkich gmin należących do obecnego i przyszłego obszaru LSR znają się osobiście. Na wspólnych spotkaniach potrafią otwarcie rozmawiać o sukcesach i problemach czy wymieniać się informacjami. Widoczna jest chęć współpracy, w dużej mierze wynikająca z przynależności do obszaru, który zostanie objęty obecną LSR. Mamy pełne poparcie gmin we wszystkich naszych działaniach, ponieważ władze gminne mają świadomość, że przyniesie to korzyści mieszkańcom i przyczyni się do rozwoju regionu. Również z naszej strony władze mogą liczyć na pomoc i wsparcie w realizacji swoich projektów.

Problem starzenia się społeczeństwa i jego konsekwencje dotyczą całej Polski, a więc i obszaru planowanego do objęcia LSR. Z prognoz demograficznych GUS wynika, że w Polsce w 2050 r. udział osób w wieku produkcyjnym w populacji wyniesie 57%, w wieku powyżej 65 roku życia – aż 32,7%, natomiast w wieku przedprodukcyjnym – niecałe 11%. Po analizie danych z GUSu za lata 2014 – 2021 widać wyraźnie, że również na naszym obszarze wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym (o 28,7%). Stąd bardzo ważnym wyzwaniem jest z jednej strony zapewnienie odpowiedniej opieki osobom w podeszłym wieku, z drugiej aktywna polityka, której celem jest aktywizacja osób 50+, aby jak najdłużej pozostawały one aktywne zawodowo.

W wielu gminach naszego obszaru istnieją Domy Pomocy Społecznej, Zakłady Opiekuńczo – Lecznicze, Środowiskowe Domy Samopomocy, istnieją też Ośrodki Pomocy Społecznej. Wydaje się jednak, że to za mało. Starsze osoby najczęściej pozostają „zamknięte” w domach. Nie organizuje się dla nich żadnych zajęć, warsztatów, wyjazdów albo chociażby zwyczajnych spotkań przy herbacie. Na tym polu jest jeszcze bardzo dużo do zrobienia, zwłaszcza, jeśli chodzi o zmianę świadomości społeczeństwa, które w ostatnim czasie, w dobie pandemii „zamknęło” się na świat i wypadło z życia społecznego.

Innym aspektem starzenia się społeczeństwa są nieuchronne zmiany na rynku pracy. Bardzo ważnym zadaniem staje się zarządzanie wiekiem, które zwiększa szanse na zatrudnienie starzejących się kobiet i mężczyzn, pomaga w przedłużaniu aktywności zawodowej osób 50+ i pozwala zapewnić równe szanse pracownikom w różnym wieku. W ostatnich latach na polskim rynku pracy i w naszym regionie obserwujemy wzrost aktywności zawodowej osób w wieku 50+. Praca w tej grupie wiekowej jest ważna z powodów ekonomicznych: starsze osoby pracujące żyją w gospodarstwach o niższym dochodzie, często mając ważny wkład w utrzymanie rodziny. Stąd należy zwiększać świadomość pracodawców i zachęcać ich do zatrudniania osób starszych oraz promować wśród osób młodych potrzebę współpracy ze starszym pokoleniem. Zaspokojenie potrzeby integracji społecznej oraz wspierania lokalnych inicjatyw na rzecz włączenia społecznego ludzi młodych, starszych oraz kobiet jest jednym z najważniejszych zadań obecnej Lokalnej Strategii Rozwoju. Realizacja operacji w ramach każdego z funduszy będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR, tzn. fundusz PS WPR będzie realizowany na terenie 10 gmin LGD oraz fundusz EFS+ również na terenie 10 gmin LGD.

III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Przygotowanie LSR w znacznym stopniu opierało się na oddolnym włączeniu mieszkańców do prac nad strategią, na każdym kluczowym etapie jej tworzenia, począwszy od diagnozy obszaru, poprzez wyznaczenie celów, przedsięwzięć, wskaźników, planu działania, a skończywszy na działaniach dotyczących wypracowania planu komunikacji. Do informowania o procesie budowania strategii i zapraszania do włączenia się w niego wykorzystano środki przekazu, które cieszą się największą skutecznością w docieraniu z informacjami do mieszkańców, tj. rozmowy bezpośrednie w biurze, spotkania konsultacyjne i spotkania grupy roboczej oraz stronę internetową i profil społecznościowy.

Uzyskanie informacji pochodzących z konsultacji społecznych opierało się na zastosowaniu różnych metod partycypacyjnych:

1) Desk research - polegająca na analizie danych m.in. z GUS, PUP, OPS, własnych badań i obserwacji. Efekt: określenie grup docelowych, w tym grupy w niekorzystnej sytuacji oraz określenie kierunków działania w zakresie rozwoju lokalnego rynku pracy.

2) Ankieta elektroniczna CAWI (Computer-Assisted Web Interview) - wywiad on-line w formie ankiety zamieszczony na stronie internetowej Stowarzyszenia KST-LGD. Efekt: zidentyfikowanie słabych i mocnych strony obszaru LGD, a także preferowanych kierunków działania.

3) Punkt konsultacyjny w biurze KST-LGD – czynny w godzinach otwarcia biura, miejsce, w którym zainteresowani mieszkańcy mogli zapoznać się z materiałami informacyjnymi, podzielić się swoimi opiniami i uwagami, przedyskutować z osobami odpowiedzialnymi za budowę strategii interesujące ich kwestie, wypełnić ankietę, złożyć propozycje przedsięwzięć oraz uwagi dotyczące działalności LGD. Efekt: określenie kierunków działania i wsparcia grup w niekorzystnej sytuacji .

4) Moderowane spotkania otwarte – zorganizowane w każdej gminie członkowskiej, na których za pomocą analizy SWOT opracowane zostały propozycje celów strategicznych oraz planowanych do realizacji przedsięwzięć.

5) Spotkania fokusowe (zastosowanie metody Focus Group Interview) – spotkania dedykowane przedstawicielom sektorów: publicznego, społecznego, gospodarczego z uwzględnieniem grup w niekorzystnej sytuacji. Efekt: ostateczne zdefiniowanie partycypacyjnych kierunków rozwoju, w kontekście grup w niekorzystnej sytuacji .

6) Otwarte zaproszenie do zgłaszania opinii - w biurze została wyłożona propozycja LSR, którą udostępniono wszystkim zainteresowanym osobom, które mogły zapoznać się z poszczególnymi częściami LSR i zaopiniować je. Efekt: ostateczne zdefiniowanie celów i zakresów LSR, które wpisują się w cele, rezultaty i ukierunkowanie regionalnych i ponadlokalnych dokumentów.

Przebieg przeprowadzonych konsultacji LSR ze społecznością lokalną.

1. Powołanie zespołu roboczego. Do udziału w pracach zespołu zostali zaproszeni członkowie LGD i pracownicy biura, którzy mają doświadczenie w realizacji projektów unijnych. Zespół składał się z 7 członków z gmin Deszczno, Sulęcín, Torzym i Santok. Zespół ustalił terminy spotkań, kanały komunikacyjne pomiędzy członkami zespołu, podział zadań w celu dokonania trafnej diagnozy obszaru oraz opracowania strategii LSR. Zespół roboczy przygotował harmonogram i program spotkań z mieszkańcami. Wszystkie spotkania w terenie zostały przeprowadzone przez członków tego zespołu.
2. Wybór i opracowanie metod partycypacyjnych oraz sposobów ich wykorzystania na poszczególnych etapach opracowywania LSR. Zespół roboczy zdecydował o wykorzystaniu metod, które są zrozumiałe i znane mieszkańcom naszego obszaru.
3. Udostępnienie przygotowanych narzędzi mieszkańcom.
 - ankieta – wersja elektroniczna została umieszczona na stronie internetowej KST-LGD oraz wersja papierowa, która była wypełniana przez mieszkańców w punkcie konsultacyjnym, podczas spotkań w gminach oraz podczas wydarzeń, w których uczestniczyło LGD,
 - punkt konsultacyjny – czynny w godzinach pracy biura, zapewniał osobisty, telefoniczny lub mailowy kontakt z pracownikami,
 - karta projektu – wersja papierowa uzupełniana na spotkaniach z mieszkańcami oraz wydarzeniach, w których uczestniczyło LGD
4. Zebranie i opracowanie podstawowych danych o obszarze LGD i strukturze ludności. Źródłem danych dla zespołu roboczego były dane z GUS, PUP, OPS, ale również dane na temat infrastruktury, edukacji, świetlic wiejskich, instytucji kultury, organizacji pozarządowych zebrane bezpośrednio od gmin członkowskich.

5. Przeprowadzenie spotkań z mieszkańcami. Na spotkania konsultacyjne członkowie LGD, jako mieszkańcy obszaru otrzymali osobiste, telefoniczne bądź mailowe zaproszenia od zespołu roboczego. Do pozostałych mieszkańców zaproszenia zostały wystosowane za pomocą stron internetowych i facebooka gmin i KST-LGD oraz tablic ogłoszeń w gminach.
6. Opracowanie końcowe. Zespół roboczy podsumował zebrane informacje z wywiadów, rozmów, spotkań, ankiet, kart projektu, danych statystycznych, sformułował cele i przedsięwzięcia możliwe do realizacji w ramach PS WPR oraz EFS+ oraz dopasował do nich wskaźniki.
7. Ostateczna konsultacja proponowanych zapisów w LSR poprzez zamieszczenie dokumentu na stronie internetowej KST-LGD i zebranie informacji zwrotnych.

Wszystkie przeprowadzone działania miały na celu zdiagnozowanie obszaru pod kątem identyfikacji problemów i potrzeb, ustalenie celów, przedsięwzięć, które zostały opracowane przez pracowników biura, członków Stowarzyszenia oraz specjalnie powołany zespół roboczy.

Najbardziej obfitym w zbiór informacji metodą partycypacyjną były otwarte spotkania konsultacyjne kierowane do wszystkich mieszkańców obszaru LGD. O spotkaniach mieszkańcy byli informowani za pośrednictwem stron internetowych KST-LGD oraz gmin członkowskich, gdzie zamieszczano zaproszenia na poszczególne spotkania. Takie same zaproszenia obie strony zamieszczały w mediach społecznościowych oraz na tablicy ogłoszeń w gminach. Ponadto do wszystkich członków Stowarzyszenia zostały wysłane dodatkowo zaproszenia na wszystkie spotkania. Odbyło się 10 spotkań. Na spotkaniach konsultacyjnych, które odbywały się w początkowej fazie badań nad obszarem zebrano informację dotyczącą słabych i mocnych stron obszaru, specyfiki lokalnego rynku pracy oraz potrzeb i problemów, z którymi mieszkańcy spotykają się, na co dzień. Zebrane informacje były podstawą do opracowania problemów i potrzeb, uzupełnieniem diagnozy, a także przyczyniły się do sformułowania celów niniejszej strategii.

Tabela 4. Harmonogram spotkań z mieszkańcami⁵

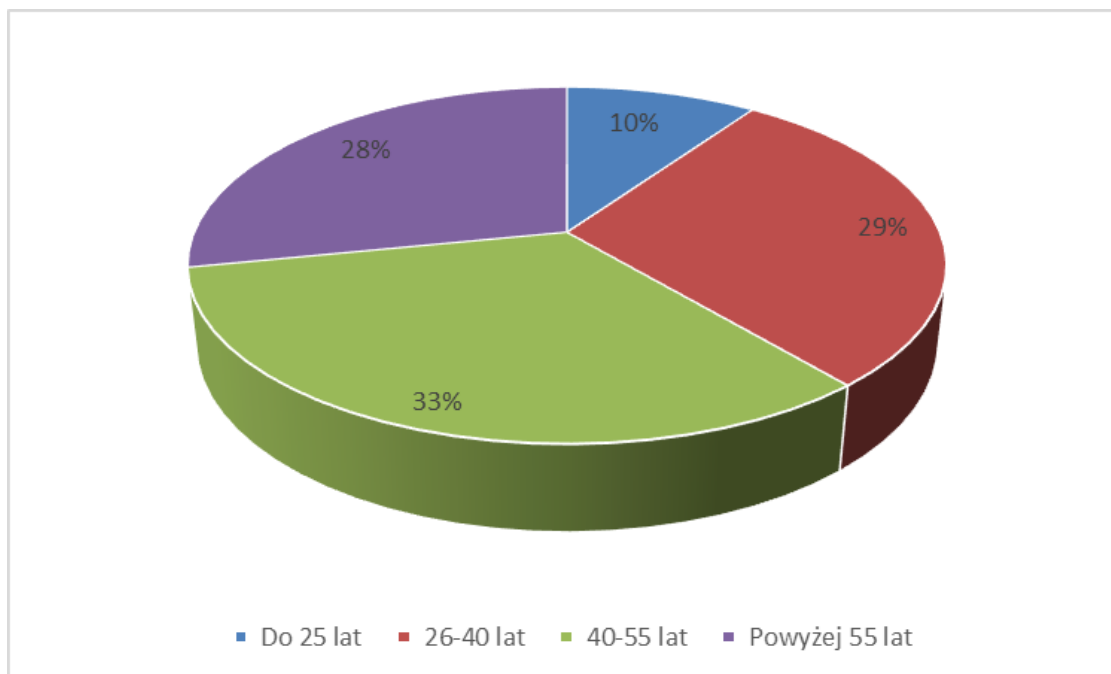
Lp.	Nazwa Gminy	Miejscowość	Termin spotkania	Ilość uczestników	Program spotkania
1.	Bogdaniec	Bogdaniec	4-7-2022	26	Program dla wszystkich spotkań z mieszkańcami: 1.Przywitanie i wskazanie celu spotkania "Decydujemy Razem". 2.Uzasadnienie konieczności włączenia społeczności do tworzenia LSR. 3.Diagnoza mocnych i słabych stron gminy. 4.Ustalenie przyczyn słabych stron i podawanie działań naprawczych wraz z grupami odbiorców. 5.Sformułowanie celów szczegółowych i celów ogólnych. 6.Określenie wskaźników i ich roli w realizacji LSR. 7.Wypełnienie ankiety, kart projektu. 8.Zakończenie spotkania i podziękowanie za czynny udział.
2.	Deszczno	Deszczno	11-7-2022	11	
3.	Sulęcín	Sulęcín	25-7-2022	6	
4.	Lubniewice	Lubniewice	4-8-2022	5	
5.	Torzým	Torzým	2-8-2022	12	
6.	Krzyszczycy	Krzyszczycy	8-8-2022	20	
7.	Kłodawa	Kłodawa	22-8-2022	22	
8.	Ośno Lubuskie	Ośno Lubuskie	23-8-2022	9	
9.	Santok	Santok	29-8-2022	6	
10.	Lubiszyn	Lubiszyn	12-9-2022	18	
11.	Mieszkańcy wszystkich gmin z obszaru LSR reprezentujący sektor publiczny	Sulęcín	27-9-2022	4	Program spotkań fokusowych: 1. Przywitanie i wskazanie celu spotkania. 2. Uzasadnienie konieczności włączenia społeczności do tworzenia LSR. 3. Analiza zebranych materiałów ze spotkań z mieszkańcami pod kątem potrzeb rozwojowych i potencjału poszczególnych sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. 4. Dopracowanie celów ogólnych i szczegółowych LSR. 5. Wskazanie najważniejszych działań, rezultatów i wskaźników służących osiągnięciu celów LSR. 6. Wypełnianie ankiety, karty projektu. 7. Zakończenie spotkania i podziękowanie za czynny udział.
12.	Mieszkańcy wszystkich gmin z obszaru LSR reprezentujący sektor społeczny	Sulęcín	4-10-2022	13	
13.	Mieszkańcy wszystkich gmin z obszaru LSR reprezentujący sektor gospodarczy,	Sulęcín	11-10-2022	3	
			Razem	155	

⁵ Źródło danych: dane własne

Natomiast spotkania fokusowe dla jednostek sektora publicznego, organizacji pozarządowych oraz dla przedsiębiorców nadały ostateczny kierunek działaniom wpisanych w LSR.

Poziom zaangażowania mieszkańców w tworzenie LSR pozwala oczekiwać, że również na etapie jej wdrażania aktywność społeczności lokalnej będzie duża. Stowarzyszenie zamierza podtrzymywać zainteresowanie mieszkańców systematycznie informując o każdym etapie wdrażania LSR głównie za pomocą strony internetowej, ale również przy okazji spotkań i organizacji wydarzeń.

Diagram 2. Ankietowani w podziale na wiek⁶

W spotkaniach uczestniczyły osoby w różnym wieku. Najliczniej była reprezentowana grupa wiekowa 26 – 55 lat, która stanowiła 62% uczestników wszystkich spotkań. Jest to grupa aktywna zawodowo i mocno zaangażowana w działania społeczne. Grupa ta posiada dużą siłę sprawczą, a w związku z tym bardzo cenne jest wsparcie tej grupy podczas tworzenia LSR. Drugą, co do wielkości grupą były osoby po 55 roku życia. Uczestnictwo tych osób było dla nas ważne ze względu na planowane przez nas działania dla seniorów. Najmniejszą, ale równie ważną dla nas grupą wiekową były osoby młode do 25 roku życia. Zdanie tych osób było istotne, ponieważ również dla tych osób planujemy szereg działań i stąd konsultacja naszych planów z samymi zainteresowanymi była dla nas bardzo ważna.

Uczestnikom spotkań umożliwiono swobodne wypowiedzianie się na temat ich funkcjonowania w miejscu zamieszkania, wypełniali ankietę z ustaloną kafeterią odpowiedzi, ale mieli też okazję do dopisania swoich własnych obszarów uznanych za mocne i słabe strony gminy. Jako mocną stronę najczęściej wskazywano wykorzystywanie walorów przyrodniczych do promocji gminy, dobrą współpracę z samorządem oraz skuteczną działalność organizacji pozarządowych. Takie wyniki mogą świadczyć o tworzeniu się platformy skutecznej komunikacji pomiędzy stronami w społeczności lokalnej. Jako słabe strony najwięcej wskazań miał obszar związany z turystyką: niewystarczająca oferta noclegowo – gastronomiczna, niedostateczna oferta usług turystycznych oraz nieskuteczna promocja turystyki. Tak wyraźne ukierunkowanie potrzeb w obszarze turystyki na całym diagnozowanym obszarze może świadczyć o dużym poziomie świadomości walorów, których wykorzystanie może wpłynąć na rozwój i dobrobyt poszczególnych miejscowości. Ogółem w spotkaniach wzięło udział 155 osób. W tabelce poniżej przedstawiono propozycję treści celów, przedsięwzięć i wskaźników, które zaproponowano po analizie wyników z trzynastu spotkań włączających społeczność lokalną.

W tabeli umieszczono zapisy, które są wynikiem informacji zdobytych podczas procesu diagnostycznego. Proces ten obejmował analizę ankiet monitorujących pochodzących od beneficjentów, informacji uzyskiwanych podczas indywidualnych rozmów oraz informacji uzyskanych podczas spotkań społeczności lokalnej. Działania te zostały oparte o pracę własną członków LGD oraz pracowników biura. Pod uwagę wzięto również te sformułowania, za którymi opowiadała się

⁶ Źródło danych: dane własne z ankiet

większość konsultowanej grupy podczas zorganizowanych spotkań konsultacyjnych oraz te, które były formułowane przez przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji tj. kobiety oraz osoby do 25 roku życia i seniorów.

Pod uwagę nie wzięto jedynie wniosków diametralnie różniących się od pozostałych, niespójnych z zakładaną wizją rozwoju obszaru lub takich, które generowałyby zbyt wysokie koszty realizacji. Były to wnioski dotyczące m.in.:

- poprawy opieki medycznej (wniosek odrzucono ze względu na to, że nie należy on do obszaru naszych działań),
- powstania żłobków (wniosek odrzucono ze względu na możliwość dofinansowania z innych źródeł).

Tabela 5. Wnioski końcowe ze spotkań informacyjnych, „Decydujemy razem”⁷

Wnioski opracowane na podstawie wywiadów, ankiet, kart projektów oraz dokumentacji z 13 spotkań przeprowadzonych od lipca do października 2022 w oparciu o obowiązujące w tym czasie dokumenty prawne.		Dostosowanie treści wniosków ustalonych z mieszkańcami do obowiązujących obecnie dokumentów prawnych.	
1. CELE SZCZEGÓLWE	Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD	1. CELE	Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD
	Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD		Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD
2. PRZEDSIĘWZIĘCIA	Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna	2. PRZEDSIĘWZIĘCIA	Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna
	Podjęcie działalności gospodarczej w obszarze turystyki		Rozwój przedsiębiorczości
	Tworzenie szlaków przyrodniczych, rowerowych i rekreacyjnych z uwzględnieniem posiadanego potencjału		Projekty włączenia społecznego
	Szkola i przedszkole ośrodkiem aktywizującym mieszkańców		Aktywizacja społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych
	Aktywizacja seniorów		Lokalne kształcenie dorosłych
	Mieszkańcy aktywni społecznie		Rozwój potencjału społeczności lokalnych
3. WSKAŹNIKI	procent ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury turystycznej	3. WSKAŹNIKI REZULTATU	R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z PS WPR
	nowe miejsca pracy w małych przedsiębiorstwach		R. 37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów PS WPR
	liczba mieszkańców obszarów wiejskich korzystających ze szlaków promujących posiadany potencjał		R.42 PR Promowanie włączenia społecznego: Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.
	liczba osób, które zakończyły udział w działaniach kulturalnych, aktywizacyjnych lub edukacyjnych		liczba osób, które zakończyły udział w działaniach kulturalnych, aktywizacyjnych lub edukacyjnych
	liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po ukończeniu zajęć		liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu
	liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po ukończeniu szkoleń		liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu
	liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie		liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu
4. GRUPY DEFAWORYZOWANE	kobiety	OSOBY W NIEKORZYSTNEJ SYTUACJI	kobiety
	dzieci i młodzież	GRUPY DOCELOWE	dzieci i młodzież
	osoby starsze		osoby starsze
	mieszkańcy obszaru LGD		mieszkańcy obszaru LGD, w tym kobiety jako grupa w niekorzystnej sytuacji oraz ludzie młodzi do 25 roku życia oraz seniorzy
			dorośli mieszkańcy o niskich kwalifikacjach zagrożone degradacją lub wykluczone z rynku pracy pochodzące z obszaru objętego LSR
	mieszkańcy obszaru LGD wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci		

⁷ Źródło danych: dane własne z ankiet,

Najlichniesza grupą zaangażowaną w tworzenie LSR były organizacje pozarządowe zajmujące się różnymi aktywnościami w lokalnej społeczności, co gwarantuje podejmowanie różnorodnych działań w zależności od celów statutowych tych organizacji. Organizacje te były w większości reprezentowane przez kobiety. W spotkaniach wzięło udział 155 osób z czego większość stanowiły kobiety (62%). Większe zaangażowanie kobiet pokazują też wyniki ankiet, które w większości wypełniły kobiety. Wynika z tego, że kobiety są aktywniejsze i bardziej zainteresowane zmianami w najbliższym środowisku. Zaangażowanie kobiet w tworzenie strategii może sugerować, że będą zainteresowane i skuteczniejsze w zdobywaniu funduszy na realizację swoich pomysłów. Drugą stroną licznie reprezentowaną przez uczestników są osoby fizyczne, co z kolei można wykorzystać w animacji społeczności jako grupy zorganizowane, lecz również, jako motywację do rozwoju przedsiębiorczości.

Stowarzyszenie zamierza stworzyć nieformalną grupę wsparcia wszystkich chętnych organizacji pozarządowych. Taka sieć organizacji będzie wspierana w zakresie pozyskiwania funduszy zewnętrznych, realizacji różnorodnych projektów oraz sposobu rozliczania finansowego. Organizacje będą miały możliwość dzielenia się własnymi doświadczeniami. Planuje się połączyć organizowanie podsumowania programu Działaj Lokalnie ze spotkaniem aktywnych organizacji. Prezentacja dokonań organizacji pozarządowych zmotywuje mniej aktywnych mieszkańców. Takie zaangażowanie organizacji pozarządowych będzie realizować jeszcze jedno zadanie: nie pozwoli na wykluczenie żadnych grup społecznych, ponieważ będą spotykać się i komunikować ze sobą i młodzież i osoby starsze. Działania komunikacyjne będą prowadzone z uwzględnieniem zasad dostępności, równości szans i niedyskryminacji.

Partycypacyjny sposób przygotowania i realizacji strategii wymaga zaangażowania mieszkańców na każdym z tych etapów, co przyczyni się do efektywnego wydatkowania budżetu. Oznacza to, że będą realizowane działania oczekiwane przez społeczność lokalną. Bardzo ważną rolę w realizacji LSR będą odgrywać partnerzy, którymi głównie będą dla nas organizacje pozarządowe oraz gminy. Realizacja zaplanowanych działań będzie możliwa tylko w partnerstwie, co przyczyni się do wzmocnienia współpracy, ale również zwiększy skuteczność podejmowanych działań. Stowarzyszenie będzie promować szeroko rozumianą innowacyjność zarówno w kontaktach ze społecznością lokalną jak i w realizacji zadań.

Przekazywanie rzetelnej informacji to kolejny sposób na zmobilizowanie biernych interesariuszy. Prowadzenie i systematyczne uaktualnianie strony internetowej, ścisła współpraca z władzami w celu utworzenia skutecznego korytarza informacyjnego, który pozwoli na szybkie komunikowanie się z konkretnymi grupami społecznymi.

Zaplanowano zorganizowanie szeregu otwartych wydarzeń w poszczególnych gminach, które będą organizować członkowie organów LGD oraz pracownicy biura. Wydarzenia będą miały charakter integracyjno – aktywizacyjny i będą skierowane do całej społeczności lokalnej bez ograniczeń czy wykluczeń. W tym okresie programowania zamierzamy zintensyfikować swoje działania na zewnątrz, organizując więcej aktywności w terenie tak, aby dotrzeć jednocześnie do seniorów, którzy mają problemy komunikacyjne i są wykluczeni cyfrowo. Będzie to dobra okazja do podtrzymania już istniejących kontaktów i nawiązania nowych oraz do rozszerzenia informacji o działalności LGD. W działaniach promocyjnych będziemy się wspierać stroną internetową, publikacjami, ale również prezentacją zrealizowanych działań np. założonych przedsiębiorstw czy wybudowanej infrastruktury.

Prawdziwy udział społeczności lokalnej zapewni: kontakt poprzez stronę internetową Stowarzyszenia oraz Facebook i zamieszczanie tam aktualnych informacji o wszystkich działaniach, kontakt telefoniczny, drogą mailową i tradycyjną pocztą, poprzez media lokalne np. gazety, telewizję, oraz osobisty w biurze lub w trakcie wydarzeń organizowanych w terenie. Podczas tworzenia LSR poznaliśmy wielu sołtysów i zamierzamy pogłębiać te znajomości w celu lepszego poznania środowiska wiejskiego oraz jako "kanał informacyjny". Z analizy ankiet wynika, że najważniejszymi źródłami informacji o Stowarzyszeniu są źródła internetowe, stąd zamierzamy kontynuować dobrą praktykę umieszczania na stronach internetowych gmin przekierowania do strony internetowej Stowarzyszenia i odwrotnie. Zamierzamy również zakupić tablice informujące o działalności Stowarzyszenia i przekazać gminom, powiatowi oraz innym partnerom w celu umieszczenia ich w swoich siedzibach.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń oraz sugestii uczestników spotkań stosowanie takich rozwiązań komunikacyjnych ma szansę na budowanie wiarygodności i zaufania do Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych - Lokalna Grupa Działania.

Na każdym etapie tworzenia jak i jej realizacji LSR uwzględniono zasady horyzontalne, określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej ;

- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

Obszar LGD charakteryzuje się specyficznymi warunkami w pewien sposób determinującymi możliwości rozwoju turystycznego, gospodarczego i społecznego. Kraina Szlaków Turystycznych położona jest w pobliżu granicy z Niemcami i w bezpośrednim sąsiedztwie z miastem wojewódzkim, blisko 120 – tysięcznym Gorzowem Wlkp. Stąd też wynika specyfika gospodarki regionu charakteryzująca się silniejszym rozwojem obszarów położonych w sąsiedztwie tego miasta. Obszar LGD charakteryzuje bardzo mała gęstość zaludnienia 37os./km², co stanowi ok. 50% gęstości zaludnienia województwa lubuskiego i duża lesistość. Położenie geograficzne Krainy przez wszystkich uczestników spotkań konsultacyjnych było wymieniane, jako bezwzględny atut.

W 2014 roku utworzono Miejski Obszar Funkcjonalny Gorzowa Wlkp., na terenie, którego realizowano Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (OSI poziom regionalny). Obszar obejmuje miasto Gorzów Wielkopolski oraz gminy: Kłodawa, Santok, Deszczno, Bogdaniec (członkowie KST-LGD). Wśród głównych kierunków działań służących zwiększaniu konkurencyjności obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich, atrakcyjności ich rynków pracy, czy inwestycyjnej znajduje się rozwój zrównoważonego, sprawnego transportu łączącego miasto i jego obszar funkcjonalny oraz poprawa dostępności transportowej do głównych ośrodków miejskich w kraju, realizacja planów gospodarki niskoemisyjnej, rewitalizacja zdegradowanych dzielnic, poprawa stanu środowiska przyrodniczego, ale także wzmacnianie badań, rozwoju technologicznego, innowacji oraz sieciowania miast w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. W 2021 roku powstał ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich Świebodzin - Międzyrzecz wraz z Sulęcinem, którego celem jest pozyskiwanie środków na rozwój miast oraz przeciwdziałanie ucieczce młodych mieszkańców do większych miast. (Źródło: Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Lubuskiego na 2021-2027).

Nie bez znaczenia są przebiegające przez teren objęty LSR autostrada A2 oraz droga ekspresowa S3, które ułatwiają komunikację, transport towarów, sprzyjają rozwojowi turystyki i powstawaniu nowych miejsc pracy.

Spółeczeństwo obszaru LGD, pomimo rosnącego odsetka ludzi w wieku poprodukcyjnym, nadal w większości stanowią osoby czynne zawodowo. Poziom bezrobocia stale spada, a patrząc na zainteresowanie konkursami dotyczącymi rozwoju gospodarczego widać chęć i determinację beneficjentów w rozszerzaniu swoich usług lub zakładaniu nowych firm. Świadczy to o tym, że mieszkańcy tego obszaru widzą perspektywy do rozwoju i działania na tym terenie, a co za tym idzie i do życia. Związanie swojej przyszłości z tym miejscem zapobiegnie odpływowi mieszkańców, a szczególnie ludzi młodych do miast. Obszar nie posiada dużych, przemysłowych zakładów pracy, dlatego tak pręźnie rozwijają się małe i średnie przedsiębiorstwa nastawione głównie na działalność usługową, w tym turystyczną. Mieszkańcy postrzegają swój obszar jako dobre miejsce do życia i dostrzegają jego duży potencjał przyrodniczy, historyczny, turystyczny. Wiele osób angażuje się w życie społeczne poprzez uczestnictwo w działaniach różnych stowarzyszeń, klubów sportowych, klubów seniora czy grup nieformalnych. Organizacje te podejmują działania na rzecz najbliższego środowiska, często przy współpracy z samorządami gminnymi.

Poniższa tabela wskazuje najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ LGD oraz wskazuje najważniejsze problemy, potrzeby oraz zasoby i potencjał.

Tabela 6. Określenie obszarów interwencji oraz kluczowych grup docelowych poprzez wskazanie najważniejszych problemów, potrzeb oraz zasobów i potencjałów na podstawie zgłaszanych problemów w trakcie diagnozy.

Problemy	Potrzeby	Potencjał/zasoby	Obszar interwencji	Grupy docelowe	
Niewystraszająca infrastruktura rekreacyjno-kulturalna, zwłaszcza w małych miejscowościach przez co, stają się one nieatrakcyjne do życia dla ludzi młodych, rodzin z dziećmi i mało przyjazne do życia dla osób starszych. Matki z dziećmi nie znajdują na wsi miejsc do aktywnego i bezpiecznego spędzania czasu wolnego, wypoczynku z dzieckiem.	* Zwiększenie dostępności do miejsc sprzyjających uprawianiu sportu, rekreacji, podejmowaniu działań kulturalnych. * Zagospodarowanie atrakcyjnych terenów na wsiach i przystosowanie ich do potrzeb mieszkańców pod kątem spędzania czasu wolnego.	Atrakcyjne miejsca, obiekty tereny do zagospodarowania. Dobra współpraca organizacji pozarządowych z samorządem terytorialnym.	Wzmocnienie potencjału turystycznego obszaru LGD	* Mieszkańcy obszaru LGD, w tym seniorzy, ludzie do 25 roku życia i kobiety oraz turyści	
Słaba oferta turystyczna pomimo wielu atrakcyjnych turystycznie obszarów na terenie LGD oraz bogactwa przyrodniczego i historycznego. Możliwości naszego obszaru wciąż nie są wykorzystane. Brakuje miejsc noclegowych, obiektów gastronomicznych.	* Zwiększenie potencjału turystycznego (nowe lub modernizowane obiekty noclegowe i gastronomiczne, okolicy turystyczne i rozrywki). * Różnorodność ofert dostosowanych do potrzeb i możliwości finansowych turystów.	Atrakcyjny turystycznie obszar, czyste, w małym stopniu przekształcone środowisko. Duża liczba miejsc ciekawych przyrodniczo i historycznie. Wytłoczone szlaki rowerowe		* osoby fizyczne, w tym kobiety, przedsiębiorcy	
Brakuje spójnych działań w zakresie skutecznej promocji całego obszaru w oparciu o nowoczesne rozwiązania np. aplikacje, internetowe bazy danych itp..	* Wypracowanie skutecznych sposobów promocji całego obszaru. * wykorzystanie możliwości internetowych do promocji obszaru			* mieszkańcy obszaru LGD	
Brak oznaczeń miejsc atrakcyjnych turystycznie, w tym szlaków turystycznych (rowerowych, konnych, pieszych i innych)	* Oznakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie, w tym szlaków turystycznych			* Budowa nowych obiektów infrastruktury turystycznej lub renowacja już istniejącej. * Zastosowanie innowacyjnych rozwiązań, w tym opartych na ekologii i odnawialnych źródłach energii, chroniących środowisko i wykorzystujących zasoby lokalne.	* mieszkańcy obszaru LGD,
Brak lub mało atrakcyjna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój turystyki na obszarze LSR.					
Brak działań służących rozwojowi osobistemu mieszkańców, a szczególnie kobiet, ale też rozwojowi aktywizacji społecznej. Po okresie pandemii ludzie zamknęli się w domach, szczególnie osoby starsze i mocno spadła aktywność mieszkańców i chęć do podejmowania działań.	* Organizacja warsztatów i kursów dla dorosłych oraz osób starszych w celu rozwoju różnych umiejętności osobistych i wykorzystania ich dla dobra społecznego. * Uaktywnienie jak najszerszej grupy mieszkańców wsi	Wiele miejscowości dysponuje miejscem odpowiednim do organizacji spotkań (świetlice, domy kultury, szkoły, remizy strażackie i inne). Aktywne organizacje pozarządowe.	Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD	* przedszkolaki, uczniowie szkół do średniej włącznie, rodzice, mieszkańcy, w tym kobiety, dzieci, osoby do 25 roku życia oraz seniorzy, * dorośli mieszkańcy o niskich kwalifikacjach zagrożeni degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzący z obszaru objętego LSR * mieszkańcy obszaru LGD wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci	
Niewystarczająca liczba zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży w małych miejscowościach, które dawałyby możliwość wyrównania szans edukacyjnych i lepszy start do dalszej edukacji, a potem w dorosłość. Brak wsparcia psychologicznego dla rodziców oraz zajęć dla całych rodzin.	* Organizacja zajęć dla dzieci i młodzieży wspierających ich rozwój i pomagających konstruktywnie spędzać czas wolny. * Organizacja zajęć wspierających rodziny w ich funkcji wychowawczej.				
Niewystarczająca liczba wydarzeń integracyjnych dla lokalnych społeczności. Utrudniony dostęp do kultury. Niewielkie możliwości podejmowania działań kulturalnych.	* Organizacja różnorodnych wydarzeń integrujących lokalną społeczność. * Stworzenie warunków do rozwoju kultury na wsi.				
Brak wsparcia dla organizacji pozarządowych, które mogłyby podejmować wiele działań na rzecz lokalnej społeczności, ale nie posiadają wystarczającej wiedzy, doświadczenia i nie mają się do kogo zwrócić o pomoc. Kobiety stanowią większość w organizacjach pozarządowych i to one przyjawiają największą aktywność.	* Wsparcie organizacji pozarządowych w realizacji pomysłów, sięganiu po środki zewnętrzne, wypełnianiu dokumentacji i rozliczaniu projektów.			Wzrosła liczba organizacji pozarządowych na obszarze LGD	* Organizacje pozarządowe, w tym kobiety

Opracowując LSR należy zwrócić szczególną uwagę na realizację działań, których oczekują mieszkańcy. Jak pokazuje diagram 3 dominującą potrzebą według badania ankietowego jest obszar związany z infrastrukturą turystyczną lub rekreacyjną (22% wskazań). Bardzo ściśle jest z tym związany rozwój potencjału społeczności lokalnych, który jest drugim, co do ilości wskazań obszarem wymagającym wsparcia (20%). Patrząc na tabelę nr 6 wydaje się logiczne i bardzo naturalne, że właśnie realizacja tych dwóch zakresów jest ściśle ze sobą powiązana i może przynieść społecznościom lokalnym wymierne korzyści. Nasi ankietowani uważają, że należy szczególnie zainwestować w ludzi w różnym wieku i o różnych potrzebach. Pokazuje to dobitnie poniższy diagram, gdzie potrzeby związane z człowiekiem i społecznością, w której żyje stanowią najwięcej wskazań (łącznie 58%). Jeśli dodamy do tego 12% wskazań na potrzebę wspierania przedsiębiorczości otrzymamy pełny obraz obszarów, które swoim działaniem może objąć KST-LGD w ramach PS WPR oraz EFS+.

Diagram 3. Potrzeby mieszkańców wg badania ankietowego KST-LGD⁸

Powyższe wnioski potwierdzają wyniki z kart projektu, gdzie mieszkańcy mogli uszczegółowić swoje potrzeby, podając konkretne działania, które potrzeby te mogłyby zaspokoić. Diagram nr 4. przedstawia najczęściej proponowane działania w poszczególnych obszarach. Mieszkańcy wskazywali na potrzebę inwestowania i rozwój turystyki, co zgodnie z wytycznymi PS WPR mieści się w zakresie wsparcia: poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej (53% wskazań). W tej kategorii mieszkańcy wymieniali bardzo wiele potrzeb np.: ścieżki piesze i rowerowe, ich oznakowanie, renowacja istniejących, powiększenie bazy noclegowej i gastronomicznej, wytyczenie szlaków wodno-kajakowych, szeroka promocja regionu, ale też bardzo dużo wskazań dotyczyło zagospodarowania terenów rekreacyjnych lub stworzenia takich miejsc, gdzie powstałyby nowe place zabaw dla dzieci, ścianki wspinaczkowe, skatepark, miasteczko drogowe, pumtrack, ścieżki edukacyjne, gry plenerowe dla dzieci, park linowy, może nawet ogród botaniczny lub centrum rekreacji i wypoczynku. Tak określone potrzeby zaowocowały wyznaczeniem celu 1 niniejszej strategii: wzmocnienie potencjału turystycznego obszaru LGD.

Drugim ważnym obszarem wskazanym przez mieszkańców to obszar, który na poniższym diagramie nazwany jest jako warsztaty/szkolenia oraz wyjazdy studyjne (30% wskazań). Pod tymi nazwami kryje się ważny obszar życia społecznego, który mieszkańcy chcieliby zrealizować w tym okresie programowania. W kartach projektu mieszkańcy podali konkretne potrzeby w tym zakresie. Dotyczą one aktywizacji młodzieży wiejskiej, edukacji seniorów, zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży, edukacji społecznej, pobudzania wspólnotowości, spotkań integracyjnych oraz bardzo szerokiej gamy wszelkiego rodzaju szkoleń, warsztatów, kursów, wykładów z ukierunkowaniem na udział kobiet jak, np.: kursy z zakresu zdrowego stylu życia, gotowania, najładniejsze posesje, ogrody, wizażu, fryzur, florystyczne, szycia, kosmetyczny, a także aktywizacji sal wiejskich i organizacji różnego rodzaju zajęć pobudzających aktywność mieszkańców. Ponadto w tym obszarze życia społecznego respondenci wskazali na potrzebę wyjazdów np.: dla seniorów, integracyjnych i w celu poznania obszaru LGD. Istotnym

⁸ Źródło: badanie ankietowe własne KST-LGD badające problemy mieszkańców gmin wchodzących w skład obszaru LGD.

czynnikiem funkcjonowania lokalnych społeczności są organizacje pozarządowe, które na naszym obszarze ciągle się rozwijają, ale też borykają się problemami. 5% wskazań dotyczyło właśnie takich problemów. Organizacje pozarządowe chciałyby uzyskać wsparcie w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, wypełniania dokumentacji, ale zależy im również na wymianie doświadczeń z innymi organizacjami i pobudzaniu do działania, zwiększeniu aktywności na rzecz lokalnych społeczności. Ten drugi dominujący obszar pozwolił nam sformułować cel 2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD

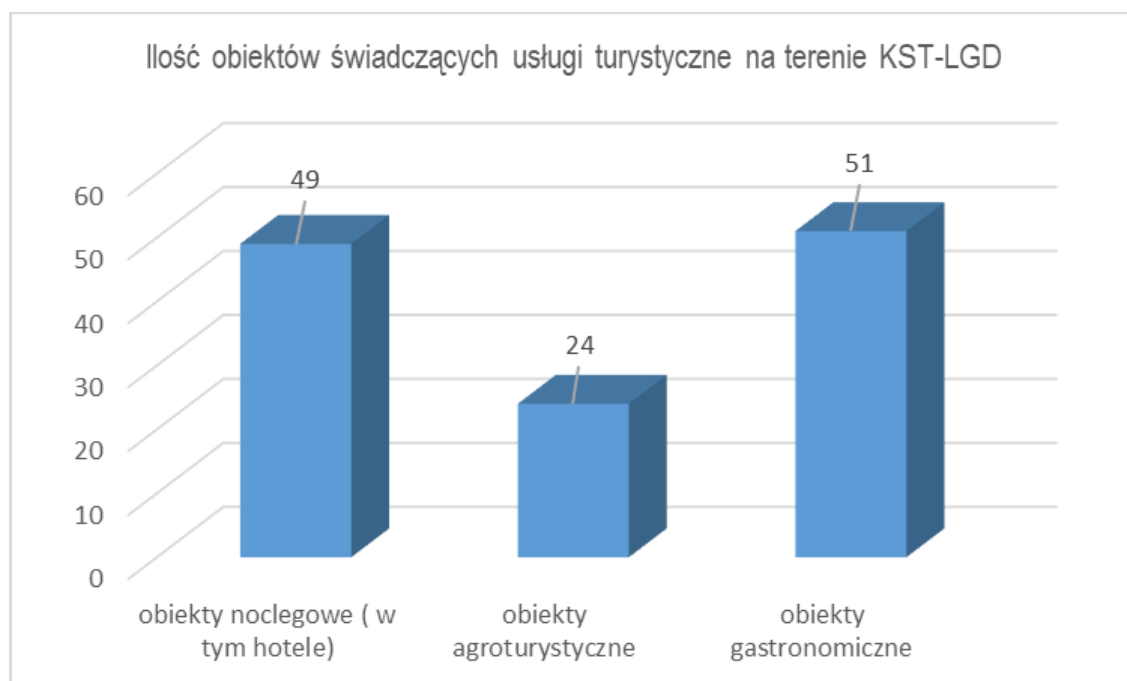
Diagram 4. Co chciałbyś zrealizować w swojej gminie?⁹

Obszar LGD jest to jeden z najatrakcyjniejszych turystycznie obszarów Ziemi Lubuskiej. Niewątpliwie największe jego bogactwo to liczne jeziora i lasy. Dzięki nim obszar LGD jest miejscem poszukiwanym przez turystów, którzy z jednej strony szukają możliwości uprawiania czynnego wypoczynku, z drugiej natomiast spokoju, ciszy, czystego powietrza i obcowania z naturą. Ze względu na wyjątkowe walory przyrodniczo-historyczne oraz położenie przygraniczne obszaru turystyka ma szansę stać się głównym motorem jego rozwoju.

⁹ Źródło danych: dane własne z kart projektu

Diagram 5. Ilość obiektów świadczących usługi turystyczne na terenie KST-LGD (w szt.)¹⁰

W porównaniu z poprzednim okresem programowania ilość obiektów świadczących usługi turystyczne wzrosła. Liczba obiektów noclegowych, z wyłączeniem agroturystycznych, wzrosła blisko o 123%, natomiast liczba obiektów agroturystycznych również wzrosła o blisko 85%. Najbardziej spektakularnie wzrosła liczba obiektów gastronomicznych, bo o 188%. Są to bardzo obiecujące dane, jednak patrząc na cały obszar LGD nie są to liczby zadowalające. Większość z tych obiektów skupiona jest w kilku miejscowościach, a wiele z nich wymaga modernizacji i przystosowania do coraz bardziej wymagających turystów.

Tabela 7. Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej w latach 2020 – 2023¹¹.

GMINA	Wskaźnik G na 2020 r.	Wskaźnik G na 2021 r.	Wskaźnik G na 2022 r.	Wskaźnik G na 2023 r.
BOGDANIEC	1 568,19	1671,77	1669,08	1804,51
DESZCZNO	2 019,68	2112,33	2135,03	2144,5
KŁODAWA	2 447,92	2768,87	2711,35	2738,54
LUBISZYN	1 836,41	2004,7	2711,35	2087,3
SANTOK	1 851,60	1900,1	1967,97	2064,76
OŚNO LUBUSKIE	1 763,62	1805,69	1824,97	1867,54
KRZESZYCE	1 393,61	1291,65	1304,89	1321,61
LUBNIEWCE	2 035,86	1930,64	1952,41	2048,4
SULĘCIN	1 977,47	2150,54	2137,38	2506,33
TORZYM	1 682,21	1810,11	1869,08	1871,61
średnia arytmetyczna wskaźnika G	2,02	1,93	1,85	1,83

Średnia wartość wskaźnika G dla całego obszaru LGD zmniejszyła się w ciągu ostatnich trzech lat z 2,02 w 2020 roku

¹⁰ Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KST – LGD.

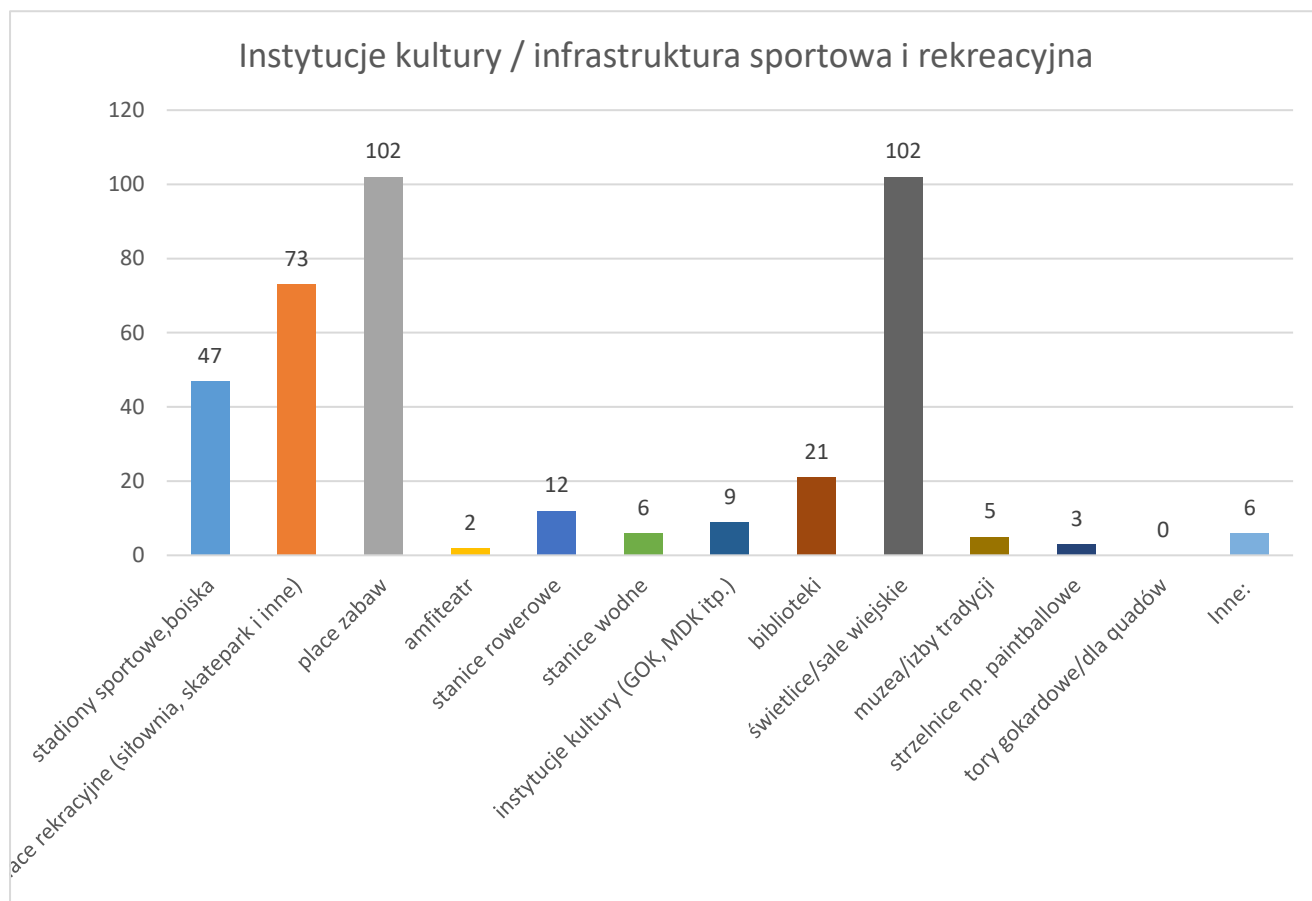
¹¹ Źródło: Dane GUS za lata 2020-2023

do 1,83 w 2023 roku. Oznacza to, że Gminy mają coraz mniej pieniędzy na realizację celów innych niż niezbędne zaspokajanie potrzeb mieszkańców. A jak pokazuje diagram nr 3 potrzeby mieszkańców dotyczące infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej są na pierwszym miejscu wśród wymienionych w ankietach zebranych na spotkaniach konsultacyjnych.

Informacje otrzymane od samorządów gminnych pozwoliły na określenie infrastruktury ośrodków kultury i sportu, dających możliwości integracji lokalnej społeczności. W analizie posłużono się badaniami własnymi ze względu na fakt, że dane statystyczne dostępne w GUS nie odzwierciedlają stanu faktycznego infrastruktury, taką metodę sugerowali również mieszkańcy KST-LGD biorący udział w konsultacjach społecznych.

Z danych zebranych od samorządów wynika, że wzrosła liczba obiektów infrastruktury kultury, sportu i rekreacji. Najbardziej, w stosunku do roku 2014, wzrosła liczba placów rekreacyjnych i placów zabaw, bo o 28%. Podobnie wzrosła liczba świetlic wiejskich o 24,5%.

Diagram 6. Instytucje kultury / infrastruktura sportowa i rekreacyjna na obszarze KST-LGD¹²

Mimo to w wielu miejscowościach brakuje atrakcyjnym miejsc dla mieszkańców do spędzania czasu wolnego. Istniejące obiekty nie spełniają też funkcji wspierania rozwoju i animacji dla społeczności lokalnych z podziałem na grupy wiekowe, a tego właśnie oczekują mieszkańcy. W miejscowościach peryferyjnych w stosunku do centrum gminy, nawet, jeżeli są jakieś miejsca rekreacji to są one albo przestarzałe albo słabo wyposażone i niedostosowane do potrzeb mieszkańców. Szczególnie osoby starsze, mieszkające samotnie, pozbawione są możliwości korzystania z oferty kulturalnej i aktywizacyjnej. Inwestowanie w małą infrastrukturę publiczną oraz zagospodarowanie jej do organizacji wydarzeń, zajęć, szkoleń jest rozwiązaniem problemu wyłączenia społecznego tej grupy mieszkańców. Również ludzie młodzi liczą na powstanie w ich miejscowości obiektów i miejsc rekreacji, ponieważ małe miejscowości mają niski potencjał rozwojowy. Ograniczeniem dla ludzi młodych jest brak możliwości swobodnego rozwoju, jaki może im dać m.in. dobrze rozwinięta i nowoczesna infrastruktura. Nowoczesne siłownie pod chmurką, place zabaw, boiska, biblioteki czy domy kultury usytuowane są najczęściej w dużych miejscowościach, siedzibach gmin. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w małych miejscowościach ma na celu stworzenie atrakcyjnych i bezpiecznych miejsc,

¹² Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych KST – LGD, stan na dzień 31.12.2022 r.

w których będzie się toczyć życie społeczne. Miejsca takie sprzyjać będą integracji oraz spędzaniu czasu wolnego rodzin, na co wskazywały w diagnozie kobiety.

Stworzenie takich miejsc jest ważne dla rozwoju kontaktów społecznych, budzenia aktywności i odwagi do realizacji zarówno wspólnych pomysłów, jaki i odmiennych dla różnych grup wiekowych. Inwestycja w małą infrastrukturę publiczną przyniesie korzyści mieszkańcom i zwiększy atrakcyjność turystyczną.

Tabela 8. Intensywność ruchu turystycznego na terenie KST-LGD - wskaźnik Schneidera w latach 2014, 2020 i 2021¹³.

Liczba osób korzystających z noclegów na obszarze LGD						
Gmina/rok	Rok 2014	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2014	Rok 2020	Rok 2021
	Ilość osób	Ilość osób	Ilość osób	Wskaźnik Schneidera	Wskaźnik Schneidera	Wskaźnik Schneidera
Krzeszyce	1098	562	648	23	12	13
Lubniewice	13920	7134	8226	438	227	262
Sulęcín	4790	2455	2830	30	16	18
Torzým	38776	19874	22916	560	295	342
Bogdaniec	Brak	Brak	Brak	Brak	Brak	Brak
Deszczno	2674	953	1175	29	9	11
Kłodawa	3465	1235	1523	42	14	17
Lubiszyn	1670	595	734	24	9	10
Santok	3494	1246	1536	43	14	17
Ośno Lubuskie	12533	12047	14563	195	189	229

Jak można zauważyć intensywność ruch turystycznego na obszarze LGD bardzo mocno spadła w stosunku do roku 2014. Jest to spowodowane głównie pandemią. Jednocześnie optymistyczny jest niewielki wzrost liczby odwiedzających nas turystów w roku 2021. Przypuszcza się, że ta tendencja utrzyma się w latach następnych. Prawie wszystkie gminy zanotowały drastyczny spadek liczby turystów korzystających z noclegów, a najbardziej widoczne jest to w gminach przyległych do Gorzowa Wlkp., gdzie spadek ten kształtuje się na poziomie 127,5%. Jedyną gminą, w której stopień wykorzystania miejsc noclegowych wzrósł jest gmina Ośno Lubuskie, gmina przygraniczna, w której ważnym i znanym obiektem noclegowym jest pensjonat Afrodyta nastawiony głównie na turystów z Niemiec. Najwyższy wskaźnik intensywności ruchu turystycznego w gminach z terenu KST-LGD charakteryzuje gminę Torzým, Lubniewice oraz Ośno Lubuskie. W tych gminach przypada najwięcej turystów na 100 mieszkańców.

Niestety w zakresie turystyki pozostaje jeszcze dużo do zrobienia. Wzdłuż licznych szlaków brakuje tablic informacyjnych, miejsc odpoczynku. Turyści oraz mieszkańcy narzekają na brak dostępności do zabytków i atrakcji przyrodniczych. Pomimo wielu jezior, które stanowią ogromny walor szczególnie w okresie letnim brakuje miejsc campingowych, czy też stanic dla wędkarzy. Na spotkaniach konsultacyjnych zgłoszono potrzebę powstawania wypożyczalni sprzętu turystycznego oraz komercyjnych usług turystycznych. Mieszkańcy sugerowali też konieczność inwestowania w nowoczesne i innowacyjne rozwiązania infrastrukturalne oparte o lokalne warunki i podkreślające to, co na danym terenie jest najpiękniejsze i warte zobaczenia. Takie są też oczekiwania turystów. Na każdym ze spotkań mieszkańcy podkreślali konieczność powstania spójnego systemu promocji turystycznej i punktu informacji. Zarówno mieszkańcy jak i wóldarze podkreślają konieczność inwestowania w infrastrukturę turystyczną, ponieważ na tym obszarze to właśnie turystyka jest siłą napędową gospodarki.

Obszar LGD ma wysoki potencjał turystyczny, na którym opiera się w dużej mierze życie społeczne i gospodarcze mieszkańców. Dzięki swojemu korzystnemu położeniu, licznym walorom przyrodniczym i czystemu środowisku obszar jest atrakcyjny turystycznie, ale też, jak podkreślają w ankietach mieszkańcy jest dobrym miejscem do życia (diagram 10).

¹³ Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Odpowiednie inwestowanie w podniesienie wartości tego obszaru i dla turystów i dla mieszkańców przyczyni się do rozwoju wszystkich naszych gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Zwiększą się możliwości rozwoju przedsiębiorczości opartej o branżę turystyczną i okołoturystyczną. Podniesie się poziom zadowolenia mieszkańców, co zahamuje odpływ, zwłaszcza ludzi młodych do miast. Dzięki inwestycjom infrastrukturalnym oraz w rozwój osobisty ludzie młodzi do 25 roku życia znajdą w swoich miejscowościach takie same lub zbliżone możliwości kształcenia ważnych życiowo umiejętności oraz różne formy spędzania czasu wolnego. Da im to możliwość lepszego startu w dorosłość, ale też zmieni postrzeganie wsi. Ożywienie życia społecznego, również poprzez inwestycje infrastrukturalne pozwoli młodym ludziom zapamiętać wieś, jako ciekawe i rozwojowe miejsce do życia. Nawet, jeśli wyjadą na pewien czas do miasta, to być może powrócą na wieś, która oprócz czystego powietrza i przyrody będzie atrakcyjnym pod względem gospodarczym, infrastrukturalnym i nowoczesnym miejscem. Stworzenie dogodnych warunków zachęci młode rodziny do osiedlania się na naszym terenie, co już obserwujemy. Młodzi ludzie wracając z zagranicy osiedlają się tutaj i wzbogacają lokalne środowisko o nowatorskie pomysły. Oczekują jednak wsparcia infrastrukturalnego, które realizacja tej Strategii może im zapewnić. Aby taki cel osiągnąć ta Strategia Lokalnego Rozwoju zakłada inwestowanie przede wszystkim w podniesienie poziomu ogólnodostępnej infrastruktury służącej mieszkańcom, w tym turystycznej oraz wspieranie w rozwoju ludzi młodych i także seniorów. Nie ulega wątpliwości, że problem starzenia się społeczeństwa dotyka również naszego obszaru. W LSR zostały zaplanowane działania skierowane do osób starszych bądź w celu integracji społecznej tych osób. Seniorzy na obszarach wiejskich napotykać na szereg trudności, głównie komunikacyjnych i z dostępem do usług, ale także, co podkreślali nasi ankietowani nie mają szans rozwoju zamknięci w swoich domach. Nasza LSR uwzględniła ich problemy proponując liczne zajęcia i warsztaty w ramach EFS, ale też inwestycje infrastrukturalne sprzyjające wyjściu osób starszych z domu i podjęcie aktywności, ponieważ senior aktywny to senior potrzebny i właśnie poczucie tej ważności wśród seniorów chcemy wzbudzić. Nasze działania nie będą się skupiać wyłącznie na ludziach młodych i seniorach. Przewidujemy bardzo dużo działań integracyjnych dla ogółu społeczeństwa. Wspieranie integracji społecznej na obszarze LGD jest jednym z naszych priorytetów. Zależy nam na włączeniu w działania również osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem. Stawimy też na edukację nie tylko dzieci i młodzieży, ale również dorosłych mieszkańców o niskich kwalifikacjach zagrożonych degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzących z obszaru objętego LSR. Chcemy, aby działania objęły jak najszerszy zakres społeczny. Obszar LSR, mimo wielu punktów wspólnych wymaga stałych działań promocyjnych i integracyjnych, szczególnie po okresie pandemii. Zamierzamy zintensyfikować prace naszego Stowarzyszenia organizując wydarzenia i uczestnicząc w życiu lokalnych społeczności.

Jednym z obszarów, który będzie wspierać obecna Strategia jest rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w obszarze turystyki. Na terenie KST-LGD na przełomie lat 2014 – 2020 odnotowuje się wzrost liczby wpisanych do REGON działalności gospodarczych o 14%. Branże, które rozwijają się najszybciej to: budownictwo (wzrost o 50%), pozostała działalność usługowa + gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (wzrost o 34%), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (wzrost o 32%), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (wzrost o 27%), działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (wzrost o 25%) oraz transport i gospodarka magazynowa (wzrost o 22%). Wśród prowadzących działalność gospodarczą dominuje sektor prywatny, w którym na koniec 2020 r. zarejestrowanych było 8216 podmiotów. Działalność sektora prywatnego jest zdominowana przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Z budżetu KST-LGD sfinansowane zostały 52 przedsiębiorstwa.

Tabela 9. Podmioty gospodarcze terenu KST –LGD wpisane do REGON wg PKD 2007. Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie¹⁴

	Rolnictwo, Leśnictwo, łowiectwo, rybactwo	Przetwórstwo przemysłowe	Budownictwo	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	Transport i gospodarka magazynowa	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	Edukacja	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	Pozostała działalność usługowa + gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	Górnictwo i wydobywanie; wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; informacja i komunikacja; działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; organizacje i zespoły eksterytorialne	Liczba podmiotów gospodarczych ogółem	Liczba podmiotów gospodarczych ogółem	udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem
Gminy	2020														2014	%	
Krzyszczycy	31	58	85	93	34	7	15	18	8	14	26	14	39	17	459	403	83,3
Lubniewice	31	11	61	49	10	19	4	18	11	6	18	6	25	28	297	301	69,3
Torzym	52	25	94	111	39	21	9	14	15	5	28	11	45	28	497	521	77,8
Sulęcín	40	79	289	255	77	38	28	77	32	17	108	15	125	103	1283	1265	75,6
Bogdaniec	38	87	147	156	84	25	28	50	17	8	39	17	55	18	776	743	82,6
Deszczno	64	94	232	254	113	29	24	96	41	21	53	16	82	67	1186	947	86,5
Kłodawa	53	115	184	292	95	27	43	179	49	34	118	31	89	77	1386	1107	86,3
Lubiszyn	56	60	122	120	53	14	9	30	14	8	21	15	59	30	611	517	78,4
Santok	26	113	199	212	106	37	25	72	38	14	62	20	69	46	1039	799	85,4
Ośno Lubuskie	37	36	197	156	40	27	7	35	23	11	20	8	54	31	682	606	78,7
OGÓŁEM 2020	428	678	1610	1698	651	244	192	589	248	138	493	153	642	445	8216	-	80,4
OGÓŁEM 2014	498	608	1073	1753	533	246	207	445	197	207	387	143	479	433	-	7209	78,5

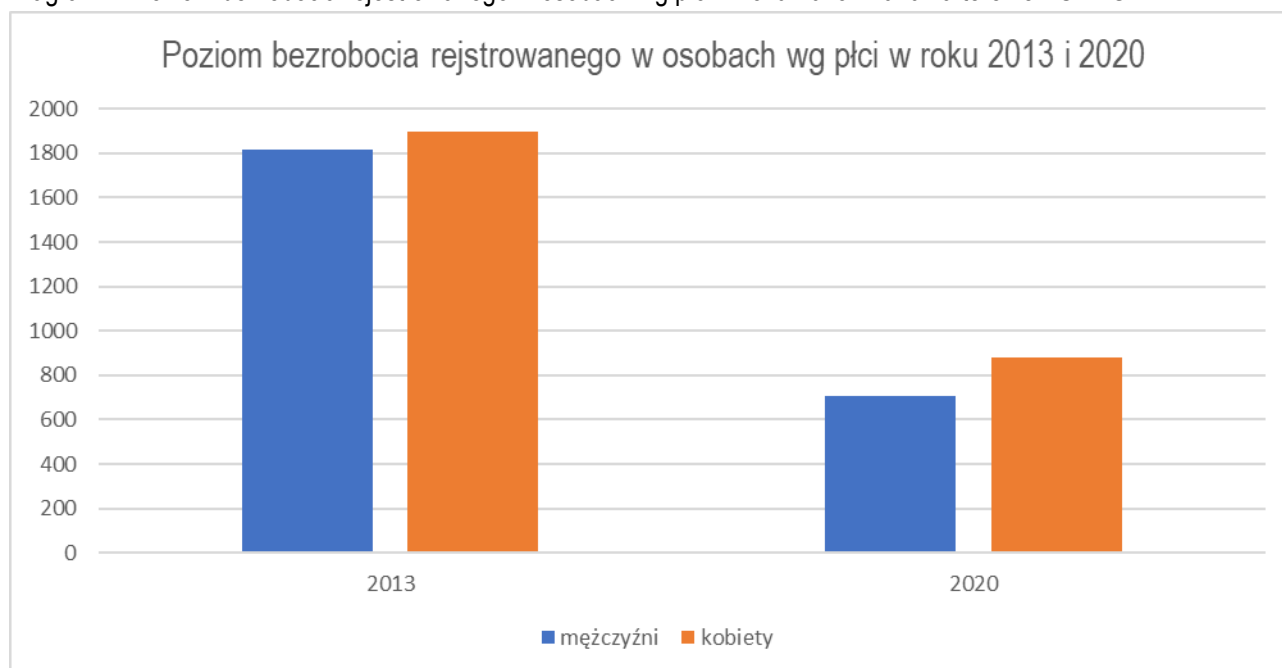
Od roku 2014 wzrosła liczba podmiotów gospodarczych na terenie KST- LGD o 14%. Jedyne dwie gminy zanotowały spadek liczby podmiotów gospodarczych i są to gmina Torzym i gmina Lubniewice. W pozostałych ośmiu gminach liczba podmiotów gospodarczych wzrosła. Największy wzrost można zauważyć w gminach: Santok (o 30%), Deszczno i Kłodawa, (po 25%), -co potwierdza wcześniejsze spostrzeżenia, że gminy położone w pobliżu miasta wojewódzkiego rozwijają się szybciej, niż pozostałe gminy. Jak pokazuje powyższa tabela działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi wcale nie rozwija się najlepiej. Liczba podmiotów gospodarczych w tej sekcji PKD nawet nieznacznie spadła w stosunku do roku 2014. Istnieje, więc potrzeba dofinansowania tej branży, która stanowi filar rozwoju turystyki na tym obszarze.

Uczestnicy spotkań fokusowych zwracali uwagę na niewielkie możliwości wsparcia małych firm. Urzędy pracy oferują niewielkie kwoty wsparcia, a pomoc w ramach RPO jest dla nich niedostępna ze względu na szereg różnych wymagań, w tym dotyczących innowacji. Tymczasem potencjalni przedsiębiorcy z terenów wiejskich chętnie zakładaliby firmy, ale niekoniecznie oparte na innowacyjnej technologii. Jak pokazuje powyższa tabela udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na naszym obszarze w liczbie wszystkich podmiotów gospodarczych to ponad 80% i wskaźnik ten wzrósł od roku 2014 o prawie 2%. Nabory na rozwój przedsiębiorczości, w tym biogospodarki lub zielonej gospodarki przez podejmowanie lub rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej stwarzają możliwość rozwoju atrakcyjności turystycznej

¹⁴ Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, stan na dzień 31.12.2020 r.

obszaru LGD. Również konsultacje społeczne z przedsiębiorcami/osobami planującymi rozwijanie lub otworzenie własnej działalności gospodarczej potwierdzają zamiysł kontynuacji tego działania.

Diagram 7. Poziom bezrobocia rejestrowanego w osobach wg płci w roku 2013 i 2020 na terenie KST-LGD¹⁵

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci z terenu KST-LGD wykazuje również poziom niższy niż w województwie lubuskim. Należy podkreślić, że wśród osób bezrobotnych przeważają kobiety; ich odsetek stanowi aż 55,4% i zwiększył się w stosunku do roku 2013. Może to świadczyć o pogarszającej się sytuacji kobiet na rynku pracy. Uczestnicy spotkań podkreślali, że jedną z głównych przyczyn takiej sytuacji jest wykonywanie przez kobiety prac domowych, które nie są kwalifikowane, jako zatrudnienie. Wśród nich są również kobiety, którym po urodzeniu dziecka trudniej jest wrócić do pracy. Z tego typu uwagami spotkano się podczas konsultacji społecznych prowadzonych przez KST-LGD. Możliwość otrzymania dofinansowania na prowadzenie lub rozwój własnej pozarolniczej działalności gospodarczej, będzie dla kobiet szansą na połączenia życia prywatnego z zawodowym. Kobiety będą mogły otworzyć agroturystykę, camping, pole namiotowe, otworzyć wypożyczalnię rowerów, jakiś punkt gastronomiczny i jednocześnie realizować się w życiu rodzinnym. Z naszych doświadczeń z naborów na podejmowanie czy rozwój działalności gospodarczej wynika, że kobiety mają potencjał i chęć działania. Potrzeba im tylko niewielkiego wsparcia w realizacji swoich pomysłów. Planuje się premiowanie kobiet w kryteriach oceny zarówno w naborach na podejmowanie jak i rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej.

Teren objęty LSR Stowarzyszenia Kraina Szlaków Turystycznych – Lokalna Grupa Działania to obszar, na którym funkcjonuje wiele formalnych i nieformalnych organizacji społecznych, co zostało również podkreślone podczas spotkań z mieszkańcami. Stowarzyszenia rejestrowane w KRS oraz zwykłe, kluby sportowe, uczniowskie kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne i koła gospodyń wiejskich to organizacje, dzięki którym kwitnie życie kulturalne na terenach miast i wsi. Według danych dostępnych na stronach internetowych gmin członkowskich oraz KRS w stosunku do roku 2015 o 56% wzrosła liczba organizacji pozarządowych. Największa liczba organizacji pozarządowych powstała w gminach: Kłodawa, Santok i Krzeszyce. Największy udział wśród organizacji działających na terenie KST-LGD mają stowarzyszenia - 56%, 19% stanowią OSP, a organizacje sportowe to nieco ponad 16% ogółu (w tym uczniowskie kluby sportowe stanowiące 2,4% ogólnej liczby organizacji) oraz 8,7% stanowią koła gospodyń wiejskich.

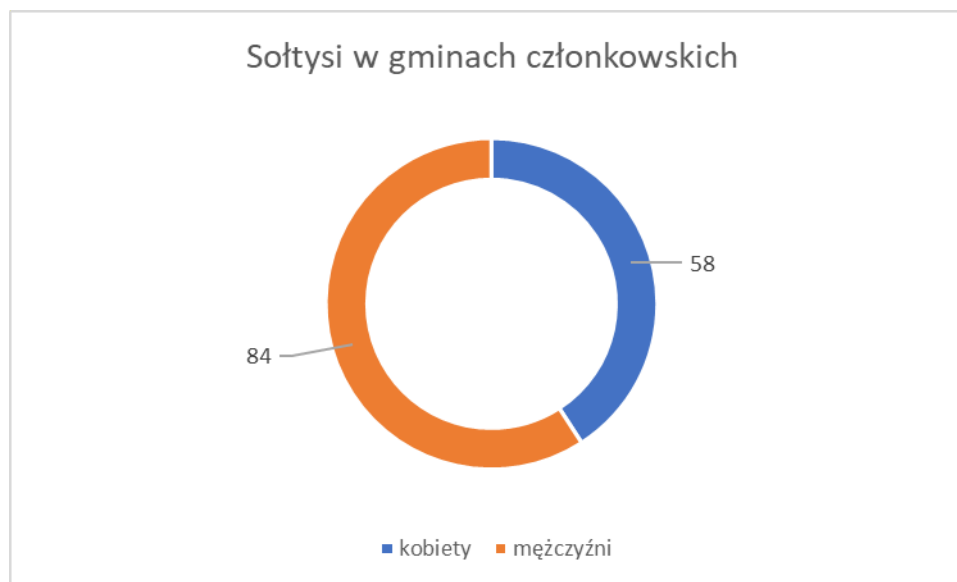
¹⁵ Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, stan na dzień 31.12.2020r.

Tabela 10. Organizacje sektora społecznego z terenu KST-LGD, stan na dzień 28.12.2022r.¹⁶

GMINA	OGÓLEM 2015	OGÓLEM 2022	wzrost procentowy	STOWARZYSZENIA WPISANE DO REJESTRÓW STOWARZYSZEŃ	STOWARZYSZENIA KULTURY FIZYCZNEJ	UCZNIOWSKIE KLUBY SPORTOWE	OCHOTNICZE STRAŻE POŻARNE	KOŁA GOSPODYŃ WIEJSKICH
DESZCZNO	16	30	88	9	5	1	9	6
BOGDANIEC	25	36	44	22	10	1	2	1
LUBISZYN	25	28	12	15	5	0	5	3
KŁODAWA	24	64	167	38	5	1	14	6
SANTOK	17	36	112	18	5	0	10	3
OŚNO LUBUSKIE	15	16	7	7	2	0	6	1
KRZESZYCE	13	31	138	16	4	2	3	6
SULĘCIN	43	51	19	40	4	2	4	1
LUBNIEWICE	15	19	27	11	4	0	3	1
TORZYM	21	23	10	11	3	1	7	1
ŁĄCZNIE	214	334	56	187	47	8	63	29

Na podstawie list obecności oraz metryczki ankiet stwierdza się wyraźną przewagę kobiet wśród członków organizacji pozarządowych, a więc to one są najbardziej aktywne i zainteresowane realizacją działań na rzecz najbliższego środowiska. Nie zawsze przekłada się to na ich pozycję w życiu publicznym. Na poziomie sołectw kobiety pełnią ważną funkcję, często są lokalnymi liderami, ale im wyżej tym tych kobiet jest mniej.

Diagram 8. Sołtysi w gminach członkowskich z podziałem na płeć¹⁷

Sołtysi stanowią blisko 41% wszystkich sołtysów według danych GUS za rok 2022. Jednak analizując dane od roku 2020 daje się zauważyć nieznaczny spadek procentowy udziału kobiet w ogólnej liczbie sołtysów.

¹⁶ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zamieszczonych na stronach internetowych gmin członkowskich oraz KRS.

¹⁷ Źródło: Dane GUS

Tabela 11. Skład rad gmin członkowskich i powiatu sulęcińskiego¹⁸

Gmina/powiat	Radni ogółem	mężczyźni	kobiety
Krzeszyce	15	10	5
Lubniewice	14	10	4
Torzym	15	9	6
Sulęcín	15	11	4
Bogdaniec	15	7	8
Deszczno	15	10	5
Kłodawa	15	11	4
Lubiszyn	13	10	3
Santok	15	5	10
Ośno Lubuskie	15	10	5
Powiat sulęciński	15	10	5
RAZEM	162	103	59

Kobiety pełniące funkcję radnych stanowią nieco ponad 36% wszystkich radnych. Na stanowiskach wójtów, burmistrzów, starostów we wszystkich gminach i powiecie sulęcińskim są tylko dwie kobiety. Zauważono, że w gminie Bogdaniec, gdzie wójtem jest kobieta na stanowiskach radnych i sołtysów jest więcej kobiet niż mężczyzn. Może to świadczy o tym, że sukces innej kobiety pobudza do aktywności i pozytywnie wpływa na społeczne zaangażowanie kobiet. Ponadto w gminach położonych na obrzeżach Gorzowa również przeważają kobiety; więcej radnych i kobiet sołtysów jest w gminach Santok i Bogdaniec, w pozostałych gminach tego regionu liczba kobiet i mężczyzn na stanowiskach sołtysów jest bardzo zbliżona. Możliwe, że taki pozytywny wpływ wywiera bliskość dużego miasta, a co za tym idzie dostęp do wiedzy, kultury, wymiany poglądów, szerokich kontaktów społecznych, a także różne możliwości kształcania się. Jeżeli stworzymy we wszystkich gminach dogodne warunki kształcania się m.in. w ramach działania lokalne kształcenie dorosłych kobiety nabrają pewności siebie i chętniej angażować się będą w życie społeczne.

Ponadto kobiety krócej pracują, mniej zarabiają niż mężczyźni, dłużej żyją, w związku z tym jako seniorki są i będą narażone na niższe przychody, a co za tym idzie zagrożone ubożeniem i wykluczeniem z aktywnego udziału w życiu społecznym. Do tego dochodzi feminizacja i singularizacja starości. Z powyższych danych jasno wynika, że kobiety są grupą w niekorzystnej sytuacji, które wymagają wsparcia, poprzez działania zaplanowane w tej strategii.

Proces starzenia się społeczeństwa jest jednym z ważniejszych problemów we wszystkich gminach członkowskich. Z analizy strategii gminnych wynika, że władze gminne zdają sobie z tego sprawę i planują odpowiednie działania nie tylko w zakresie opieki, ale też wspierania różnych form aktywności seniorów. Zaplanowane w naszej strategii cele i działania bardzo dobrze wpisują się w potrzeby i cele wszystkich gmin i będą stanowić uzupełnienie działań gminnych.

Każda z gmin członkowskich KST-LGD corocznie umożliwia organizacjom społecznym swojego regionu skorzystanie ze środków publicznych w ramach programu współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. Zadania te są realizowane na zasadzie otwartych konkursów ofert. Coraz częściej organizacje pozarządowe realizują projekty finansowane przez różne fundusze unijne. Stają do konkursów ogłaszanych przez KST-LGD, jako Ośrodek Działaj Lokalnie i z sukcesem realizują nawet projekty inwestycyjne. Przez co ich doświadczenie wzrasta, a organizacje stają się silniejsze. Niektóre z nich mają potencjał, aby realizować duże projekty, nawet inwestycyjne. Nadal jednak duża liczba organizacji wykazuje małą aktywność, ponieważ brakuje im wsparcia merytorycznego. W czasie spotkania fokusowego z organizacjami III sektora uczestnicy podkreślali potrzebę wsparcia w pozyskiwaniu funduszy, prowadzeniu działalności, także

¹⁸ Źródło: dane własne opracowane na podstawie informacji ze stron gmin i powiatu sulęcińskiego.

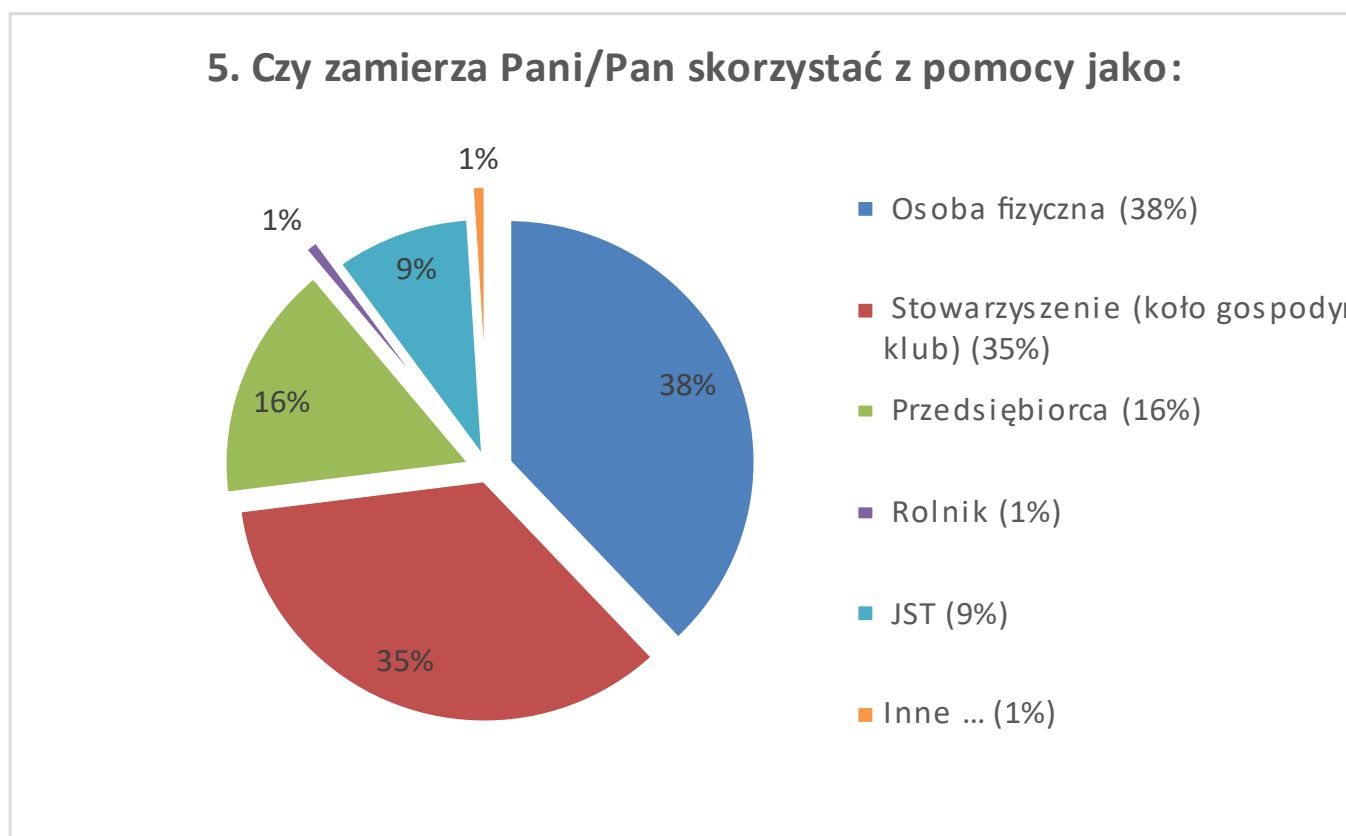
pod względem finansowym oraz podnoszenia kompetencji członków. Z doświadczeń organizacji wynika, że napotykały one w trakcie realizacji na różne problemy, które wymagały merytorycznej konsultacji: prawnej, finansowej. W związku z tym organizacje oczekują stałego dostępu do tego typu usług.

Organizacje społeczne zwane również III sektorem odgrywają bardzo ważną rolę w codziennym życiu mieszkańców. To dzięki nim społeczność w dużej mierze integruje się ze sobą, wzmacnia i wykorzystuje potencjał w niej drzemący. Aktywność tych organizacji przeciwdziała wykluczeniu społecznemu, integruje mieszkańców i pomaga w rozwiązywaniu problemów. To właśnie organizacje pozarządowe są najczęściej czynnymi uczestnikami różnego rodzaju imprez kulturalnych, świąt regionalnych, gminnych, powiatowych a w przypadku imprez sołeckich ich organizatorami. Stowarzyszenia w dużej mierze zrzeszają osoby zajmujące się wytwarzaniem rękodzieła, wypiekami, przygotowaniem produktów kulinarnych, bardzo często zajmują się również promowaniem własnej działalności artystycznej w formie występów artystycznych zespołów śpiewaczych. Można śmiało stwierdzić, że organizacje pozarządowe są rzeczywistymi liderami we własnym środowisku i związku z tym można im powierzyć realizację niektórych działań. Na szczególną uwagę zasługują Uniwersytety III wieku prężnie funkcjonujące w gminach Bogdaniec i Sulęcín i silnie wpływające na aktywność i integrację osób starszych.

Wartością dodaną naszego Ośrodka Działaj Lokalnie jest to, że już teraz organizacje tworzą nieformalną sieć, w ramach, której wymieniają się informacjami i doświadczeniami. Należy wspierać dalsze sieciowanie organizacji pozarządowych, które jest korzystne dla całego środowiska ze względu na skuteczniejszą integrację różnych środowisk oraz sprzyja rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego.

Organizacje chętnie sięgają po środki umożliwiające im wykonywanie remontów, zakup wyposażenia do miejsc spotkań i integracji mieszkańców.

Diagram 9. Ilość osób deklarujących chęć skorzystania ze środków pomocowych w ramach LSR na lata 2021 – 2027¹⁹

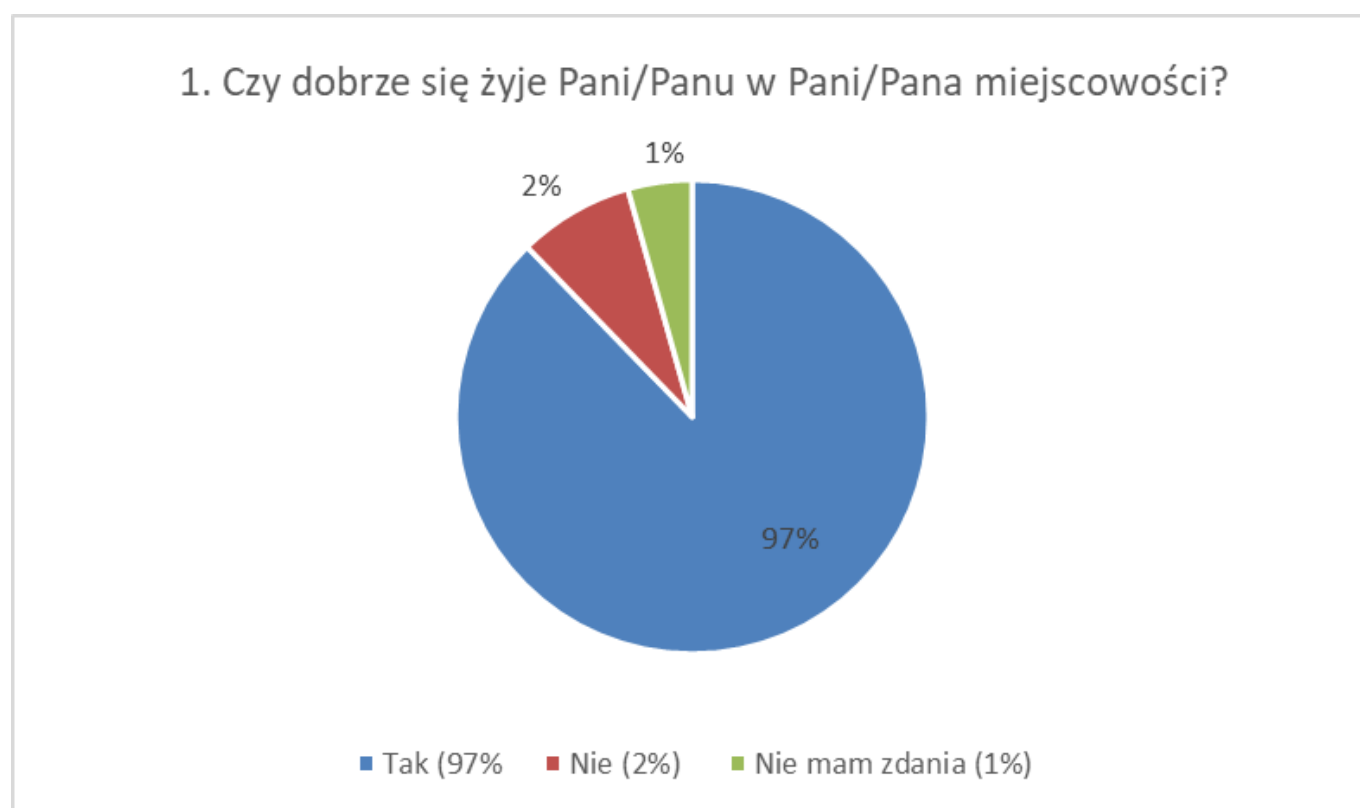

Z zebranych przez nas danych podczas spotkań z mieszkańcami oraz z organizacjami pozarządowymi jasno widać, że to właśnie III sektor jest bardzo aktywny i zamierza skorzystać z różnych dofinansowań (diagram nr 9). Należy stworzyć warunki ku temu, aby sektor społeczny mógł się nadal rozwijać.

¹⁹ Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z ankiety

Pomimo występujących problemów społecznych i gospodarczych regionu respondenci badania ankietowego przeprowadzonego przez KST-LGD uważają, że żyje im się dobrze w ich miejscowości. Dowodzi to, że mieszkańcy utożsamiają się ze swoją „małą ojczyzną”, a tak naprawdę brakuje im motoru do wspólnego działania.

Diagram 10. Badanie zadowolenia mieszkańców KST-LGD dotyczące życia w rodzinnej miejscowości²⁰

Z posiadanych przez nas danych wynika, że 69% miejscowości naszego obszaru posiada świetlice wiejskie. Jednakże mieszkańcy gmin skarżą się nie tyle na ich ilość, a dostępność. Tylko w 41% świetlic odbywają się regularne zajęcia, w 37% świetlic zajęcia odbywają się tylko sporadycznie, a w 24% nie ma zajęć. Wiele świetlic wiejskich nie jest wykorzystywanych ze względu na zbyt ubogą ofertę zajęć w nich prowadzonych, które są konsekwencją braku środków finansowych niezbędnych do zatrudnienia animatorów kultury. Sytuacja ta dotyczy przede wszystkim sal i świetlic znajdujących się w małych miejscowościach. Istniejące tam świetlice często nie spełniają współczesnych standardów i są słabo wyposażone. Nie są one atrakcyjnym miejscem dla mieszkańców do spędzania czasu wolnego. Obiekty te nie spełniają też funkcji wspierania rozwoju i animacji kultury dla społeczności lokalnych z podziałem na grupy wiekowe, a tego właśnie oczekują mieszkańcy.

W związku z tym naturalnym procesem jest przejmowanie funkcji ośrodka kultury i animacji lokalnej społeczności przez szkoły i przedszkola. Placówki te mają odpowiednie pomieszczenia, wyposażenie oraz posiadają kadre, która przy wsparciu zewnętrznym może podjąć się organizacji i realizacji różnego rodzaju zajęć nie tylko dla swoich wychowanków, ale również dla całej społeczności lokalnej.

²⁰ Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Diagram 11. Szkoły i uczniowie w gminach członkowskich²¹

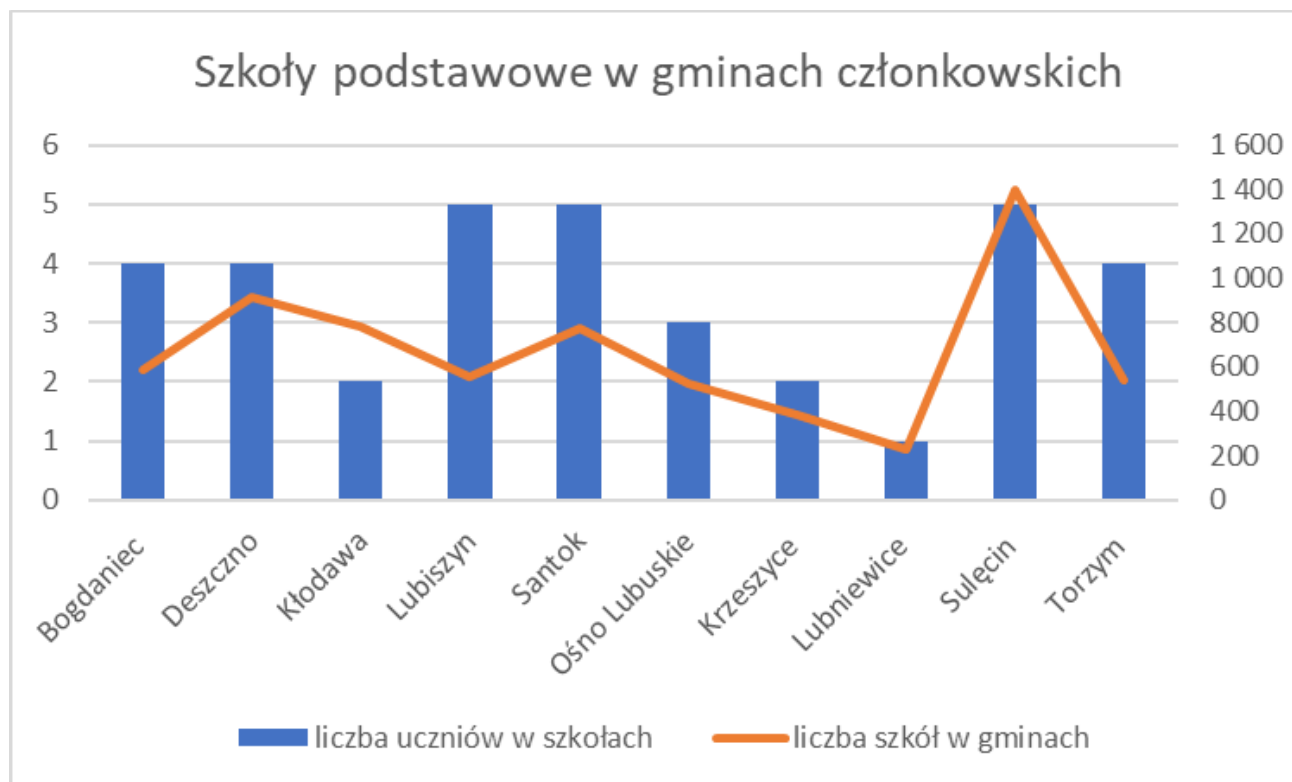
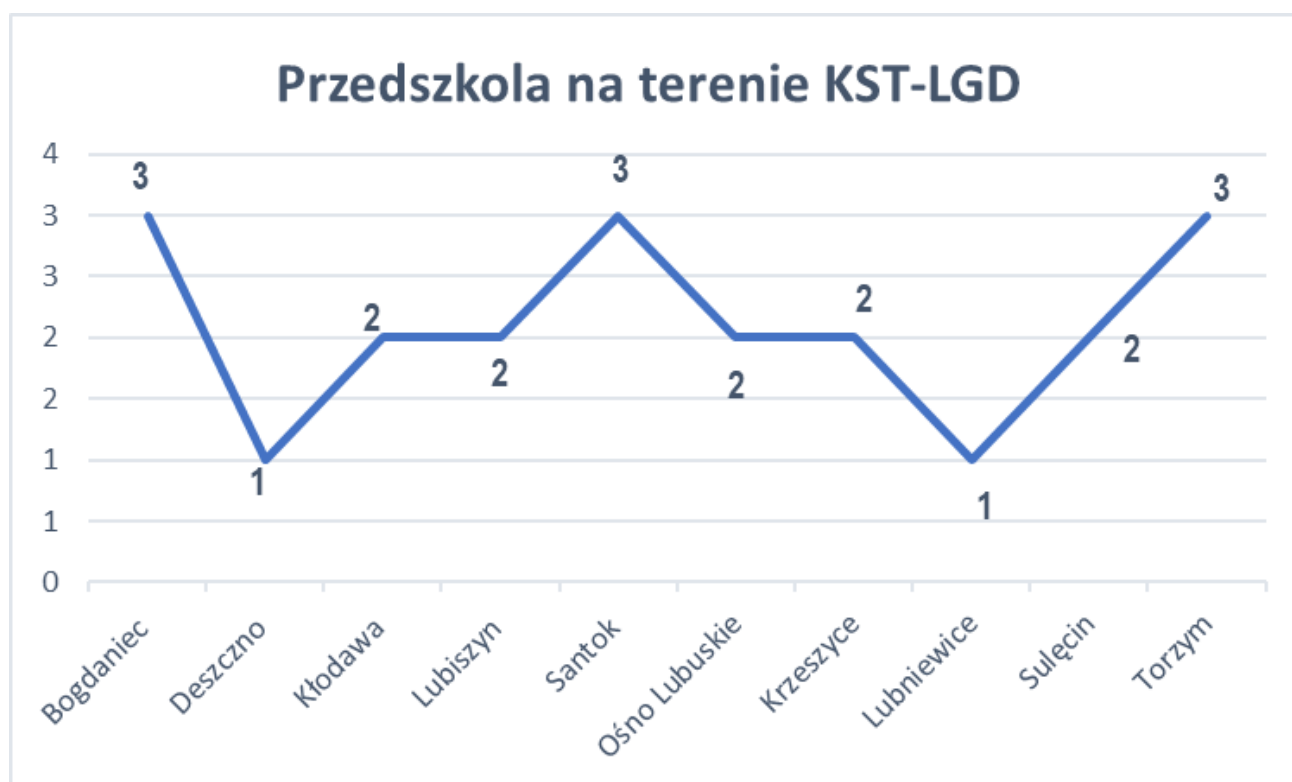

Diagram 12. Przedszkola na terenie wszystkich gmin członkowskich KST-LGD²²

²¹ Źródło: Dane GUS za rok 2022

²² Źródło: Dane GUS za rok 2021

Z wywiadów, ankiet i kart projektu jasno wynika, że społeczności wiejskie oczekują organizacji przez lokalne placówki edukacyjne zajęć wyrównujących dysproporcje edukacyjne uczniów. Rodzice natomiast wskazywali na potrzebę wsparcia ich w kompetencjach wychowawczych. Według respondentów szkoły powinny również wychodzić z inicjatywą do społeczności lokalnych na rzecz dobra wspólnego.

Z zebranych danych przez LGD bezpośrednio od placówek edukacyjnych wynika, że szkoły są zainteresowane realizacją projektów unijnych w ramach EFS+. Szkoły zgłaszały bardzo różnorodne pomysły, od zajęć doskonalących umiejętności typowo szkolnych, zajęć rozwijających talenty, sportowo - rekreacyjnych po zajęcia wykraczające poza zakres szkolny. Wśród zgłaszanych projektów znalazły się też propozycje związane z organizacją wydarzeń dla środowiska lokalnego, dostosowane do jego potrzeb. Wiele szkół realizowało już projekty z EFS w poprzednich perspektywach, ale ze względu na duże obciążenie pracą administracyjną przy tych projektach oczekują pomocy z zewnątrz i są zainteresowani realizacją we współpracy z LGD.

Szkoły mają też potencjał i możliwości organizowania szkoleń dla dorosłych w procesie kształcenia, na co wskazują wyniki diagramu 3 i 4. W celu rozszerzenia oferty szkoleń dla dorosłych planuje się zwiększenie listy podmiotów, które mogą podjąć się zrealizowania tego działania, tj. osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, organizacje pozarządowe, samorządy gimnne i inne wymienione w załączniku nr 1. Szkoły mogą też spełnić ważną rolę w społeczności lokalnej jako partner w budowaniu zdolności i potencjału partnerstw lokalnych wraz z innymi jednostkami organizacyjnymi samorządów gminnych (domy kultury, biblioteki) oraz organizacjami pozarządowymi z najbliższego środowiska. Partnerstwa te będą wówczas skuteczniejsze w realizacji zadań na rzecz społeczności lokalnych w zakresie integracji i organizacji wydarzeń wspierających aktywizację społeczną i rozwój społeczności lokalnych. Potrzeba ta wynika jasno ze zdiagnozowanych problemów, co przedstawia tabela 6. Rozwój potencjału społeczności lokalnych został wskazany na drugim miejscu w diagramie 3, jako obszar wymagający podjęcia działania.

Po analizie potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru wdrażania LSR wyłoniono dwa obszary interwencji:

1. Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD poprzez realizację projektów dotyczących infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej oraz rozwój przedsiębiorczości,
2. Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD poprzez realizację działań dotyczących aktywizacji społecznej mieszkańców obszaru LGD, lokalne kształcenie dorosłych, rozwój potencjału społeczności lokalnych oraz projekty włączenia społecznego.

Określono grupy docelowe:

Dla celu 1:

Mieszkańcy obszaru LGD, w tym:

- a) Seniorzy
- b) Osoby do 25 roku życia
- c) Kobiety jako grupa w niekorzystnej sytuacji
- d) Osoby fizyczne, w tym kobiety
- e) przedsiębiorcy

Dla celu 2:

P.2.1 Aktywizacja społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych:

- a) mieszkańcy obszaru LGD, w tym przedszkolaki, uczniowie szkół szczebla podstawowego lub średniego, rodzice i społeczność lokalna.

P.2.2 Lokalne kształcenie dorosłych

- a) dorośli mieszkańcy o niskich kwalifikacjach zagrożeni degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzący z obszaru objętego LSR

P.2.3 Rozwój potencjału społeczności lokalnych

- a) mieszkańcy obszaru LGD wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci

P.2.4 Projekty włączenie społecznego

- a) Seniorzy
- b) Osoby do 25 roku życia
- c) Kobiety jako grupa w niekorzystnej sytuacji

Do informowania o działaniach na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji zostanie wykorzystana istniejąca już sieć organizacji pozarządowych z programu Działaj Lokalnie, która zostanie rozszerzona o inne organizacje III sektora. Członkowie tych organizacji mają najlepsze rozeznanie w środowisku i poprzez swoje osobiste kontakty mogą dotrzeć z informacją do każdego mieszkańca.

Drugim ważnym kanałem przepływu informacji na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji są władze gmin, którzy współpracują ze sobą i przekazują sobie informacje, ponieważ oni najlepiej wiedzą komu przekazać w gminie konkretną wiadomość. Zamierzamy również zaangażować sołtysów wsi do informowania środowiska o możliwościach realizacji różnych projektów i podejmowanych inicjatywach.

Od roku 2015 KST-LGD jest Członkiem wspierającym Lubuskiego Sejmiku Gospodarczego – Związku Stowarzyszeń. Lubuski Sejmik Gospodarczy realizuje swoje założenia poprzez publiczne prezentowanie swojego stanowiska w sprawach dotyczących przedsiębiorców. Organizuje spotkania i fora gospodarcze, mające na celu wymianę doświadczeń i wypracowanie reprezentatywnych opinii środowiska lubuskich przedsiębiorców i pracodawców.

W miesiącu listopadzie 2015 r. Stowarzyszenie KST-LGD zostało jednym z Ośrodków Działaj Lokalnie Polsko - Amerykańskiej Fundacji Wolności, realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce we współpracy z siecią Ośrodków Działaj Lokalnie. Celem „Działaj Lokalnie” jest aktywizowanie lokalnych społeczności wokół różnych celów o charakterze dobra wspólnego. Realizacji Programu służy organizowanie konkursów grantowych, w ramach, których wspierane są projekty inicjujące współpracę mieszkańców z małych miejscowości. Poprzez Program „Działaj Lokalnie” wspierani będą mieszkańcy regionu KST-LGD wspólnie działający na rzecz swojej społeczności.

Znaczna większość mieszkańców z obszaru objętego LGD to ludność napływowa. Tym samym nie łączą ich wspólne korzenie ani wspólna historia. Widoczny jest jednak trend budowania własnej tradycji. Organizowane we wszystkich gminach LGD coroczne święta koncentrują się na promowaniu potraw przywiezionych z różnych części Polski, Ukrainy, Białorusi, Rosji, Niemiec itp. Na obszarze objętym LSR powstał konglomerat tradycji i legend, który przeradza się w tradycję Krainy Szlaków Turystycznych. Brak spójności historycznej przechodzi, zatem w spójność opartą na wspólnie podejmowanych inicjatywach mających na celu rozwijanie i promowanie stosunkowo młodej tradycji lokalnej.

Teren gmin objętych LSR charakteryzuje duża spójność wewnętrzna, wynikająca z uwarunkowań przestrzennych, przyrodniczych i gospodarczych. Wiele cech łączy obszar gmin objętych LSR: rzeźba terenu, duża lesistość, bogactwo flory i fauny leśnej, duża ilość obszarów podlegających szczególnej ochronie, jeziora, obiekty o dużej wartości historycznej i kulturowej oraz zabytki sakralne. Ważną cechą wspólną są organizowane we wszystkich gminach imprezy lokalne, które umożliwiają wykazanie się aktywnością licznym organizacjom pozarządowym. Obszar objęty LSR ma też swoje problemy, do których należy przede wszystkim niewystarczająca baza noclegowa i gastronomiczna, słabe oznakowanie terenu, brak punktów informacji turystycznej, ale także niska, jakość infrastruktury turystycznej lub jej brak oraz zły stan dróg gminnych.

Szczególny wpływ na rozwój obszaru objętego LSR mają następujące uwarunkowania:

- szczególne walory przyrodnicze i historyczne;
- wiele akwenów i cieków wodnych atrakcyjnych pod względem turystycznym;
- aktywność społeczna, której owocem są liczne imprezy regionalne zogniskowane wokół tradycji kulinarnych np. Lubuskie Święto Chleba, Święto Pieczonego Kurczaka, Święto Sandacza, Dożynki, Lubuskie Miodobranie, Krzeszycka Jesień, Sulęciński Jarmark Koguci.

Obszar LGD szczególnie atrakcyjny pod względem turystycznym jest istotny zwłaszcza ze względu na położenie przygraniczne.

Z atrakcji regionu często i chętnie korzystają turyści niemieccy. Inwestycja w nowoczesną infrastrukturę turystycznych pozwoli turystom polskim i zagranicznym na pełne i swobodne korzystanie z atrakcji obszaru objętego LSR, zapewniając różnorodność wyboru miejsc i sposobu spędzania czasu wolnego.

Współpraca z samorządami, placówkami oświatowymi, przedsiębiorcami, instytucjami kultury i organizacjami pozarządowymi pozwoli na wykorzystanie naturalnego potencjału obszaru przy jednoczesnym wsparciu niedostatecznej infrastruktury turystycznej oraz mobilizacji mieszkańców obszaru do zwiększenia aktywności i planowania wspólnych inicjatyw.

V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami strategicznymi

Dla zobrazowania zależności pomiędzy Lokalną Strategią Rozwoju Kraju Szlaków Turystycznych, a dokumentami strategicznymi szczebla regionalnego i lokalnego, opracowano matryce spójności celów LSR z celami i kierunkami interwencji zawartymi w nadrzędnych dokumentach strategicznych. Tym samym, poniżej wykazano zgodność z kluczowymi dokumentami strategicznymi definiującymi priorytety rozwojowe.

Tabela 12. Zgodność LSR z dokumentami strategicznymi²³.

Nadrzędne/lokalne dokumenty strategiczne	C.1 Wzmocnienie potencjału turystycznego obszaru LGD	C. 2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD
	Zgodność z celami	
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa.	
Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. U. UE.L.2021.231.159 ze zm.)	CP 4 Europa o silnym wymiarze społecznym wdrażająca europejski filar praw socjalnych i inwestycja w wysokiej, jakości zatrudnienie, edukację, umiejętności, integrację społeczną i równy dostęp do opieki zdrowotnej.	
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym; 1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów; 1.5.3 Infrastruktura społeczna	Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych ; 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego; 2.1.3. Zwiększanie zasobów rynku pracy i rozwój kapitału społecznego 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym;

²³ Źródło danych: dane zebrane z dokumentów strategicznych krajowych, wojewódzkich i gminnych oraz z programów, z których będzie finansowana LSR.

<p>Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030</p>	<p>Cel 1. Inteligentna, zielona gospodarka regionalna, Cel 1.5 Wsparcie osób podejmujących działalność gospodarczą i promowanie samozatrudnienia. Cel. 1.6 Rozwój potencjału turystycznego, Cel. 2 Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi, Cel. 2.5 Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, a także upowszechnienie i promocja sportu.</p>	<p>Cel. 2 Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi Cel 2.2 Promocja włączenia społeczno-zawodowego oraz kompleksowe wsparcie seniorów, Cel 2.4 Zapewnienie bogatej oferty kulturalnej oraz ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego. Cel 2.6 Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i poczucia tożsamości regionalnej</p>
<p>Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego 2030</p>	<p>Cel 2. Konkurencyjna, inteligentna i zielona gospodarka Priorytet 2.3. Rozwinięta oferta turystyczna</p>	<p>Cel 1. Wysoka jakość życia mieszkańców oraz spójność społeczna obszaru MOF GW Priorytet 1.1. Edukacja przyszłości MOF GW Priorytet 1.2. Polityka społeczna przyczyniająca się do polepszenia jakości życia mieszkańców Priorytet 1.4. Rozwinięta oferta czasu wolnego</p>
<p>Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bogdaniec na lata 2021 - 2028</p>	<p>Cel strategiczny 2. Poprawa dostępności usług społecznych dla mieszkańców Gminy, Cel operacyjny 2.4. Wsparcie i rozwój usług kierowanych do seniorów,</p>	<p>Cel strategiczny 2. Poprawa dostępności usług społecznych dla mieszkańców Gminy, Cel operacyjny 2.1. Wsparcie prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży, Cel operacyjny 2.4. Wsparcie i rozwój usług kierowanych do seniorów, Cel strategiczny 3. Integracja społeczności lokalnej Cel operacyjny 3.1. Budowa kapitału społecznego, Cel operacyjny 3.2. Wspieranie samoorganizacji społeczności lokalnej</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2021-2027</p>	<p>Cel strategiczny I: Konkurencyjna gospodarka lokalna oparta o działalność sektora MMŚP, powiązana ze skutecznym systemem edukacji, Cel operacyjny I.2 Rozwój potencjału gospodarczego Gminy Kłodawa, Cel strategiczny IV: Wysoka atrakcyjność gminy, oparta na bogatym dziedzictwie przyrodniczo-kulturowym i szerokiej ofercie czasu wolnego, Cel operacyjny IV.1 Zachowanie dziedzictwa kulturowego w Gminie</p>	<p>Cel strategiczny I: Konkurencyjna gospodarka lokalna oparta o działalność sektora MMŚP, powiązana ze skutecznym systemem edukacji, Cel operacyjny I.1 Rozwój potencjału edukacyjnego dzieci, młodzieży i osób dorosłych z Gminy Kłodawa,</p>

	<p>Kłodawa</p> <p>Cel operacyjny IV.2 Rozwój turystyki</p> <p>Cel operacyjny IV.3 Poprawa oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej</p> <p>Cel operacyjny IV.4 Wzmocnienie promocji i zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację</p>	
<p>Strategia Rozwoju Gminy Krzeszyce na lata 2017-2027</p>	<p>Cel strategiczny I: Konkurencyjna gospodarka,</p> <p>Cel operacyjny I.3 Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości,</p> <p>Cel operacyjny I. 4 Marka „Krzeszyce”,</p> <p>Cel strategiczny II: Unowocześnianie stanu infrastruktury technicznej i społecznej,</p> <p>Cel operacyjny II.3: Rozbudowa gminnej infrastruktury rekreacyjno-sportowej,</p>	<p>Cel strategiczny III: Aktywne społeczeństwo,</p> <p>Cel operacyjny III.1: Zaspokojenie potrzeb rekreacyjnych i wypoczynkowych dzieci i młodzieży,</p> <p>Cel operacyjny III.2: Zaspokojenie potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy,</p> <p>Cel operacyjny III.4: Aktywne i zdrowe starzenie się,</p> <p>Cel operacyjny III.5: Uczenie się przez całe życie (Lifelong Learning),</p> <p>Cel operacyjny III.6: Aktywizacja mieszkańców</p>
<p>Plan Rozwoju Strategicznego Gminy Lubniewice na lata 2021-2027</p>	<p>Cel strategiczny 2 Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej gminy,</p> <p>Cel operacyjny 2.2: Lepsza jakość i różnorodność oferty turystycznej,</p> <p>Cel operacyjny 2.2: Rozwój nowoczesnej i atrakcyjnej infrastruktury turystycznej</p> <p>Cel operacyjny 2.3: Poprawa stanu technicznego zabytków oraz rewitalizacja przestrzeni na rzecz rozwoju turystyki i kultury</p> <p>Cel operacyjny 2.4: Budowa lokalnej marki i wizerunku gminy oraz wzrost rozpoznawalności gminy w regionie oraz w wymiarze ponadregionalnym</p>	<p>Cel strategiczny 1: Lepsza jakość życia mieszkańców i poprawa oferty usług publicznych dla mieszkańców,</p> <p>Cel operacyjny 1.4.: Rozwój lokalnego kapitału społecznego.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Santok na lata 2023-2030</p>	<p>Cel strategiczny 1 Gmina spójna społecznie – dbająca o wysoką jakość życia mieszkańców.</p> <p>Cel operacyjny 1.4 Atrakcyjna oferta czasu wolnego.</p> <p>Cel strategiczny 2. Gmina z pomysłem – dbająca o rozwój gospodarczy.</p> <p>Cel operacyjny 2.1 Wykorzystanie podmiejskiego położenia.</p> <p>Cel operacyjny 2.2 Rozwój lokalnych zasobów gospodarczych.</p>	<p>Cel strategiczny 1 Gmina spójna społecznie – dbająca o wysoką jakość życia mieszkańców.</p> <p>Cel operacyjny 1.1 Rozwój infrastruktury edukacyjnej.</p> <p>Cel operacyjny 1.2 Rozwój infrastruktury społecznej.</p> <p>Cel strategiczny 4. Gmina przyjazna – chętna do współpracy.</p> <p>Cel operacyjny 4.1 Rozwój współpracy z innymi samorządami i organizacjami.</p> <p>Cel operacyjny 4.2 Integracja</p>

	<p>Cel operacyjny 2.3 Intensywny rozwój potencjału turystycznego.</p> <p>Cel operacyjny 2.4 Wykorzystanie położenia Gminy Santok w regionie przygranicznym.</p>	<p>społeczna Gminy Santok.</p> <p>Cel operacyjny 4.3 Silny samorząd – bliski obywatelowi.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Lubiszyn na lata 2021-2030</p>	<p>Cel strategiczny I: Konkurencyjna gospodarka lokalna oparta o działalność sektora MMŚP oraz innowacyjnych gospodarstw rolnych, powiązana ze skutecznym systemem oświatowym i aktywnością zawodową mieszkańców,</p> <p>Cel operacyjny I.2: Rozwój potencjału gospodarczego Gminy Lubiszyn,</p> <p>Cel strategiczny IV: Wysoka atrakcyjność turystyczna i rekreacyjna gminy, oparta na bogatym dziedzictwie przyrodniczo-kulturowym i szerokiej ofercie czasu wolnego,</p> <p>Cel operacyjny IV.1 Zachowanie dziedzictwa kulturowego w Gminie Lubiszyn,</p> <p>Cel operacyjny IV.2 Rozwój turystyki</p>	<p>Cel strategiczny I: Konkurencyjna gospodarka lokalna oparta o działalność sektora MMŚP oraz innowacyjnych gospodarstw rolnych, powiązana ze skutecznym systemem oświatowym i aktywnością zawodową mieszkańców,</p> <p>Cel operacyjny I.1: Rozwój potencjału edukacyjnego dzieci, młodzieży i osób dorosłych z Gminy Lubiszyn,</p> <p>Cel strategiczny II: Poprawa jakości zarządzania, opartego na współpracy i wykorzystaniu zasobów,</p> <p>Cel operacyjny II.2: Wielofunkcyjny rozwój wsi,</p> <p>Cel strategiczny III: Sprawny i efektywny system usług publicznych wysokiej jakości, warunkujący odpowiednią jakość życia i pracy mieszkańców.</p> <p>Cel operacyjny III.4 Rozwój sprzyjający włączaniu społecznemu i bezpieczeństwu zdrowotnemu mieszkańców,</p> <p>Cel strategiczny IV: Wysoka atrakcyjność turystyczna i rekreacyjna gminy, oparta na bogatym dziedzictwie przyrodniczo-kulturowym i szerokiej ofercie czasu wolnego,</p> <p>Cel operacyjny IV.3 Poprawa oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej.</p>
<p>Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Ośno Lubuskie na lata 2016-2023</p>	<p>Cel strategiczny I: Lokalna gospodarka i rynek pracy</p> <p>Cel operacyjny I.2.: Rozwój potencjału turystycznego Gminy,</p> <p>Cel strategiczny IV: Kapitał społeczny,</p> <p>Cel operacyjny IV.2: Sport i rekreacja</p>	<p>Cel strategiczny IV: Kapitał społeczny</p> <p>Cel operacyjny IV.1.: Edukacja - jakość i dostępność,</p> <p>Cel operacyjny IV.4.: Dziedzictwo kulturowe,</p> <p>Cel operacyjny IV.5.: Partycypacja społeczna</p>

2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Wybrane przez nas cele wynikają ze zdiagnozowanych podczas konsultacji społecznych potrzeb i są komplementarne w stosunku do siebie oraz ściśle się ze sobą łączą. Osiągnięcie ich zaspokoi potrzeby mieszkańców w najważniejszych obszarach. Niemożliwa byłaby ich realizacja bez włączenia mieszkańców, samorządów, organizacji pozarządowych, instytucji kultury, podmiotów związanych z edukacją, przedsiębiorców i innych podmiotów. Współdziałanie różnych podmiotów, zarówno w planowaniu jak i realizacji jest konieczne, aby przewidziane w LSR działania zostały zrealizowane na jak najwyższym poziomie i z korzyścią dla odbiorców tych działań.

Realizacja założonych w LSR przedsięwzięć przede wszystkim przyczyni się do wzrostu potencjału członków lokalnych społeczności. Ze względu na niski poziom aktywności mieszkańców obszaru LGD zaplanowane cele i działania sprzyjają integracji i aktywizacji społecznej mieszkańców, w tym osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, kształceniu dorosłych mieszkańców o niskich kwalifikacjach zagrożonych degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzących z obszaru objętego LSR. oraz włączeniu społecznemu ludzi młodych do 25 roku życia, seniorów i kobiet. Realizacja wielu działań dedykowana jest organizacjom pozarządowym, co wzmocni te organizacje i pozwoli im nabrać doświadczenia, ale też bardzo uaktywni członków tych organizacji. Jak wykazaliśmy w rozdziale IV na terenie LGD powstało wiele nowych organizacji pozarządowych w ostatnich latach, ale aktywność ich jest okazjonalna. Powierzenie licznych działań w ramach LSR sprawi, że być może organizacje te zyskają nowych, aktywnych członków wśród mieszkańców obszaru LGD, w tym wśród ludzi młodych do 25 roku życia, seniorów, kobiet oraz włączą w swoje szeregi osoby potrzebujące wsparcia. Między innymi poprzez organizacje pozarządowe i ściśle ich współpracę z samorządami lokalnymi oraz innymi podmiotami na terenie gmin dajemy mieszkańcom możliwość wpływania na to, co ma powstać czy być zrobione w ich miejscu zamieszkania. Mając na uwadze rozwój turystyki jako jeden z kluczowych elementów LSR zadanie powierzmy jednostkom sektora finansów publicznych. Zadanie to z racji posiadanych zasobów (terenów, praw własności, funduszy) powinny realizować samorządy terytorialne. Niemniej jednak planowane obiekty małej infrastruktury publicznej będą służyć społeczeństwu, a to oznacza, że powinny być konsultowane z mieszkańcami danej miejscowości czy całej gminy.

Zintegrowany charakter strategii przejawia się także w spójności i kompleksowości przedsięwzięć i celów:

W ramach Celu 1 Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD (realizacja z PS WPR) proponowane w LSR przedsięwzięcia dotyczą:

a) infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej (1.1), w zakresie poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej, gdzie operacje będą skierowane do mieszkańców i realizowane będą przez jednostki sektora finansów publicznych, których celem jest poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru LGD. Premiowane będą operacje przyczyniające się do podniesienia atrakcyjności obszaru oraz nastawione na innowacyjne rozwiązania wykorzystujące lokalne zasoby i potencjał obszaru. Operacje będą wybierane w ramach konkursu.

b) rozwoju przedsiębiorczości (1.2) w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, w tym rozwoju biogospodarki lub zielonej gospodarki, obejmuje zarówno podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej, jak i rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej. W działania zaangażowani będą potencjalni lub obecni przedsiębiorcy, a tym samym promowane będzie samozatrudnienie lub/i tworzenie miejsc pracy. Przewiduje się premiowanie kobiet w składanych projektach, a ponadto w rozwijanej działalności gospodarczej premiowanie kobiet. Przewiduje się ściśle powiązanie rozwoju przedsiębiorczości oraz zwiększania zatrudnienia z potencjałem turystycznym i problemami obszaru LGD, w sekcjach I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, tylko dział 79. Operacje będą wybierane w ramach konkursu.

W ramach Celu 2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD (realizacja z EFS+ oraz PS WPR) obejmować będzie zadania związane z:

a) Aktywizacją społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych (2.1). Cel szczegółowy (f): Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. W ramach tego przedsięwzięcia operacje będą skierowane do mieszkańcy

obszaru LGD, w tym przedszkolaków, uczniów szkół szczebla podstawowego lub średniego, rodziców i społeczności lokalnej i służyć będą zaspokajaniu potrzeby rozwoju osobistego poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju zajęciach, warsztatach, kursach i innych formach. Realizatorem tych działań będą jednostki sektora finansów publicznych, a także placówki edukacyjne lub organizacje pozarządowe obszaru LGD. Realizacja odbędzie się na zasadach projektów grantowych.

b) Lokalnym kształceniem dorosłych (2.2). Cel szczegółowy (g): wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej. W tym działaniu wybierane będą operacje skierowane do dorosłych mieszkańców o niskich kwalifikacjach zagrożonych degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzących z obszaru objętego LSR. Realizatorem będą JST z terenu obszaru LGD lub organizacje pozarządowe z terenu obszaru LGD zarejestrowane w KRS lub szkoły i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) z obszaru LGD lub osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów z obszaru LGD lub przedsiębiorstwa (MŚP) z obszaru LGD na rzecz dorosłych mieszkańców o niskich kwalifikacjach zagrożonych degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzących z obszaru objętego LSR. Operacja będzie realizowana w ramach projektów grantowych.

c) Rozwojem potencjału społeczności lokalnych (2.3). Cel szczegółowy (l): wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci. Działanie skierowane jest do szerokiego grona odbiorców tj. mieszkańców obszaru LGD wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dzieci i ma na celu głównie integrację mieszkańców obszaru LGD. Lepsza integracja społeczna przyczyni się do zwiększenia aktywności mieszkańców i sprzyjać będzie rozwojowi obszaru. Działania realizować będą jednostki sektora finansów publicznych lub jednostki organizacyjne JST lub organizacje społeczno-zawodowe rolników z obszaru LGD lub organizacje pozarządowe z obszaru LGD.

Ponadto w tym celu, ale z PS WPR będzie realizowane przedsięwzięcie:

d) projekty włączenia społecznego (2.4), które realizować będą organizacje pozarządowe. Działania te będą skierowane do mieszkańców obszaru LGD, w tym osób do 25 roku życia, seniorów lub kobiet, których celem jest uatrakcyjnienie terenów wiejskich pod kątem zaspokajania potrzeb wymienionych grup beneficjentów. Operacje będą realizowane w ramach projektów grantowych.

Realizacja wyłonionych podczas konsultacji społecznych celów bardzo mocno wspiera realizację celów zawartych w strategiach gminnych i niewątpliwie przyczyni się do rozwoju obszaru LGD. Działania zaplanowane w każdym z dwóch celów wzajemnie się uzupełniają przyczyniając się w sposób kompleksowy do rozwoju obszaru LGD pod względem turystycznym, gospodarczym (rozwój przedsiębiorczości), infrastrukturalnym (małej infrastruktury publicznej) i społecznym (rozwój kompetencji i integracja mieszkańców obszaru LGD, w tym kobiet jako grupy w niekorzystnej sytuacji, seniorów, ludzi do 25 roku życia, dorosłych mieszkańców o niskich kwalifikacjach zagrożonych degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzących z obszaru objętego LSR., osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym).

Spośród dziewięciu zakresów wsparcia określonych w interwencji Leader wybrane zostały trzy, które najlepiej przyczynią się do realizacji celów LSR:

- poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej,
- rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki,
- włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.

W ramach tych zakresów będzie możliwe podniesienie atrakcyjności obszaru LGD poprzez nowoczesne inwestycje w przestrzeń publiczną, która sprzyjać będzie rozwojowi i włączeniu nie tylko mieszkańców, ale też przybywających turystów.

W ramach tych zakresów przewidziano różne sposoby i metody wykonania przedsięwzięć:

- konkursy dla jednostek samorządu terytorialnego oraz dla osób fizycznych lub przedsiębiorców. Ta forma została wybrana po konsultacjach z gminami członkowskimi i potencjalnymi beneficjentami w zakresie rozwoju przedsiębiorczości. Konkurs pozwoli wyłonić najlepsze projekty, odpowiadające określonym przez członków Stowarzyszenia kryteriom i przyczyniające się do jak najlepszego rozwoju obszaru pod względem turystycznym.

- projekty grantowe dla organizacji pozarządowych. Ta metoda realizacji została uzgodniona z potencjalnymi beneficjentami, jako najbardziej przyjazna i zachęcająca do podjęcia trudu napisania i realizacji projektu grantowego. Organizacje na każdym etapie będą miały wsparcie pracowników biura. Ważnym argumentem za wyborem tej formy jest również zabezpieczenie finansowe jakie daje projekt grantowy. Gdyby nie to, wiele organizacji w ogóle nie mogłoby się zaangażować w realizację LSR. Również wszystkie projekty z EFS+ będą realizowane jako projekty grantowe. Chcemy w ten sposób zachęcić jak największą liczbę organizacji i instytucji do aktywności i podjęcia działań na rzecz lokalnych społeczności, co w efekcie przyczyni się do podniesienia poziomu aktywności mieszkańców i kompetencji poszczególnych osób.

Wartością dodaną realizacji LSR w ramach podejścia Leader będzie wzmocnienie lokalnego zaangażowania na rzecz społeczności lokalnych, szczególnie poprzez promowanie interakcji pomiędzy organizacjami pozarządowymi, instytucjami kultury, edukacji oraz gminami w ramach realizowanych projektów. Inną wartością dodaną będzie wsparcie w rozwoju osobistym i zawodowym konkretnych grup beneficjentów: kobiet, jako grupy w niekorzystnej sytuacji, osób do 25 roku życia, seniorów, osób dorosłych o niskich kwalifikacjach, osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

VI. CELE I WSKAŹNIKI

Na podstawie zdiagnozowanych problemów oraz potrzeb mieszkańców LGD wyłoniono dwa cele wiodące, których realizacja spełni oczekiwania społeczne i przyczyni się do rozwoju obszaru pod względem turystycznym i osobistym mieszkańców. Do każdego celu zostały przypisane przedsięwzięcia, które bezpośrednio wynikają z analizy potrzeb wskazanych w rozdziale IV oraz ze wskazanych w rozdziale III wnioskach końcowych ze spotkań informacyjno - konsultacyjnych, które chcieliby zrealizować mieszkańcy w swoich gminach. Z tych danych wyraźnie wynika, że mieszkańcom, samorządom, organizacjom pozarządowym i przedsiębiorcom najbardziej zależy na rozwoju obszaru LGD pod względem turystycznym oraz na uaktywnieniu społecznym ludzi młodych, seniorów, kobiet, osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, doksztalcaniu dorosłych mieszkańców o niskich kwalifikacjach zagrożonych degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzących z obszaru objętego LSR oraz wsparciu mieszkańców w ich w rozwoju osobistym i integracji społecznej.

Cel 1 Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD został sformułowany na podstawie potrzeb mieszkańców, którzy najczęściej wskazywali na konieczność rozwoju turystyki na obszarze LGD. Pokazuje to diagram 4, z którego wynika, że aż 53% wskazań dotyczyło rozwoju turystyki i inwestycji łącznie. Ponadto za realizacją tego celu przemawiają też dane GUS, które pokazują wyraźnie, że w ostatnich latach znacznie zmniejszył się podstawowy dochód podatkowy na 1 mieszkańca w gminach, tzw. wskaźnik G, a to oznacza mniej funduszy na inwestycje. Ogromną potrzebę inwestowania w poprawę dostępu do małej infrastruktury publicznej wskazali też mieszkańcy wypełniając karty projektu oraz podczas rozmów i wywiadów z członkami zespołu roboczego. Potwierdzeniem tych wskazań są zebrane przez zespół roboczy dane o zasobach naszego obszaru, który charakteryzuje się bogactwem przyrodniczym i dużym potencjałem dla rozwoju turystyki. Cel ten będzie realizowany z Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Zostaną zrealizowane dwa przedsięwzięcia:

P.1.1 Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna,

przedsięwzięcie dotyczyć będzie budowy, przebudowy obiektów o znaczeniu turystycznym lub rekreacyjnym, które przyczynią się do rozwoju turystyki i będą służyć mieszkańcom do celów rekreacyjnych i integracji społecznej. Jak pokazuje tabela nr 6 jednym z problemów, który wskazali mieszkańcy w diagnozie była niewystarczająca infrastruktura rekreacyjno – kulturalna oraz brak lub mało atrakcyjna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój turystyki. Potwierdza to diagram 3, gdzie infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna jest wiodącym obszarem, w którym należy podjąć działania (najwięcej wskazań). Również wyniki z kart projektu (diagram 4) pokazują, że mieszkańcom zależy przede wszystkim na rozwoju turystyki i inwestycjach w region (łącznie 53% wskazań). Realizacja tego zadania odbędzie się na zasadach konkursu, gdyż zależy nam na wyłonieniu jak najlepszych projektów, szczególnie nastawionych na innowacyjne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych obszaru LGD. Ze względu na prawa własności do gruntów, plany zagospodarowania przestrzennego oraz zapisy w strategiach gminnych to przedsięwzięcie dedykowane jest jednostkom sektora finansów publicznych. Powstanie 11 obiektów małej infrastruktury publicznej. Odbiorcami tego działania będą mieszkańcy, w tym kobiety oraz seniorzy i osoby do 25 roku życia.

P.1.2 Rozwój przedsiębiorczości

przedsięwzięcie dotyczyć będzie zakładania nowych firm lub rozwoju już istniejących firm służących rozwojowi turystyki na obszarze LGD. Jest to jeden z ważniejszych obszarów do realizacji wyłonionych na podstawie zebranych w tabeli 6 problemów i potrzeb mieszkańców, którzy uważają, że pomimo atrakcyjnego turystycznie obszaru oferta usług turystycznych jest nadal słaba. Rozwój przedsiębiorczości, jako jeden z obszarów, w którym należy podjąć działania został wskazany w badaniach ankietowych na 4 miejscu (diagram 3). Dane o podmiotach gospodarczych zebrane w tabeli 9 pokazują, że działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi wymaga wsparcia, szczególnie po okresie pandemii. O dofinansowanie beneficjenci będą mogli się starać tylko w wybranych sekcjach PKD (I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, tylko dział 79). Realizacja tego zadania odbędzie się na zasadzie konkursu, ponieważ konkurencyjność sprzyja podnoszeniu jakości usług i powstawaniu lub rozwijaniu solidnych firm, które będą motorem przedsiębiorczości na naszym terenie na długie lata. Planujemy powstanie lub rozwój minimum trzech firm. Odbiorcami tego działania będą osoby fizyczne, w tym kobiety, pełnoletnie, posiadające obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, mające miejsce zamieszkania na obszarze realizacji LSR, które nie wykonywały działalności gospodarczej w okresie roku poprzedzającego złożenie wniosku o przyznanie pomocy, lub przedsiębiorcy, którzy w okresie 3 lat poprzedzających dzień złożenia wniosku o przyznanie pomocy wykonywali łącznie co najmniej 365 dni działalność gospodarczą oraz nadal wykonują tę działalność, nie została im dotychczas przyznana pomoc na operację w tym zakresie w ramach PSWPR oraz podejmowania działalności gospodarczej albo upłynęły co najmniej 2 lata od dnia wypłaty pomocy wnioskodawcy na operację w zakresie start DG w ramach PS WPR; upłynęły co najmniej 2 lata od dnia wypłaty wnioskodawcy płatności ostatecznej na podejmowanie lub prowadzenie lub rozwijanie działalności gospodarczej w ramach poddziałań 19.2 objętych PROW 2014-2020. Przewiduje się premiowanie kobiet w składanych projektach, a ponadto w rozwijanej pozarolniczej działalności gospodarczej premiowanie zatrudnienia kobiet.

Cel 2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD został sformułowany na podstawie zdiagnozowanych potrzeb i problemów mieszkańców obszaru LGD. Z zabranych podczas spotkań z mieszkańcami informacji jasno wynika, że w naszym społeczeństwie istnieje bardzo duża potrzeba podjęcia szerokich działań aktywizacyjnych, edukacyjnych, integracyjnych, które wzmocnią potencjał społeczności lokalnych. Pokazuje to diagram 4, z którego wynika, że łącznie 35% wskazań dotyczy potrzeb społecznych (warsztaty i szkolenia, wyjazdy studyjne, wsparcie organizacji pozarządowych). Cel ten będzie realizowany z Funduszy Europejskich dla Województwa Lubuskiego na lata 2021-2027- Europejski Fundusz Społeczny Plus oraz Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Zostaną zrealizowane cztery przedsięwzięcia:

P.2.1 Aktywizacja społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych,

Przedsięwzięcie dotyczyć będzie: organizacji zajęć, warsztatów, kursów wydarzeń, które wspierać będą:

- przedszkolaków/uczniów w rozwoju kompetencji kluczowych i przekrojowych, służyć będą wyrównywaniu dysproporcji edukacyjnych uczniów z terenów wiejskich, rozwijać będą talenty,
- rodziców przedszkolaków/uczniów w podnoszeniu kompetencji wychowawczych i psychologicznych,
- społeczność lokalną w podejmowaniu większej aktywności i pracy na rzecz dobra wspólnego.

Działanie to wynika bezpośrednio z wniosków końcowych po spotkaniach informacyjnych (tabela 5) i ma potwierdzenie w tabeli 6, gdzie mieszkańcy wskazują na brak działań służących rozwojowi aktywizacji społecznej oraz niewystarczającą liczbę zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży. Potrzebę organizacji takich zajęć pokazuje też diagram 4, gdzie ponad 1/4 wskazań dotyczy właśnie warsztatów i szkoleń.

Realizacja zadania odbędzie się na zasadzie projektu grantowego, gdyż ten sposób realizacji nie wyklucza organizacji pozarządowych, które mają zdecydowanie mniejsze możliwości finansowe niż gminy czy jednostki edukacyjne (szkoły, przedszkola), które również mogą realizować to działanie. Poza tym zwiększy to udział organizacji pozarządowych w życiu społecznym. Planujemy udział 750 osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie. Odbiorcami tego działania będą mieszkańcy obszaru LGD, w tym przedszkolaki, uczniowie szkół szczebla podstawowego lub średniego, rodzice i społeczność lokalna.

P.2.2 Lokalne kształcenie dorosłych

przedsięwzięcie dotyczyć będzie: organizacji zajęć, warsztatów, kursów, wydarzeń, które wspierać będą grupę docelową operacji w rozwoju kompetencji podstawowych, w tym cyfrowych, zwiększeniu uczestnictwa osób dorosłych w procesie kształcenia, aktywizacji seniorów, w tym aktywizacji zawodowej. Na potrzebę realizacji takiego zadania wskazuje tabela 6, w której jednym z obszarów interwencji jest organizacja warsztatów i kursów dla dorosłych, w tym osób starszych, w celu rozwoju różnych umiejętności osobistych i nabywanie nowych kwalifikacji i kompetencji. Jak pokazują dane z ankiety zebrane w diagramie 3, lokalne kształcenie dorosłych jest na trzecim miejscu pod względem ważności.

Realizacja zadania odbędzie się na zasadzie projektu grantowego, ponieważ oprócz jednostek sektora publicznego projekt będą mogły realizować organizacje pozarządowe, która mają ograniczone możliwości finansowe. Jednocześnie realizacja takich zadań przez organizacje pozarządowe wzmocni ich znaczenie w środowisku lokalnym. W celu zapewnienia skutecznej realizacji zadania przewidujemy, że zadanie to będą mogły wykonać szkoły i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) lub osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów lub przedsiębiorstwa (MŚP). Planujemy udział 120 osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych. Odbiorcami tego działania będą dorośli mieszkańcy o niskich kwalifikacjach zagrożeni degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzący z obszaru objętego LSR.

P.2.3 Rozwój potencjału społeczności lokalnych,

przedsięwzięcie dotyczyć będzie:

- organizacji wydarzeń wspierających aktywizację społeczną i rozwój społeczności lokalnych,
- integracji społeczności lokalnych.

Wnioski końcowe ze spotkań informacyjnych „Decydujemy razem” zawarte w tabeli 5 pokazują, że mieszkańcy oczekują działań aktywizujących i służących rozwojowi potencjału społeczności lokalnych. Widać to w tabeli 6, gdzie jedną z potrzeb jest organizacja różnorodnych wydarzeń integrujących lokalną społeczność i stwarzanie warunków do rozwoju kultury na wsi. Ten obszar działania został uznany przez ankietowanych mieszkańców za drugi pod względem ważności (diagram 3). Realizacja zadania odbędzie się na zasadzie projektu grantowego, ponieważ oprócz jednostek sektora publicznego projekt będą mogły realizować organizacje pozarządowe, która mają ograniczone możliwości finansowe. Ponadto dla organizacji będzie to możliwość zdobycia cennego doświadczenia w realizacji projektów i wykazania się inicjatywą. Ponadto realizatorami zadania będą mogły być jednostki organizacyjne JST oraz organizacje społeczno-zawodowe rolników. Planujemy udział 250 osób objętych wsparciem/ Ludność objęta projektami w ramach zintegrowanego rozwoju terytorialnego. Odbiorcami tego działania będą mieszkańcy obszaru LGD wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci.

P.2.4 Projekty włączenia społecznego,

przedsięwzięcie dotyczyć będzie operacji nie inwestycyjnych jak i inwestycyjnych służących włączeniu społecznemu. Jak pokazuje tabela 3 proces starzenia się społeczeństwa obszaru LGD stale postępuje i chociaż nadal mamy więcej osób w wieku produkcyjnym, to jednak ta grupa wiekowa na przestrzeni ostatnich lat zmniejsza się, a za to grupa osób w wieku poprodukcyjnym zwiększa się. Istnieje więc potrzeba włączenia społecznego seniorów i zaangażowania ich w życie społeczności, w której żyją tak, aby poczuli własną siłę sprawczą i mieli realny wpływ na najbliższe otoczenie. Jednak nie tylko seniorzy wymagają podjęcia działań. Jak można zauważyć w tabeli 2 ogółem liczba ludności na obszarze LGD wzrosła o niecałe 2%, do tego dodatniego wyniku przyczyniły się jedynie cztery gminy położone wokół Gorzowa Wlkp. Pozostałe gmin zanotowało spadek liczby mieszkańców., co spowodowane jest emigracją ludzi młodych do większych miast lub za granicę. Działanie dotyczące projektów włączenia społecznego ma być próbą złagodzenia tej tendencji i włączenia ludzi młodych do kreowania najbliższego otoczenia, aby stało się ono dla nich dobrym miejscem do życia. To działanie ma też pomóc kobietom na wsi przejąć inicjatywę poprzez zaangażowanie się w pracę różnych organizacji pozarządowych, które będą realizować projekty w tym przedsięwzięciu. Jak wynika z diagramu 8 i tabeli 11 kobiety nie garną się do pełnienia funkcji publicznych, ale chętnie podejmują się pracy w organizacjach pozarządowych i dlatego projekty włączenia społecznego mogą stać się dla kobiet polem do realizacji pomysłów i wesprzeć je w stworzeniu dla siebie przestrzeni do działania.

Realizacja zadania odbędzie się na zasadzie projektu grantowego, który będzie skierowany wyłącznie do organizacji pozarządowych. Realizacja tego zadania przez organizacje pozarządowe wyzwoli oddolne inicjatywy i pobudzi do działania społeczności lokalne. Mieszkańcy i jednocześnie członkowie tych organizacji będą mieli okazję realnego wpływania na kształtowanie najbliższego otoczenia, co przyczyni się podniesienia jakości życia na tych terenach. Planujemy realizację 20 projektów włączenia społecznego, których odbiorcami będą seniorzy, osoby do 25 roku życia lub kobiety.

VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU.

1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań – sposób powstania procedur ich kluczowe cele i założenia

Sposoby oceny i wyboru operacji zostaną określone w Procedurach oceny i wyboru operacji w ramach wdrażania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023 – 2027 finansowanej w ramach PS WPR, Procedurach ustalania lub zmiany kryteriów wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych finansowanych w ramach PS WPR, Procedurach wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitorowania i kontroli współfinansowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027, które ustanawia Zarząd Stowarzyszenia KST-LGD. Celem procedury jest zapewnienie transparentności wyboru i oceny operacji, przy zachowaniu zasady, że żadna z grup interesu nie może kontrolować procesu podejmowania decyzji. Przedmiotem procedur jest określenie niedyskryminujących i przejrzystych zasad wyboru oraz obiektywnych kryteriów wyboru, które pozwalają uniknąć konfliktu interesów i są zgodne z podejściem RLKS. Wszystkie wyżej wymienione procedury wraz załącznikami będą zamieszczone na stronie internetowej Stowarzyszenia KST-LGD oraz dostępne w biurze. W celu zachowania transparentności procedur oceny i wyboru operacji będzie publikowana na stronie internetowej Stowarzyszenia KST-LGD dokumentacja z wyboru operacji, w szczególności:

- w przypadku projektów z EFS+ lista operacji zgodnych z LSR, lista operacji niezgodnych z LSR, lista operacji wybranych do dofinansowania, lista operacji nie wybranych do dofinansowania,

- w przypadku projektów z PS WPR lista operacji spełniających warunki przyznania pomocy, lista operacji wybranych, ponadto uchwały i protokół zawierający informację o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków i członków Rady wyłączenie dotyczy. Procedury są także jednym z elementów świadczonych w biurze doradztwa.

Uniknięcie konfliktu interesu gwarantuje deklaracja poufności i bezstronności oraz rejestr interesów. Członkowie, co do których zachodzi uzasadnione podejrzenie wystąpienia konfliktu interesów z wnioskiem beneficjenta wyłączają się z prac Rady nad daną operacją na wszystkich etapach. Członkowie Rady reprezentują różne sektory i różne gminy, co minimalizuje ryzyko konfliktu interesu u reprezentantów tego samego sektora na poziomie oceny tej samej operacji. Rada Stowarzyszenia KST-LGD jest organem kompetentnym i posiada duże doświadczenie. Wszyscy członkowie dokonywali oceny i wyboru operacji w ramach LSR w ostatniej perspektywie. Członkowie Rady stale podnoszą swoje kompetencje na szkoleniach z zasad wdrażania Lokalnej Strategii Kierowanej przez społeczność (w tym zasad oceny i wyboru projektów do dofinansowania). Biorą też udział w tworzeniu procedur i kryteriów wyboru operacji w ramach LSR. Nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny, wyboru, sporządzania dokumentacji i protokołowania procesu wyboru operacji czuwało będzie biuro LGD oraz Zarząd.

Dokumenty ustalające zasady oceny i wyboru zostaną przygotowane przez grupę roboczą, w której skład wchodzi przedstawiciele wszystkich sektorów. Grupa robocza opracowując procedury zwróci szczególną uwagę, aby: były one zgodne z przepisami obowiązującymi dla podejścia RLKS, PS WPR oraz FEWL na lata 2021-2027, aby były one niedyskryminujące, przejrzyste, eliminowały wystąpienie konfliktu interesów, wymagały zachowania frekwencji i parytetu, regulowały sytuacje wyjątkowe takie jak uzyskanie przez co najmniej dwie operacje jednakowej ilości punktów, zapewniały stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru, dawały możliwość i określały zasady wniesienia protestu. Zarówno Regulamin Rady, jak i wszystkie wymienione wyżej procedury zawierają szczegółowe rozwiązania oraz wzory dokumentów stosowane w procesie oceny i wyboru. Przygotowane dokumenty zostaną opublikowane na stronie internetowej Stowarzyszenia KST-LGD i poddane dalszym konsultacjom społecznym. Opracowane dokumenty zostaną przedstawione do konsultacji Radzie. Ostateczna wersja Regulaminu Rady zostanie przyjęta uchwałą przez Walne Zebranie Członków, a Procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR zostaną przyjęte przez Zarząd na mocy uchwały.

2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru – powiązanie z diagnozą celami i wskaźnikami.

Projekty zaplanowane w LSR do realizacji będą zgodne z zasadami i warunkami określonymi w programach, z których LSR będzie finansowana. Kryteria wyboru operacji będą ściśle powiązane z założonymi w LSR celami i wskaźnikami, które bezpośrednio wynikają z przeprowadzonej diagnozy obszaru. Dla każdego przedsięwzięcia zostaną wypracowane inne kryteria wyboru, które zostaną wypracowane w sposób partycypacyjny. Celem wyboru kryteriów jest umożliwienie jak najbardziej obiektywnej oceny zgłaszanych projektów, przy jednoczesnym odniesieniu ocen do charakteru LGD i LSR. Wagi punktowe

poszczególnych kryteriów oraz ich definicje i sposoby ustalania wartości znajdują się w instrukcjach przy kartach oceny wniosków. Kryteria znajdują się w Kartach oceny zgodności z kryteriami wyboru w ramach poszczególnych przedsięwzięć, które stanowią będą załączniki do wyżej wymienionych procedur.

W trakcie realizacji LSR zaistnieć może konieczność zmiany kryteriów. Celem zmiany kryteriów powinno być zapewnienie wykorzystania budżetu LSR oraz realizacji wskaźników LSR. Przesłankami do zmiany kryteriów mogą być np. konieczność dostosowania do regulacji prawnych, czy wnioski z posiedzeń Rady. Ważnym powodem zmian mogą też być wyniki corocznej ewaluacji lub monitorowania realizacji LSR. Wniosek o zmianę kryteriów może wypłynąć od Członka Stowarzyszenia KST-LGD lub pracowników Biura LGD. Wymagane będzie, aby wniosek o zmianę kryterium skierowany do Zarządu zawierał projekt nowego kryterium lub kryteriów wraz z propozycją wag i przyznawania punktów oraz uzasadnienie proponowanej zmiany. Propozycja zmian będzie publikowana na stronie internetowej Stowarzyszenia KST-LGD, gdzie mieszkańcy będą mogli się z nią zapoznać i wnieść swoje uwagi. Konsultacje trwać będą 7 dni. Po tym czasie projekt zmiany wraz z uwagami zebranych podczas konsultacji przedstawiony będzie na posiedzeniu Zarządu, podczas którego ustalony zostanie ostateczny kształt zmiany kryterium i zatwierdzony w głosowaniu. Zmienione kryteria zawsze będą powiązane z celami, przedsięwzięciami, wskaźnikami i opierać się będą na diagnozie obszaru. Wskazanie takich powiązań musi znaleźć się w uzasadnieniu do uchwały Zarządu. Zmiana może zostać również odrzucona przez Zarząd. Zatwierdzona przez Zarząd Stowarzyszenia KST-LGD zmiana procedur czy kryteriów wymaga akceptacji Samorządu Województwa Lubuskiego. Po uzyskaniu akceptacji Samorządu Województwa Lubuskiego zmieniona procedura obowiązywać będzie od kolejnego naboru, a zmienione zapisy wprowadzone będą do innych dokumentów w celu zachowania ich spójności.

3. Definicja innowacyjności

Jednym z kryteriów wyboru w przedsięwzięciu „Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna” będzie innowacyjność rozumiana jako: „Zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny). Stopień oryginalności zmian:

- kreatywne -powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji,
- imitujące – wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych,
- pozorne – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.”

Innowacyjne podejście w projektach infrastrukturalnych będzie oceniane na poziomie danej gminy lub całego obszaru LGD. Członkowie Rady będą oceniać stopień oryginalności zmian zgodnie ze swoją wiedzą oraz na podstawie oświadczenia wnioskodawcy. Ponieważ wprowadzanie nowych rozwiązań wpływa na atrakcyjność obszaru, Stowarzyszenie KST-LGD będzie prowadzić w sposób ciągły kampanię promującą innowacyjność w każdej strefie działania. Będziemy inspirować beneficjentów poprzez pokazywanie dobrych praktyk, wdrożonych już, działających i przynoszących korzystne efekty. W tym celu wykorzystamy stronę internetową Stowarzyszenie, prezentacje na warsztatach, spotkaniach i wydarzeniach plenerowych.

4. Realizacja projektów grantowych i operacji własnych.

LGD zaplanowało realizację projektów grantowych, co pokazuje załącznik nr 1 Cele i przedsięwzięcia do LSR. Dla projektów grantowych zostały opracowane oddzielne procedury: *Procedura wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitorowania i kontroli współfinansowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027* oraz *Procedura oceny i wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych finansowanych w ramach PS WPR* które pozwolą na skuteczne rozliczanie projektów grantowych, ich kontrolę oraz monitoring. Wybór operacji i grantobiorców dokonywany jest wyłącznie przez członków Rady na podstawie Regulaminu Rady i w/w procedur. Wszyscy członkowie będą przechodzić szkolenie z zakresu oceny wniosków w LGD. Kryteria wyboru operacji są ustanawiane zgodnie z Procedurą ustalania lub zmiany niebudzących wątpliwości interpretacyjnych kryteriów wyboru operacji w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023 – 2027 finansowanych w ramach PS WPR, a w przypadku EFS+ w tym samym trybie, co całość procedur. Proces ten został opisany powyżej. LGD nie przewiduje realizacji operacji własnych.

Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla PS WPR i EFS+. Jednocześnie LGD zobowiązuje się do promowania projektów wpisujących się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

VIII. PLAN DZIAŁANIA

Plan działania jest ściśle powiązany z określonymi celami i wskaźnikami ich osiągnięcia. Zaplanowane przedsięwzięcia zostały skonsultowane z przedstawicielami poszczególnych sektorów funkcjonujących na obszarze LGD. Pozwoliło to na precyzyjne określenie planowanych do osiągnięcia efektów poszczególnych działań oraz czasu ich wykonania. Wyodrębniono w nim wszystkie planowane do realizacji przedsięwzięcia oraz podano czas ich realizacji, zaplanowano kwotę oraz zakres działania w ramach PS WPR oraz EFS+.

Tabela 13. Harmonogram realizacji celów

Nr przedsięwzięcia	Nazwa przedsięwzięcia	Rok rozpoczęcia realizacji						Fundusz/kwota w EURO	
		2024	2025	2026	2027	2028	2029	PS WPR	EFS+
Cel 1 Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD									
P.1.1	Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna							900 000,00	
P.1.2	Rozwój przedsiębiorczości							180 000,00	
Cel 2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD									
P.2.1	Aktywizacja społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych								550 000,00
P.2.2	Lokalne kształcenie dorosłych								367 678,56
P.2.3	Rozwój potencjału społeczności lokalnych								350 000,00
P.2.4	Projekty włączenia społecznego							1 170 000,00	
RAZEM								2 250 000,00	1 267 678,56

Wypracowane cele mają charakter długofalowy i zapewniają ciągłość i trwałość rozwoju. Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju rozpocznie się w 2024 r. od ogłoszenia konkursu na realizację działań z aktywizacji społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych w ramach EFS+, ponieważ placówki edukacyjne posiadają już odpowiednie zaplecze materialne i kadrowe i mogą swobodnie rozpocząć realizację projektów, szczególnie gdy otrzymają wsparcie władz gminnych lub też gdy to jednostki sektora finansów publicznych będą wykonawcami projektów. Zaraz na początku roku 2025 planujemy ogłoszenie konkursu na infrastrukturę turystyczną lub rekreacyjną w ramach PS WPR. Przedsięwzięcia te zostały wybrane jako pierwsze do realizacji nie bez przyczyny. Uważamy, że należy najpierw wzmocnić potencjał obszaru o małą infrastrukturę publiczną, aby stanowiła ona bazę do realizacji kolejnych zadań. Zadanie to dedykowane jest jednostkom sektora finansów publicznych, co gwarantuje szybkość i sprawną realizację, a to przekłada się na osiągnięcie pierwszego kamienia milowego w 2026 roku. Na ten sam rok zaplanowano nabory na przedsięwzięcia z EFS+, które były już wcześniej realizowane, więc można przypuszczać, że ta ostatnia edycja będzie łatwiejsza dla LGD jak i dla beneficjentów. Drugi kamień milowy z PS WPR zostanie osiągnięty na koniec 2027 r., po zrealizowaniu działań dotyczących rozwoju przedsiębiorczości oraz projektów włączenia społecznego. Komplementarna realizacja celów zmierza do innowacyjnego rozwoju obszaru w oparciu o posiadane zasoby i integrację zaangażowanych podmiotów lokalnych. Plan działania jest ściśle powiązany z budżetem LSR.

Jednocześnie jak wskazano w Planie Działania uwzględniono realizację kamieni milowych wyznaczonych w umowie ramowej, tj.:

- do 30 czerwca 2026 r. udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach PS WPR w wysokości odpowiadającej 40% wartości środków na wdrażanie LSR – założono realizację budżet LSR (z PS WPR) w tym okresie na poziomie 40%,
- do 31 grudnia 2027 r. udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach PS WPR w wysokości odpowiadającej 80% wartości środków na wdrażanie LSR – założono realizację budżetu LSR (z PS WPR) w tym okresie na poziomie 100%.

IX. PLAN FINANSOWY LSR

Konstruując budżet KST-LGD kierowano się maksymalnymi progami finansowymi przewidzianym dla tego rodzaju LGD. Kwoty oparto o wytyczne wskazane w załączniku nr 4 do regulaminu konkursu na wybór LSR pt. „Sposób ustalania wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR”.

Budżet KST LGD jest budżetem wielofunduszowym opartym o środki pochodzące z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej oraz Europejskiego Funduszu Społecznego Plus. Pula środków uzależniona jest od liczby ludności obszaru LSR, która na dzień 31 grudnia 2020 r. wynosi 78 104 mieszkańców. Dostępne środki podzielono na poszczególne zakresy wsparcia tj. wdrażanie LSR i zarządzanie LSR, co pokazuje załącznik nr 3 do LSR.

Źródła finansowania i plan działania są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami.

Cel 1 Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD będzie możliwy do osiągnięcia jedynie ze środków Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej ponieważ wpisuje się w określone tam założenia. Realizacja tego celu przyczyni się do „Promowania zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa”. Szczególnie przyczyni się do osiągnięcia wskaźników:

R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: liczba ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR, poprzez realizację przedsięwzięcia 1.1 Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna.

R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR, poprzez realizację przedsięwzięcia 1.2 Rozwój przedsiębiorczości.

Cel 2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD jest możliwy do realizacji z FEW EFS+, gdyż wpisuje się w cele Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027, a konkretnie Priorytet 7. Fundusze Europejskie na rozwój lokalny kierowany przez społeczność:

Cel Szczegółowy (f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, poprzez realizację przedsięwzięcia 2.1 Aktywizacja społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych.

Cel Szczegółowy (g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej, poprzez realizację przedsięwzięcia 2.2 Lokalne kształcenie dorosłych,

Cel Szczegółowy (l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci, poprzez realizację przedsięwzięcia 2.3 Rozwój potencjału społeczności lokalnych.

W ramach tego celu, ale z programu PS WPR realizowany będzie wskaźnik:

R. 42 Promowanie włączenia społecznego: Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego, poprzez realizację przedsięwzięcia 2.4 Projekty włączenia społecznego, które będą realizowane w ramach celu 2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD.

Tabela 14. Powiązania źródeł finansowania z celami LSR

Źródło finansowania	kwota wsparcia	przedsięwzięcie	nazwa wskaźnika	wartość wskaźnika
Cel 1 Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD				
PS WPR	1 080 000,00	P.1.1 Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna	<i>Wskaźnik produktu: Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej</i>	11 obiektów
			<i>Wskaźnik rezultatu: R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: liczba ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR</i>	5000 osób
		P.1.2 Rozwój przedsiębiorczości	<i>Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu lub rozwoju przedsiębiorstwa</i>	3 operacje
			<i>Wskaźnik rezultatu: R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR</i>	3 nowe miejsca pracy
Cel 2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD				
EFS+	1 267 678,56	P.2.1 Aktywizacja społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych	<i>Wskaźnik produktu: Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie</i>	750 osób
			<i>Wskaźnik produktu: Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego</i>	750 osób
			<i>Wskaźnik produktu: Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.</i>	1 strategia
			<i>Wskaźnik rezultatu: Liczba osób, które zakończyły udział w działaniach kulturalnych, aktywizacyjnych lub edukacyjnych</i>	495 osób
			<i>Wskaźnik rezultatu: Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu</i>	495 uczniów
		P.2.2 Lokalne kształcenie dorosłych	<i>Wskaźnik produktu: Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanych poza bazą usług rozwojowych</i>	120 osób
	<i>Wskaźnik produktu: Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego</i>	120 osób		

			Wskaźnik produktu: Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.	1 strategia
			Wskaźnik rezultatu: Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	78 osób
		P.2.3 Rozwój potencjału społeczności lokalnych	Wskaźnik produktu: Całkowita liczba osób objętych wsparciem	250 osób
			Wskaźnik produktu: Ludność objęta projektami w ramach zintegrowanego rozwoju terytorialnego	250 osób
			Wskaźnik produktu: Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.	1 strategia
			Wskaźnik rezultatu: Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	170 osób
PS WPR	1 170 000,00	P.2.4 Projekty włączenia społecznego	Wskaźnik produktu: Liczba projektów włączenia społecznego	20 projektów
			Wskaźnik rezultatu: R. 42 Promowanie włączenia społecznego: Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	1500 osób

X. MONITORING I EWALUACJA

LGD w trakcie wdrażania strategii prowadzić będzie działania monitoringowe i ewaluacyjne. Monitoring prowadzony będzie w sposób ciągły od dnia zawarcia umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR do dnia zakończenia wdrażania strategii przez biuro i Zarząd LGD.

Dane monitoringowe, zawarte w poszczególnych sprawozdaniach, zostaną wykorzystane do oceny efektywności wdrażania strategii. Na ich podstawie biuro, Zarząd i Komisja Rewizyjna będą mogły przygotować propozycje zmian w procesie wdrażania strategii (w tym Planu komunikacji) tak, aby jej realizacja przebiegła zgodnie z założeniami i przyniosła zakładane efekty.

LGD planuje także przeprowadzenie ewaluacji on-going oraz ewaluacji ex-post.

Ewaluacja ex-post przeprowadzona będzie do końca 2028 r. przez niezależnego ewaluatora posiadającego odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie w ewaluacji LSR. Raport z badań zostanie zamieszczony na stronie internetowej LGD oraz przesłany do MRiRW wraz z informacją na temat sposobu realizacji rekomendacji i zaleceń.

Ewaluacja wewnętrzna LSR będzie serią przeprowadzanych corocznie ćwiczeń analityczno-refleksyjnych w formie co najmniej 5-godzinnego warsztatu refleksyjnego na początku każdego roku kalendarzowego, tak aby wnioski z niego mogły zasilić o dodatkowe informacje sprawozdanie końcowe z realizacji LSR za rok poprzedni. Uczestnikami warsztatów będą pracownicy biura LGD, członkowie Zarządu i Rady LGD. Do udziału w warsztatach LGD może zaprosić również przedstawiciele samorządu województwa, innych LGD oraz beneficjentów. Warsztaty przeprowadzone będą zgodnie z wytycznymi w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach PS WPR 2023-2027. Podsumowanie warsztatu w postaci syntetycznych odpowiedzi na poruszane zagadnienia oraz informacji na temat sposobu wdrożenia rekomendacji, będzie elementem sprawozdania rocznego.

Zaplanowane w LSR działania dotyczące monitoringu i ewaluacji (w tym przede wszystkim metody zbierania oraz analizy i oceny danych) zostały rozpisane w ujęciu tabelarycznym.

Tabela 15. Monitoring i ewaluacja

Zakres badania	Podmiot odpowiedzialny za badanie	Źródła danych	Sposób badania	Czas/okres badania
MONITORING				
Budżet LSR	Pracownicy biura LGD	<ul style="list-style-type: none"> - Plan działania - informacje od instytucji wdrażającej o zawartych umowach i wypłatach - Lista operacji wybranych 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza stopnia wykorzystania budżetu na podstawie zebranych danych źródłowych - sprawozdanie z realizacji LSR 	Na bieżąco (sprawozdanie z realizacji LSR do ostatniego dnia lutego)
Wskaźniki realizacji LSR	Pracownicy biura LGD	<ul style="list-style-type: none"> - załącznik nr 2 do LSR, - listy operacji wybranych - informacje od instytucji wdrażającej o zawartych umowach i wypłatach 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza zakładanych wielkości oraz rzeczywiście osiągniętych na podstawie zebranych danych źródłowych - Sprawozdanie z realizacji LSR 	Na bieżąco (sprawozdanie z realizacji LSR do ostatniego dnia lutego)
Harmonogram naboru wniosków	Pracownicy biura LGD	<ul style="list-style-type: none"> - harmonogram naborów - Plan Komunikacji - informacje od instytucji wdrażającej o zawartych umowach i wypłatach 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza zakładanych wielkości oraz rzeczywiście osiągniętych na podstawie zebranych danych źródłowych - przeliczenie środków i zestawienie finansowe kwot do wykorzystania 	Na bieżąco
Działania informacyjno – promocyjne określone w Planie Komunikacji	Pracownicy biura LGD	<ul style="list-style-type: none"> - Plan Komunikacji - strona internetowa - Facebook 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza zakładanych wielkości oraz rzeczywiście osiągniętych na podstawie zebranych danych źródłowych 	Raport sporządzany co pół roku.
Doradztwo LGD	Pracownicy biura LGD	<ul style="list-style-type: none"> - karty doradztwa - ankieta efektywności doradztwa - lista doradztwa - informacje od instytucji wdrażającej o zawartych umowach i wypłatach 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza zebranych danych źródłowych - sprawozdanie z doradztwa 	Raport sporządzany co pół roku.
Działalność organów LGD	Pracownicy biura LGD	<ul style="list-style-type: none"> - listy obecności z posiedzeń - protokoły i uchwały 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza frekwencji na posiedzeniach poszczególnych organów - Sprawozdanie roczne 	Sprawozdanie raz w roku
Szkolenia LGD	Pracownicy biura LGD	<ul style="list-style-type: none"> - listy obecności na szkoleniach - ankieta oceniająca 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza frekwencji na szkoleniach oraz 	Na bieżąco

		- Plan Szkoleń	zgodności z Planem szkoleń - sprawozdanie	(raport co pół roku)
EWALUACJA elementów funkcjonowania LGD				
Wypełnianie obowiązków przez pracowników biura	Zarząd LGD (ewaluacja własna)	- ankieta oceniająca efektywność pracy biura, - obserwacja członków Zarządu.	- analiza danych źródłowych, - opinia Zarządu	Na bieżąco
Zarządzanie LGD	- Zarząd - Komisja Rewizyjna	- umowa o przyznaniu pomocy - sprawozdanie z realizacji LSR - wnioski o płatność - bilans budżetowy - warsztaty refleksyjne	- analiza zebranych danych źródłowych - analiza wniosków z warsztatów refleksyjnych - sprawozdanie Komisji Rewizyjnej - prezentacja na Walne Zebranie Członków	Raz w roku
EWALUACJA on-going				
Realizacja LSR (w szczególności celów, wskaźników, przedsięwzięć, budżetu)	Zarząd	- Plan wykorzystania budżetu - Plan Działania - Budżet LSR - listy operacji wybranych - informacje od instytucji wdrażającej o zawartych umowach i wypłatach	- analiza zakładanych wielkości oraz rzeczywiście osiągniętych na podstawie zebranych danych źródłowych - sprawozdanie z realizacji LSR	Raz w roku
Realizacja naborów (w szczególności harmonogramu naborów, kryteriów wyboru i procedur)	Zarząd	- warsztat refleksyjny z udziałem pracowników biura, członków Zarządu, Rady i opcjonalnie przedstawicieli samorządu województwa, innych LGD, beneficjentów; - informacje przekazane przez Samorząd Województwa i/lub Agencję Płatniczą, - ankiety oceniające efektywność doradztwa	- analiza wniosków z warsztatów refleksyjnych, - analiza zgodności działań z harmonogramem, - analiza jasności i przejrzystości kryteriów, - weryfikacja procedur	Raz w roku
EWALUACJA ex-post				
- ocena wpływu na cele LSR - ocena wpływu na kapitał społeczny - przedsiębiorczość - turystyka i dziedzictwo kulturowe - grupy w niekorzystnej sytuacji - innowacyjność - ocena zarządzania LGD	Ewaluator zewnętrzny	1. Dane zastane: - dokumentów programowych m.in. LSR, strategii rozwoju gmin i innych, - dokumentacji projektowej, - danych ze statystyki publicznej. 2. Indywidualne wywiady pogłębione IDI 3. Ankiety	Analiza dokumentów źródłowych i stworzenie raportu ewaluacyjnego.	Do końca 2028 roku

- ocena procesu wdrażania LSR		4. Panel dyskusyjny z kluczowymi interesariuszami		
-------------------------------	--	---	--	--

W przypadku stwierdzenia w trakcie ewaluacji własnej niewystarczającej jakości podejmowanych działań, LGD podejmie intensywne działania, które zapewnią osiągnięcie założonych celów, np. wzmożenie promocji, zwiększenie liczby spotkań informacyjnych, szkoleń, ogłoszenie dodatkowych naborów wniosków).

Raport z ewaluacji zewnętrznej zostanie przekazany wszystkim organom LGD, Samorządowi Województwa oraz MRiRW. Główne wnioski i rekomendacje dotyczące poprawy efektywności wdrażania LSR zostaną zaprezentowane członkom Stowarzyszenia KST-LGD na Walnym Zebraniu Członków. Na ich podstawie biuro, Zarząd i Komisja Rewizyjna będą mogły przygotować propozycje zmian w procesie wdrażania strategii, a następnie podjąć działania naprawcze, aby poprawić efektywność realizacji LSR.

Załącznik nr 1. Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
900 000,00	P.1.1 Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna. Przedsięwzięcie dotyczyć będzie budowy, przebudowy obiektów o znaczeniu turystycznym lub rekreacyjnym, które przyczynią się do rozwoju turystyki i będą służyć mieszkańcom do celów rekreacyjnych i integracji społecznej.	Operacje realizować będą JST z terenu obszaru LGD na rzecz mieszkańców obszaru LGD, w tym seniorów, ludzi do 25 roku życia i kobiet oraz turystów.	Konkurs w ramach PS WPR
180 000,00	P.1.2 Rozwój przedsiębiorczości Przedsięwzięcie dotyczyć będzie zakładania nowych firm lub rozwoju już istniejących firm służących rozwojowi turystyki na obszarze LGD. O dofinansowanie beneficjenci będą mogli się starać tylko w wybranych sekcjach PKD (I, R, N - tylko dział 79).	osoby fizyczne, w tym kobiety, pełnoletnie, posiadające obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, mające miejsce zamieszkania na obszarze realizacji LSR, które nie wykonywały działalności gospodarczej w okresie roku poprzedzającego złożenie wniosku o przyznanie pomocy, LUB przedsiębiorcy, którzy w okresie 3 lat poprzedzających dzień złożenia wniosku o przyznanie pomocy wykonywali łącznie co najmniej 365 dni działalność gospodarczą oraz nadal wykonują tę działalność, nie została im dotychczas przyznana pomoc na operację w zakresie podejmowania działalności gospodarczej albo upłynęło co najmniej 2 lata od dnia wypłaty płatności ostatecznej.	Konkurs w ramach PS WPR

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
550 000,00	<p>P.2.1 Aktywizacja społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych</p> <p>Przedsięwzięcie dotyczyć będzie: organizacji zajęć, warsztatów, kursów (poza bazą usług rozwojowych), wydarzeń, które wspierać będą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. przedszkolaków/uczniów w rozwoju kompetencji kluczowych i przekrojowych, służyć będą wyrównywaniu dysproporcji edukacyjnych uczniów z terenów wiejskich, rozwijać będą talenty, 2. rodziców przedszkolaków/uczniów w podnoszeniu kompetencji wychowawczych i psychologicznych, 3. społeczność lokalną w podejmowaniu większej aktywności i pracy na rzecz dobra wspólnego 	<p>Operacje realizować będą JST z terenu obszaru LGD LUB Operacje realizować będą przedszkola/szkoły z terenu obszaru LGD przy współpracy z samorządami, organizacja pozarządowymi. LUB Operacje realizować będą organizacje pozarządowe z terenu obszaru LGD zarejestrowane w KRS na rzecz mieszkańców obszaru LGD, w tym przedszkolaków, uczniów szkół szczebla podstawowego lub średniego, rodziców i społeczności lokalnych przy współpracy z samorządami, przedszkolami/ szkołami.</p>	projekt grantowy w ramach FEWL – EFS+
367 678,56	<p>P.2.2 Lokalne kształcenie dorosłych</p> <p>Przedsięwzięcie dotyczyć będzie: organizacji zajęć, warsztatów, kursów, wydarzeń, które wspierać będą grupę docelową operacji w rozwoju kompetencji podstawowych, w tym cyfrowych, zwiększeniu uczestnictwa w procesie kształcenia dorosłych mieszkańców o niskich kwalifikacjach zagrożonych degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzących z obszaru objętego LSR.</p>	<p>Operacje realizować będą JST z terenu obszaru LGD LUB organizacje pozarządowe z terenu obszaru LGD zarejestrowane w KRS LUB szkoły i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) z terenu LGD LUB osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów z terenu LGD LUB przedsiębiorstwa (MŚP) z terenu LGD na rzecz dorosłych mieszkańców o niskich kwalifikacjach zagrożonych degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzących z obszaru objętego LSR.</p>	projekt grantowy w ramach FEWL – EFS+
350 000,00	<p>P.2.3 Rozwój potencjału społeczności lokalnych</p> <p>Przedsięwzięcie dotyczyć będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizacji wydarzeń wspierających aktywizację społeczną i rozwój społeczności lokalnych, - integracji społeczności lokalnych. 	<p>Operacje realizować będą JST z terenu obszaru LGD LUB jednostki organizacyjne JST LUB Organizacje społeczno-zawodowe rolników z terenu LGD LUB organizacje pozarządowe z terenu obszaru LGD zarejestrowane w KRS</p>	projekt grantowy w ramach FEWL – EFS+

		na rzecz mieszkańców obszaru LGD wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dzieci.	
1170 000,00	<p>P.2.4 Projekty włączenia społecznego</p> <p>Przedsięwzięcie dotyczyć będzie operacji nie inwestycyjnych jak i inwestycyjnych służących włączeniu społecznemu.</p>	Operacje realizować będą organizacje pozarządowe zarejestrowane w KRS z terenu LGD na rzecz seniorów, ludzi do 25 roku życia lub kobiet.	projekty grantowe w ramach PS WPR

Załącznik nr 2. Plan Działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	Wzmocnienie potencjału turystycznego na obszarze LGD													
Przedsięwzięcie P.1.1 Infrastruktura turystyczna lub rekreacyjna	Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	0	0	0	0	11 obiektów	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.2 Rozwój przedsiębiorczości	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu lub rozwoju przedsiębiorstwa	0	0	0	0	0	0	3 operacje	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1	R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: liczba ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0		0		5000 osób		0		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.2	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR	0		0		0		3 nowe miejsca pracy		0		0		PS WPR

Cel 2	Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD													
Przedsięwzięcie 2.1 Aktywizacja społeczności lokalnej w placówkach edukacyjnych	Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie	0 osób	0%	450 osób	60%	0	60%	0	60%	300	100%	0	100%	FEWL EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	450 osób	60%	0	60%	0	60%	300	100%	0	100%	
	wspierane strategię rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 strategia	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
Przedsięwzięcie 2.2 Lokalne kształcenie dorosłych	Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanych poza bazą usług rozwojowych	0	0	60 osób	50%	0	50%	0	50%	60 osób	100%	0	100%	FEWL EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0	0	60 osób	50%	0	50%	0	50%	60 osób	100%	0	100%	
	wspierane strategię rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 strategia	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
Przedsięwzięcie 2.3 Rozwój potencjału społeczności lokalnych	Całkowita liczba osób objętych wsparciem	0	0	125 osób	50%	0	50%	0	50%	125 osób	100%	0	100%	FEWL EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0	0	125 osób	50%	0	50%	0	50%	125 osób	100%	0	100%	
	wspierane strategię rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 strategia	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
Przedsięwzięcie P.2.4 Projekty włączenia społecznego	Liczba projektów włączenia społecznego	0	0	0	0	0	0	20 projektów	100%	0	100%	0	100%	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.2.1	Liczba osób, które zakończyły udział w działaniach kulturalnych, aktywizacyjnych lub edukacyjnych	0 osób		297 osób		0		0		198 osób		0		FEWL EFS+
	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 uczniów		297 osób		0		0		198 osób		0		FEWL EFS +
Wskaźnik rezultatu W.2.2	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	0		39 osób		0		0		39 osób		0		FEWL EFS +
Wskaźnik rezultatu W.2.3	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	0		85 osób		0		0		85 osób		0		FEWL EFS +
Wskaźnik rezultatu W.2.4	R. 42 Promowanie włączenia społecznego: Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	-	0	-	0	-	1500 osób	-	0	-	0	-	PS WPR

Załącznik nr 3. Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/fundusz			Środki ogółem (euro)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 usrt. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 250 000,00	0,00	1 267 678,56	3 517 678,56
Zarządzanie LSR (art. 34 usrt. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	512 500,00	0,00	0,00	512 500,00
Razem	2 762 500,00	0,00	1 267 678,56	4 030 178,56

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procent udziału w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość "0".

Załącznik nr 4. Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0,00	0%	0,00	0%	900 000,00	40%	0,00	0%	1 350 000,00	100%	0,00	0%	0,00	0%
EFS+	0,00	0%	705 000,00	55,61%	0,00	100%	0,00	0%	0,00	0%	562 678,56	100%	0,00	0%
EFRR	0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%
RAZEM	0,00	0%	705 000,00	20,4%	900 000,00	45,63	0,00	0%	1 350 000,00	84%	562 678,56	100%	0,00	0%

SPIS TABLIC I DIAGRAMÓW

Tabela 1. Zestawienie gmin tworzących obszar KST-LGD	7
Tabela 2. Liczba ludności i gęstość zaludnienia obszaru KST-LGD wg stanu na dzień 31.12.2020 r.	9
Tabela 3. Ludność wg funkcjonalnych grup wieku, płci oraz lokalizacji terytorialnej	10
Tabela 4. Harmonogram spotkań z mieszkańcami	17
Tabela 5. Wnioski końcowe ze spotkań informacyjnych „Decydujemy razem”.	19
Tabela 6. Określenie obszarów interwencji oraz kluczowych grup docelowych poprzez wskazanie najważniejszych problemów, potrzeb oraz zasobów i potencjałów na podstawie zgłaszanych problemów w trakcie diagnozy.	22
Tabela 7. Wskaźnik G – podstawowy dochód podatkowy na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania Subwencji wyrównawczej w latach 2020-2023	25
Tabela 8. Intensywność ruchu turystycznego na terenie KST-LGD – wskaźnik Schneidera w latach 2014, 2020, 2021	27
Tabela 9. Podmioty gospodarcze terenu KST-LGD wpisane do REGON wg PKD 2007. Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.	29
Tabela 10. Organizacje sektora społecznego z terenu KST-LGD, stan na dzień 28.12.2022 r.	31
Tabela 11. Skład rad gmin członkowskich i powiatu sulęcińskiego.	32
Tabela 12. Zgodność LSR z dokumentami strategicznymi.	38
Tabela 13. Harmonogram realizacji celów.	49
Tabela 14. Powiązania źródeł finansowania z celami LSR.	51
Tabela 15. Monitoring i ewaluacja.	52
Diagram 1. Ludność według płci i poziomu wykształcenia.	10
Diagram 2. Ankietowani w podziale na wiek.	18
Diagram 3. Potrzeby mieszkańców wg badania ankietowego.	23
Diagram 4. Co chciałbyś zrealizować w swojej gminie?	24
Diagram 5. Ilość obiektów świadczących usługi turystyczne na terenie KST-LGD (w szt.)	25
Diagram 6. Instytucje kultury/infrastruktura sportowa i rekreacyjna na obszarze KST-LGD.	26
Diagram 7. Poziom bezrobocia rejestrowanego w osobach wg płci w roku 2013 i 2020 na terenie KST-LGD	30
Diagram 8. Sołtysi w gminach członkowskich z podziałem na płeć.	31
Diagram 9. Ilość osób deklarujących chęć skorzystania ze środków pomocowych w ramach LSR na lata 2021-2027.	33
Diagram 10. Badanie zadowolenia mieszkańców KST-LGD dotyczące życia w rodzinnej miejscowości.	34
Diagram 11. Szkoły i uczniowie w gminach członkowskich KST-LGD.	35
Diagram 12. Przedszkola na terenie wszystkich gmin członkowskich KST-LGD	35

LITERATURA

1. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 (załącznik nr 1 do Uchwały Nr XXVIII/397/21 Sejmiku Województwa Lubuskiego na lata 2021-2027).
2. Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Lubuskiego na lata 2021-2027 (załącznik do uchwały Nr 293/4039/22 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 24.10.2022 r.).
3. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.
4. Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027.
5. Wytyczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027.
6. Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030.